

Оріон

Нова українська школа

Людмила Аристова
Наталія Чен

МИСТЕЦТВО

6

Людмила АРИСТОВА, Наталія ЧЕН

МИСТЕЦТВО

Підручник для 6 класу
закладів загальної середньої освіти

Підручник реалізує модельну
навчальну програму інтегрованого курсу
«Мистецтво» (5–6 класи)
(авторки Л. М. Масол, О. В. Просіна)

Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України

УДК 73/76*кл 6 (075.2)
А 79

Підручник створено відповідно до Типової освітньої програми,
розробленої під керівництвом О. Я. Савченко

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України 08.03.2023 р. № 254)

Як зрозуміти мистецтво, або Алгоритм розуміння мистецтва

Міркуємо, шукаємо відповіді, висловлюємо
власну думку

Дізнаємося про важливе, розуміємо і запам'ятовуємо

Слухаємо і відчуваємо музику, переглядаємо відео

Співаємо, музикуємо, захоплюємося

Малюємо, творимо нове, фантазуємо

Працюємо в групі, досліджуємо, спостерігаємо,
обговорюємо, працюємо над проектами

Опановуємо свої емоції

<https://cutt.ly/b0wtZS5>

Усі QR-коди зберігаються на диску УОБЦ
«Оріон», і їх можна переглянути за QR-кодом:
у папці «Мистецтво. 6 клас». Так само в цій папці зберігаються QR-коди
на мелодії пісень, запропонованих для вивчення, які у підручнику
розміщені поряд із текстами пісень.

Аристова Л. С., Чен Н. В.

А79 Мистецтво : підруч. для 6 класу закладів загальної
середньої освіти / Л. С. Аристова, Н. В. Чен. — Київ :
УОБЦ «Оріон», 2023. — 235 с., іл.

ISBN 978-966-991-208-4.

УДК 73/76*кл 6 (075.2)

ISBN 978-966-991-208-4

© Аристова Л. С., Чен Н. В., 2023
© УОБЦ «Оріон», 2023

Ніжно неповторні шанувальники і шанувальниці мистецтва!

Дорогі наші мужні і мудрі, творчі й натхненні шестикласниці і шестикласники!

Усі ви давно переконалися, що світ Мистецтва яскравий, різноманітний, захопливий, наповнений дивовижними звуками і фарбами, виразними словами і рухами. У цьому світі люди перебувають кожної миті свого життя, дуже важливо розуміти його секрети, щоб брати з нього сили, емоції і натхнення. Він змінюється, розвивається, живе в кожному з нас, а ми — справжні люди — можемо повноцінно існувати тільки в ньому! І ще одне: саме мистецтво вміє лікувати наші душі...

У цьому році ми разом дізнаємося багато нового про жанри музичного та образотворчого мистецтва, будемо фантазувати і мріяти, спостерігати і відчувати, досліджувати, думати і діяти!

Ви зрозумієте, що світ Мистецтва — гармонійний і об'єднувальний. А головне — ви будете і надалі вчитися висловлювати свої думки, обговорювати свої враження. І отримувати від цього задоволення.

Підручник допоможе вам усвідомити, що кожен твір мистецтва неповторний і унікальний, а його мова зрозуміла всьому людству!

Отже, підручник мистецтва допомагає краще зрозуміти весь світ! І що дуже важливо сьогодні: відчиняє двері до неповторного, незламного і непереможного світу мистецтва нашої прекрасної Батьківщини — України.

Головне — пам'ятайте, що уроки мистецтва — це ваша можливість для самостійного художнього пізнання, творчої самореалізації, спільних відкриттів, це вікно у світ розуміння себе і навколишнього світу!

Перемоги і перемог усім нам!

З величезною повагою і побажаннями прекрасних відкриттів у світі мистецтва і у самих себе

Авторки

ПУТІВНИК СВІТОМ МИСТЕЦТВА

ТЕМА РОКУ: ЖАНРИ МИСТЕЦТВА

I СЕМЕСТР

КЕЙС МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

КЕЙС ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

6	СТВОРЮЄМО ПРОЄКТ		65
9	Вокальні жанри: пісня і гімн	1 Палітра мистецьких жанрів	68
15	Вокальні жанри: романс, серенада	2 Світ тварин в образотворчому мистецтві. Анімалістичний жанр у скульптурі	71
18	Вокальні жанри: балада	3 Світ тварин в образотворчому мистецтві. Анімалістичний жанр у живописі та графіці	74
22	Хорові жанри: кантата	4 Світ тварин в образотворчому мистецтві. Анімалістичний жанр у декоративному мистецтві	77
26	Хорові жанри: ораторія	5 Світ речей в образотворчому мистецтві. Побудова натюрморту	80
30	Камерно-інструментальні жанри: прелюдія	6 Світ речей в образотворчому мистецтві. Натюрморт. Живописне вирішення натюрморту	85
33	Камерно-інструментальні жанри: ноктюрн	7 Світ речей в образотворчому мистецтві. Декоративний натюрморт	88
37	Камерно-інструментальні жанри: фантазія	8 Світ природи в образотворчому мистецтві. Види пейзажів	90
40	Камерно-інструментальні жанри: скерцо	9 Світ природи в образотворчому мистецтві. Сільський пейзаж	94
44	Камерно-інструментальні жанри: музичні цикли	10 Світ природи в образотворчому мистецтві. Міський пейзаж	98
46	Камерно-інструментальні жанри: сюїта	11 Світ природи в образотворчому мистецтві. Декоративний пейзаж	101
50	Камерно-інструментальні жанри: соната	12 Світ природи в образотворчому мистецтві. Фантастичний пейзаж	104
53	Симфонічні жанри: увертюра	13 Світ людини в образотворчому мистецтві. Види портретів	107
57	Симфонічні жанри: симфонія	14 Світ людини в образотворчому мистецтві. Портрет в апікації	112
59	Симфонічні жанри: концерт	15 Світ людини в образотворчому мистецтві. Портрет. Пропорції постаті людини	115
63	ПЕРЕВІРЯЄМО СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ		118

II СЕМЕСТР

СТВОРЮЄМО ПРОЄКТ			
121		122	
125	Музичні ансамблі 16	Релігійний жанр в образотворчому мистецтві. Різдвяна тематика у творах художників	163
129	Хореографічні та вокально-хореографічні ансамблі 17	Міфологічний жанр в образотворчому мистецтві.	166
132	Бальні танці: європейські 18	Інтер'єр в образотворчому мистецтві. Фронтальна перспектива	169
136	Бальні танці: латиноамериканські 19	Інтер'єр в образотворчому мистецтві. Інтер'єр в етнічному стилі	173
139	Сучасні танці 20	Інтер'єр в образотворчому мистецтві. Кутова перспектива	176
144	Музично-театральні жанри: опера 21	Побутовий жанр у народному мистецтві	179
147	Музично-театральні жанри: опера 22	Побутовий жанр в образотворчому мистецтві	182
152	Музично-театральні жанри: балет 23	Історичний жанр	185
155	Музично-театральні жанри: оперета 24	Українська історія в творах митців	188
160	Музично-театральні жанри: мюзикл 25	Батальний жанр	192
КЕЙС ВЗАЄМОДІЇ І СИНТЕЗУ МИСТЕЦТВ			
195	Жанри зустрічаються 26	Жанри зустрічаються	200
203	Жанри мультиплікації 27	Жанри мультиплікації (пригодницький жанр і фентезі)	206
209	Жанри ігрового кінематографа 28	Жанри мультиплікації (екранізація літературних творів, розважальне видовище)	212
215	Жанри ігрового кінематографа 29	Жанри мультиплікації (навчальні мультфільми)	218
221	Медіамистецтво 30	Жанри мультиплікації (аніме)	225
228		ПЕРЕВІРЯЄМО СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ	230

Створюємо проєкт

Я ВЧУСЯ РОЗУМІТИ МУЗИЧНЕ Й ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

ГОЛОВНИЙ ПРОЄКТ РОКУ: МИСТЕЦТВО ЛІКУЄ ДУШУ...

Кроки виконання проєкту

Крок 1. Об'єднайтеся у групи за інтересами для пошукової діяльності.

Крок 2. Розподіліть обов'язки в групі.

Крок 3. Обговоріть, яку інформацію будете збирати та аналізувати.

Крок 4. Оберіть форму представлення проєкту.

Крок 5. Проведіть опитування у класі та вдома щодо вашої теми проєкту (у разі потреби).

Крок 6. Створіть проєкт і обговоріть його з дорослими.

Крок 7. Проведіть захист проєкту на уроці (виступ групи з демонстративним матеріалом — комп'ютерна презентація, концерт, флешмоб, лепбук тощо).

Крок 8. Проаналізуйте, чи все вдалося при створенні та презентації проєкту? Як працював кожен учасник групи? Які емоції і почуття вас охоплювали під час роботи над проєктом?

Робота над проєктом передбачає:

- ◆ вибір теми дослідження;
- ◆ добір матеріалу;
- ◆ аналіз інформації;
- ◆ формулювання висновків;
- ◆ захист проєкту (виступ групи з демонстративним матеріалом — комп'ютерна презентація, концерт, флешмоб, лепбук тощо).

Пам'ятайте!

ОБЕРІТЬ ТЕМУ МИСТЕЦЬКОГО ПРОЄКТУ: МУЗИКА

Тема проєкту:

ВОКАЛЬНІ ЖАНРИ

Тема проєкту:

ХОРОВІ ЖАНРИ

Тема проєкту:

КАМЕРНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ ЖАНРИ

Тема проєкту:

СИМФОНІЧНІ ЖАНРИ

Форми представлення проєктів: комп'ютерна презентація з концертними виступами учнів і учениць, лепбук, флешмоб, концерт, «АРТ-сушка», картки профілю для соцмереж тощо (на вибір учнів і учениць).

Види проєктів: індивідуальні, парні, групові, колективні.

**Проєктні роботи, виготовлені
здобувачами й здобувачками освіти
Миколаївського ліцею № 38 ім. В. Д. Чайки**

Колективний проєкт: музичний календар
«Скринка жанрів камерно-інструментальної музики»

Проект «Музичні інструменти симфонічного оркестру»
виконав *Артем Мінаєв*

**Робота над проєктом на уроці мистецтва у
Миколаївській гімназії № 31**

Поради щодо виконання проєктів

1. Зберіть інформацію про музичний жанр.
2. Доберіть інформацію про виконавців або виконавиць музичного твору цього жанру.
3. Доберіть аудіо/відеозаписи творів.
4. Проаналізуйте варіанти виконання творів. Оберіть варіант, який вам найбільше сподобався. Поясніть чому.
5. Оформте проєкт.
6. Презентуйте на уроці.

1

Вокальні жанри: пісня і гімн

Що таке музичний жанр? Які музичні жанри є найвідомішими? Що ми знаємо про гімн України? Яка пісня стала сучасним народним гімном українців?

Мистецтво супроводжує людину все життя. Твори мистецтва можуть бути об'єднані за певною особливістю, ознакою. Наприклад, за темою або змістом, за умовами виконання та сприймання, формою тощо. Таке об'єднання творів мистецтва називають жанром. Найвідомішими музичними жанрами є **вокальний** й **інструментальний**. Коли в музичному творі поєднуються спів і гра, його відносять до **вокально-інструментального** жанру. А опери, балети, мюзикли, оперети належать до **музично-театральних** жанрів.

Музичний кейс

Жанр — рід творів мистецтва, їхній розподіл за певними особливостями, що виявляються у змісті та формі.

Вокальний жанр

Інструментальний жанр

Вокально-інструментальний жанр

Музично-театральні жанри

Балет

Опера

Мюзикл

Одним із найдавніших вокальних жанрів є гімн. У другій половині ХІХ ст. фольклорист і поет Павло Чубинський написав патріотичний вірш «Ще не вмерла України...». Музику до цієї поезії створив композитор Михайло Вербицький, який мешкав і працював поблизу м. Перемишля, на території України, що входила до складу Польщі. Патріотична пісня, опублікована в 1865 р., піднімала дух українців, які проживали на прикордонні. Музика М. Вербицького і слова з вірша П. Чубинського стали Державним Гімном незалежної України. У сучасній редакції гімн «Ще не вмерла України і слава, і воля» звучить переможно, гордовито і святково, передаючи всі якості вільного й сильного українського народу.

Гімн — урочиста пісня, прийнята як державний або соціальний символ.

Державний гімн України, музика *М. Вербицького*, вірші *П. Чубинського*:

- 1) у виконанні *Михайла Хоми (DZIDZIO)*;
- 2) у виконанні учасників шоу «Голос. Діти» та «Маленькі гіганти»;
- 3) у виконанні Національного заслуженого академічного українського народного хору України ім. Г. Г. Верьовки.

1.

<https://cutt.ly/98Jhcrc>

2.

<https://cutt.ly/V8JhbR2>

3.

<https://cutt.ly/C8Jhm5B>

Мурали, присвячені Україні

[Чехія, м. Прага]

[Франція, м. Париж]

[Литва, м. Вільнюс]

Як і гімн, композиторська або народна **пісня** належить до вокального жанру. Згадайте народні пісні, які вивчали в попередніх класах. Які їхні особливості? Народна пісня завжди змістовна, лаконічна, емоційна, написана в куплетній формі.

Українська народна пісня «Ой у лузі червона калина» у 2022 році стала справжнім символом українського опору в боротьбі проти російської агресії. Пісня має декілька версій щодо її створення й авторства. Припускають, що вона була написана у 1914 році і виконувалася січовими стрільцями. У 2022 році її переспівав Андрій Хливнюк, соліст гурту «Бумбокс», у новому аранжуванні. Пізніше до її виконання приєдналися інші українські та світові співаки й співачки в концерті «Доброго вечора! Ми з України!». Пісня об'єднала людей з різних куточків України і світу, підняла їхній національний дух. Відтоді пісня «Ой у лузі червона калина» стала справжнім народним гімном українців.

<https://cutt.ly/C8JhT1w>

Українська народна пісня «Ой у лузі червона калина» (стрілецька пісня).

«Ой у лузі червона калина» (фрагмент з концерту «Доброго вечора! Ми з України!»).

<https://cutt.ly/38JhIJN>

Який характер прослуханих творів? З якими почуттями, на вашу думку, треба виконувати такі пісні та гімн? Які емоції у вас викликали ці твори?

Для допитливих

Перші гімни виникли в Стародавньому Єгипті. Вони виконувались у храмах як молитовні піснеспіви. У Стародавньому Греції гімни виконувались співаками у супроводі кіфари і присвячувались богам, героям і переможцям. Згодом гімни стали офіційними музичними символами країн. Музика сучасних гімнів урочиста, відображає єдність і духовність нації, а патріотичний текст прославляє державу.

<https://cutt.ly/90hSxf8>

Прослухайте мелодію української народної пісні «Ой у лузі червона калина» і розучіть її.

ОЙ У ЛУЗІ ЧЕРВОНА КАЛИНА

Слова народні,
мелодія Степана Чернецького,
редакція Леопольда Ященка

Ходою $\text{♩} = 100$

Ой у лу - зі чер-во-на ка - ли-на по - хи - ли-ла - ся;

чо-гось на - ша слав-на Ук-ра - ї - на за - жу - ри-ла - ся.

А ми ту - ю чер-во-ну ка-ли-ну пі-дій - ме - мо; а ми на - шу

слав - ну Ук - ра - ї - ну, гей, гей, роз - ве -

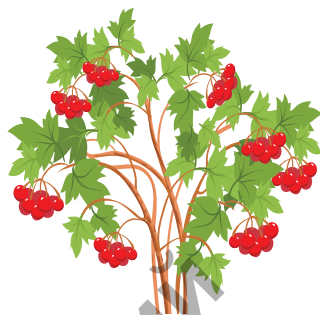
се - ли - мо!

се - ли - мо!

1. Ой у лузі червона калина

Похилилася,
Чогось наша славна Україна
Зажурилася.

А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славну Україну,
Гей, гей, розвеселимо!

2. Не хилися, червона калино —

Маєш білий цвіт.

Не журися, славна Україно —

Маєш добрий рід!

А ми тую червону калину підіймемо,

А ми нашу славну Україну,

Гей, гей, розвеселимо!

3. Виступають стрільці січовії

У кривавий тан

Визволяти братів-українців

З ворожих кайдан.

А ми наших братів-українців визволимо,

А ми нашу славну Україну,

Гей, гей, розвеселимо!

4. Як повіє буйнесенький вітер

З широких степів,

Та й прославить по всій Україні

Січових стрільців.

А ми тую стрілецьку славу збережемо,

А ми нашу славну Україну,

Гей, гей, розвеселимо!

Об'єднайтеся у групи, обговоріть, які характерні риси притаманні гімну. Створіть гімн класу. Презентуйте на уроці.

Завдання на вибір учнів/учениць.

1. За бажанням у вільний час дізнайтеся, яка народна пісня є улюбленою у вашій родині. Дослідите історію її написання. Розкажіть на уроці про улюблену народну пісню вашої родини.

2. За бажанням у вільний час дослідіть історію виникнення духовного гімну українців «Молитва за Україну» («Боже великий, єдиний, нам Україну храни»), знайдіть в інтернеті інформацію про його авторів і виконавців. Підберіть музичний трек духовного гімну, виконання якого найбільше сподобалося, і презентуйте на уроці.

3. За бажанням у вільний час дослідіть історію виникнення студентського гімну «Гаудеамус» («Будемо радіти»). Підберіть музичний трек студентського гімну, виконання якого найбільше сподобалося.
4. За бажанням у вільний час дослідіть історію написання гімну однієї з країн Європейського союзу, Америки або Великої Британії, знайдіть в інтернеті інформацію про його авторів і виконавців. Підберіть музичний трек, виконання якого найбільше сподобалось, і презентуйте на уроці.

2

Вокальні жанри: романс, серенада

Чому пісню назвали романсом? Хто і коли співає серенади? Який музичний інструмент є найулюбленішим для виконання серенад? Які почуття оспівуються в романсі і серенаді?

За доби Середньовіччя в Іспанії набули поширення пісні, які були написані романською (іспанською) мовою. Їх називали **романсами**. Пізніше вони стали популярними в інших країнах як пісні ліричного змісту, які передають почуття і переживання людини. В Україні романси називаються солоспівами. Романс виконують під інструментальний супровід, тому що інструментальна партія разом з мелодією передає зміст тексту, поглиблює його, створюючи музичний образ.

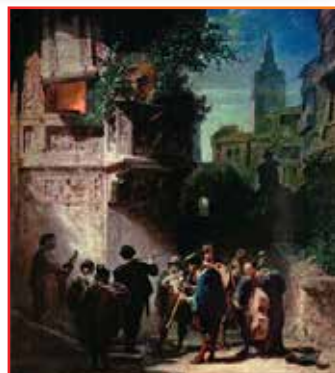

Франческо Тревізани.
Алегорія музики

Романс — це невеликий за обсягом музичний твір для сольного співу з інструментальним акомпанементом.

Серенада є різновидом романсу. Слово «серенада» походить від італійського «вечір». В Італії та Іспанії увечері, під вікнами прекрасної панянки, закохані чоловіки виконували пісні «аль серено», тобто «на відкритому повітрі». Кожен

Карл Шпіцверг. Серенада

виконавець намагався вразити дівчину своїм гарним голосом, умінням грати на мандоліні, лютні або гітарі. Дівчина могла як закохатися в голос виконавця, так і залишитися байдужою до нього. Тож серенада — це ніби «музична маска», під якою приховувалося справжнє обличчя юнака.

Серена́да — пісня, яку виконують чоловіки для коханої увечері або вночі під її вікнами під супровід гітари, мандоліни, лютні.

Для допитливих

Мандолі́на — струнний щипковий музичний інструмент з овальним корпусом та чотирма парами струн, на якому грають медіатором.

Згодом композитори почали писати інструментальні серенади, які виконував невеликий оркестр просто неба.

1. Пісня-романс «Черемшина» (музика *В. Михайлюка*, слова *М. Юрійчука*) у виконанні Миколи Гнатюка.
2. Пісня-романс «Закований лицар» (музика і слова *І. Жука*) у виконанні Ольги Богомолець.
3. *Ф. Шуберт*. Серенада ре мінор.

1.

2.

3.

<https://cutt.ly/x8KYp0D>

<https://cutt.ly/C8KShaf>

<https://cutt.ly/o8KkzmX>

Які почуття оспівуються в романсах і серенаді? Якими музичними засобами композитори підкреслюють поетичні образи в прослуханих творах? Як розвивається мелодія? Охарактеризуйте засоби музичної виразності. Які характерні особливості романсу та серенади? Серенада, яку ви прослухали, — це вокальний чи інструментальний твір? Яку картину ви уявили? Звучання якого інструмента в серенаді імітує фортепіанний супровід? Чому? Назвіть співочі голоси, які виконували романси.

Доберіть слова-характеристики, які відповідають тембру та регістру голосів.

ТЕМБР: СВІТЛИЙ, М'ЯКИЙ, ПРИГЛУШЕНИЙ, ЯСКРАВИЙ, НАСИЧЕНИЙ, ТЕМНИЙ, РІЗКИЙ, ТЕПЛИЙ, ПРОЗОРИЙ;

РЕГІСТР: НИЗЬКИЙ, СЕРЕДНІЙ, ВИСОКИЙ;

СПІВАЦЬКИЙ ГОЛОС (за діапазоном): ЛІРИЧНИЙ БАРИТОН, БАС, СОПРАНО, КОНТРАЛЬТО, МЕЦО-КОНТРАЛЬТО, ТЕНОР.

Пригадайте тривалості нот!

	$=$		$+$		$=$		$=$	
четвертна нота								
	$=$		$+$		$+$		$=$	
четвертна нота з крапкою								
	$=$		$+$		$=$		$=$	
половинна нота								
	$=$		$+$		$+$		$=$	
половинна нота з крапкою								

Пограйте у лего-ритми! За допомогою лего-цеглинок продовжіть ланцюжок.

1 - i	2 - i	3 - i	1 - i	2 - i	3 - i

Виконайте пісню «Ой у лузі червона калина» з відповідними почуттями.

Розшифруйте слова, поясніть.

1. С, , Е / А

2. Р, , , С

За бажанням створіть ілюстрацію до прослуханих романсів. За допомогою планшета або телефону перевірте свої знання з теми, пограйте у гру «Відгадай жанр: романс, серенада».

<https://cutt.ly/I8Jj6D2>

3

Вокальні жанри: балада

**Що таке балада? Які існують балади?
Про які події в них ідеться?**

Джованні Каріані.
Юнак з лютнею в пейзажі

Одним із стародавніх вокальних жанрів є **балада**. Слово «балада» означало «танцювальна пісня», але з часом вона втратила свій танцювальний характер і почала означати пісню розповідного характеру, в якій ідеться про казково-фантастичні, легендарно-історичні чи героїчні події. Існували балади романтичного змісту, які оспівували красу і чарівність певної жінки, балади, які розповідали про хоробрість народних героїв («Балада про Робін Гуда»).

Балади виконувались співаками-трубадурами. Слухачі звертали увагу не стільки на музику, скільки на поетичний текст, який розгортав перед слухачами послідовно всі події. Згодом балада відродилася як інструментальний жанр музичного мистецтва.

Бала́да — вокальний або інструментальний твір романтичного змісту, насичений яскравими, часто фантастичними образами.

Австрійський композитор Франц Шуберт написав музику до драматичної балади Йоганна Гете, яка перекладається як «Вільшаний король» або «Лісовий цар». Розвиток подій балади відбувається на похмурому, фантастичному тлі. Балада переносить слухачів у два світи — фантастичний світ лісового царя і реальний світ людей.

Скульптура
«Вільшаний король»
у Німеччині, м. Єна

Музика яскраво передає образи героїв балади: Вільшаного короля (Лісового царя) — злого духу лісу; спокійного і розсудливого батька; хлопчика, який хвилюється і боїться лісового царя. Балада розповідає, що вечірньої пори в негоду батько з сином скачуть на коні через ліс. Маленькому хлопчику постійно здається, що його вабить до себе Вільшаний король, але батько запевняє, що це все йому лише мариться. Коли ж вони нарешті приїжджають додому, батько виявляє, що його син помер.

<https://cutt.ly/r82BD4K>

Ф. Шуберт. Лісовий цар (балада).

<https://cutt.ly/x8Jki1v>

Які музичні образи виникають у вашій уяві? Якими інтонаціями характеризуються герої балади — Вільшаний король, батько, син? Схарактеризуйте емоційний стан головних героїв. На якому інструменті виконується музичний супровід? Що він нагадує? Чи допомагає музика відчутти драматизм твору? У якому темпі звучить? В якому регістрі звучить мелодія? Як події балади відобразили художники-аніматори?

Французький композитор Поль де Сенневіл написав романтичну баладу для своєї маленької дочки Аделіни.

<https://cutt.ly/l8KljwO>

Поль де Сенневіл. Балада для Аделіни у виконанні Рішара Клайдермана.

Які музичні образи виникли у вашій уяві? Який характер твору? Чи можна цю баладу назвати драматичною? Охарактеризуйте засоби музичної виразності. Чи співзвучна музика картині української художниці Катерини Дудник «Балада»?

Простежте, як розвивається головна тема, як змінюється музика. Спробуйте за допомогою крапок, рисок і хвилястих ліній відтворити на папері головну тему, створити своєрідну музикограму твору.

Катя Дудник.
Балада

Розучіть пісню «Балада про Крути» (музика М. Ковалю, слова М. Бакаю).

<https://cutt.ly/Q0hA3Ub>

БАЛАДА ПРО КРУТИ

Музика М. Ковалю

лірші М. Бакаю

То не чор - не гай - во - рон - ня над сте - пом кру - жля - є —

ди - ка ор - да Му - рав - йо - ва гріз - но на - сту - па - є.

Щоб во - ро - га зу - пи - ни - ти, на стан - ці - ю Кру - ти

від - пра - ви - лись до - бро - воль - ці — мо - ло - ді ре - кру - ти.

Слав - них хлоп - ців - до - бро - воль - ців зі - бра - ло - ся три - ста,

а до - ро - га, на - че до - ля, ко - рот - ка, тер - нис - та.

Ой ви, Кру - ти, ой ви, Кру - ти, за - сту - пить со - бо - ю,

бо про - ллеть - ся кров ю - на - ча ці - ло - ю рі - ко - ю.

1. То не чорне гайвороння над степом кружляє —
Дика орда Муравйова грізно наступає.
Щоб ворога зупинити, на станцію Крути
Відправились добровольці — молоді рекрути.

Приспів:

Славних хлопців-добровольців зібралось триста,
А дорога, наче доля, коротка терниста.
Ой ви, Крути, ой ви, Крути, заступіть собою,
Бо проллється кров юнеча цілою рікою.

2. Зима снігом замітає, січуть скоростріли,
Щоб ворога зупинити, не вистачить сили.
Вже набой закінчились, а довкола поле,
Піднялися і в атаку кинулись соколи.

Приспів.

3. Не вернуться вже ніколи до рідної хати,
Не зустріне, не пригорне заплакана мати.
Постріляні, порубані, але незборимі
Зосталися тут лежати сини України.

Приспів:

Славних хлопців-добровольців загинуло триста,
Бо така вже їхня доля — коротка терниста.
Ой ви, Крути, ой ви, Крути, біль мого народу,
Віддали життя герої за нашу свободу.

<https://cutt.ly/Q8kzrE3>

<https://cutt.ly/e8Kzlr6>

Дослідіть, які події висвітлюються в пісні «Балада про Крути», підготуйте повідомлення. Розкажіть, які емоції охопили вас при знайомстві з цією трагічною сторінкою в історії нашої країни.

Знайдіть в українській літературі вірші, тематика яких відповідає жанру балади. Спробуйте придумати мелодію до одного з віршів.

4

Хорові жанри: кантата

**Чим відрізняється хоровий жанр від вокального?
Що таке кантата? Які особливості її виконання?
Які теми приваблюють композиторів у написанні
кантати?**

Хоровий жанр об'єднує музичні твори, які призначені для хорового виконання. Згадайте, яким буває хоровий спів. Хоровий спів буває одноголосий і багатоголосий, з музичним супроводом або без нього — а капела.

Дитячий хор COLOR MUSIC з Дніпра

У XVI–XVII століттях в Італії набув популярності музичний твір для співу, який складався з декількох вокальних номерів і виконувався у супроводі музичного інструмента. Цей твір отримав назву «кантата», що в перекладі з італійської мови означав «співати».

Сучасна кантата — це великий за розмірами твір урочистого або лірико-епічного характеру, що складається з декількох закінчених номерів, виконується співаками-

солістами і співачками-солістками, хором у супроводі симфонічного оркестру і призначений для концертного виконання. Зазвичай усі частини кантати поєднані між собою спільною ідеєю, темою.

Кантата — жанр вокально-хорової музики; великий твір для хору, соліста/солістки та симфонічного оркестру.

Українська композиторка Леся Дичко створила кантату «Чотири пори року» на тексти українських народних календарно-обрядових пісень для хору а сарелла (без супроводу). Третя частина «Осінь» складається з двох обжинкових пісень — «Ой на горі жита много» і «Дівка Явдошка».

[Юрій Дубінін. Триптих «Чотири стихії (вогнь, земля, вода, повітря)»]

<https://cutt.ly/08JldNj>

Л. Дичко. Кантата «Чотири пори року». Третя частина «Осінь»: тема «Дівка Явдошка».

Який настрій прослуханої музичної теми? Який характер музики? Згадайте українську народну пісню «Дівка Явдошка». Які зміни відбулися з піснею в кантаті? Які образи виникли в уяві? З якою стихією ви зіставили б цю музику? Перегляньте триптих сучасного українського художника Юрія Дубініна «Чотири стихії (вогнь, земля, вода, повітря)». Чи відчуваєте ви, що картина може зазвучати?

Для допитливих

До жанру кантати звертались композитори різних епох. Українські композитори Дмитро Бортнянський, Микола Лисенко, Левко Ревуцький, Кирило Стеценко, Денис Січинський, Станіслав Людкевич, Мирослав Скорик створювали урочисті, лірико-епічні, ліричні кантати.

Найчастіше виконуваним твором ХХІ століття є кантата «Карміна Бурана» німецького композитора Карла Орфа. Її назва має латинське коріння: «Carmina» означає «пісні», а «Burana» є латинізованою формою *Beuern* (Бойєрн), назви бенедиктинського монастиря Бенедикт-бойєрн у Баварії. Тобто «Карміна Бурана» перекладається як «Пісні Бойєрна» і належить до збірки пісень і віршів початку ХІІІ століття, яка була знайдена в Бойєрні. З-понад 1000 пісень збірки, написаних латиною, німецькою та середньовічною французькою мовою групою поетів-музикантів, Карл Орф обрав 24 пісні та поклав їх на музику.

[Фрагмент виконання кантати. Диригент *Андре Ріє*]

Найвідомішою хоровою композицією кантати є «О, Фортуна», яка відкриває та завершує твір. Фортуна — це богиня щасливої долі і талану в римській міфології.

К. Орф. Карміна Бурана. Композиція «О, Фортуна».

<https://cutt.ly/98Jlxn8>

Охарактеризуйте засоби музичної виразності. Чи змінюються динаміка і темп твору? Що вас вразило у виконанні цієї композиції? Створіть музикограму твору. Чи звернули ви увагу на розташування хору, солістів, оркестру і диригента на сцені під час виконання кантати? У чому особливості?

Оберіть музичні інструменти і створіть за другим слуханням інструментальний супровід твору.

Речитатів (з латинської — «читати вголос», «декламувати») — напівспів і напіврозмова.

Виконайте пісню «Балада про Крути» (музика М. Ковалю, слова М. Бакая) у відповідному характері.

Розшифруйте слова, поясніть.

1.

2.

Завдання на вибір учнів/учениць:

1. Поцікавтеся репертуаром відомих хорових колективів України. Які хорові жанри представлено в їхніх концертних програмах?
2. Поцікавтеся діяльністю хорових колективів вашого краю. Оберіть пісню у виконанні хорового колективу вашого краю, яка вас найбільше вразила. Презентуйте запис з її фрагмента на уроці.
3. Відвідайте концерт хорового колективу вашого краю. Поділіться з однокласниками й однокласниками своїми емоціями і почуттями через створення колажу «емоцій».

5

Хорові жанри: ораторія

Як відрізнити ораторію від кантати? Звідки пішла назва ораторія? Де виконували перші ораторії? На які сюжети зазвичай композитори писали ораторії?

Майже одночасно з кантатою в Італії в XVII столітті виникає хоровий жанр **ораторія**. Це масштабний за змістом багаточастинний концертний твір, створений на певний сюжет. Ораторію, як і кантату, виконують солісти і солістки, хор і симфонічний оркестр. Але ораторія більша за розміром і відрізняється розгорнутим сюжетом. Ораторія складається з увертюри, хорів, окремих вокальних сольних номерів, речитативів, ансамблів та окремих оркестрових епізодів.

Першими ораторіями були великі хорові твори на релігійний сюжет. Вони звучали у католицьких храмах в спеціальному приміщенні — *ораторії*, де виконували музику. Згодом ця назва закріпилася за музичним твором. Ораторії зазвичай писалися на античні та біблійні сюжети.

 Ораторія — масштабний за змістом багаточастинний концертний твір для хору, соліста/солістки та симфонічного оркестру.

Німецький та англійський композитор Георг Фрідріх Гендель створив цілу серію ораторій на біблійні теми. Одним із найвідоміших є хор «Алілуя» з ораторії «Месія». Назва твору відображає християнське розуміння постаті Ісуса Христа як месії. У християнстві Месія (Помазаник) — Спаситель, посланий Богом на землю. Ораторія складається із трьох частин, наприкінці другої частини звучить хор «Алілуя».

Г. Ф. Гендель. Хор «Алілуя» з ораторії «Месія».

<https://cutt.ly/m82Nc8z>

Для допитливих

У багатьох країнах світу зазвичай підводяться, коли хор виконує «Алілуя». За легендою, короля Англії Георга II настільки вразило звучання твору, що під впливом емоцій він скочив на ноги, а разом з ним підвелися й усі його піддані. Відтоді, коли хор виконує «Алілуя», слухачі підводяться.

Усесвітньо відомий німецький композитор, органіст, клавесиніст і скрипаль Йоганн Себастьян Бах написав «Різдвяну ораторію». Вона складається із шести кантат (частин), що виконувалися в церкві під час Різдва. Перша частина присвячена народженню Ісуса Христа — «Різдво Христове».

Й. С. Бах. Різдвяна ораторія (фрагмент першої частини).

Які за характером прослухані твори? Які почуття у вас виникли після прослуховування творів? Чим вражає музика? Охарактеризуйте засоби музичної виразності творів. Поміркуйте, де може звучати сучасна ораторія. Чим відрізняється ораторія від кантати? Уявіть, що ви композитор/композиторка. На яку тему ви написали б ораторію?

<https://cutt.ly/l82N7iQ>

Виконання фрагмента
Кантати № 1 з «Різдвяної
ораторії» Й. С. Баха

Оберіть музичний інструмент, звучання якого ви додали б до супроводу «Різдвяної ораторії».

<https://cutt.ly/Q0hSwD8>

Розучіть пісню «Диво-осінь» (музика А. Олейнікової, слова Л. Ратич).

ДИВО-ОСІНЬ

Музика А. Олейнікової

Слова Л. Ратич

Сm Fm G⁷ Сm Fm G⁷

Гар-ні дні, лас-ка-ве ди-во, О-сінь теп-ла, зо-ло - та! Ко-льо

Сm Fm G⁷ Сm Сm

ро-ве і кра - си-ве лис-тя ти-хо об-лі - та. О-сінь, о-сінь,

Fm G⁷ Сm Fm G⁷ Сm

о-сінь, ти — лас-ка-ва каз-ка, і в о-сін-ню дни-ну го-ді су-му-вать!

Еb Fm В Еb

О - сінь, о - сінь, о - сінь, ти — ос - тан - ня лас - ка!

Fm Сm G⁷ Сm

«Здрас - туй, ди - во - о - сінь!» — бу - ду я спі - вать.

1. Гарні дні, ласкаве диво,
Осінь тепла, золота!
Кольорове і красиве
Листя тихо обліта.

Приспів:

Осінь, осінь, осінь — ти ласкава казка,
І в осінню днину годі сумувать.
Осінь, осінь, осінь — ти остання ласка.
«Здрастуй, диво-осінь!» — буду я співать.

2. Сонечко ще гріє добре
І гуляють дітлахи.
Та летіти ген за обрій
Вже збираються птахи.

Приспів.

<https://cutt.ly/G8Kxd3O>

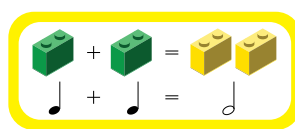

3. Птах летить в краї далекі,
Осінь каже: «В добру путь!»
До побачення, лелеко,
Повернутись не забудь!

Приспів.

Пограйте у лего-ритми! За допомогою лего-цеглинок продовжіть ланцюжок.

1 - i   2 - i   3 - i   1 - i   2 - i   3 - i

Завдання за бажанням: віднайдіть в інтернеті й прослухайте твори, написані українськими композиторами в жанрі ораторії. Яким подіям минулого або сучасності вони присвячені?

6 Камерно-інструментальні жанри: прелюдія

Що таке камерно-інструментальний жанр? Для чого музиканти кілька століть тому імпровізували перед концертом? Чому невеликі п'єси назвали прелюдіями? Чи може прелюдія бути інструментальним вступом до іншого музичного твору?

Камерно-інструментальний жанр об'єднує інструментальну музику, призначену для вузького кола слухачів та для виконання в невеликих приміщеннях (у перекладі з італійської «камера» означає «кімната»). Зазвичай її виконували соло чи в ансамблі. Найпоширенішими інструментами, що використовуються в камерній музиці, є скрипка, альт, віолончель, фортепіано, флейта.

[Дірк Халс. Музиканти]

[Вільнюський струнний квартет]

У XVI–XVII століттях на концертах перед виконанням складного музичного твору музиканти повинні були налаштовувати слухачів на його сприймання. Для цього, поки слухачі збирались, музикант, імпровізуючи, награвав певну музичну тему з твору. Такі награвання перед концертом називали прелюдуванням. А невеликі п'єси — імпровізації — отримали назву **прелюдії**, що в перекладі з латинської мови означає: «перед грою».

Прелюдія — жанр камерно-інструментальної музики; п'єса вільного, імпровізаційного характеру.

Прелюдія може бути інструментальним вступом до іншого музичного твору або ж самостійною п'єсою, зокрема для органа, клавесина, фортепіано.

У творчості Йоганна Себастьяна Баха прелюдія зазвичай виконувала роль вступу до фуги — більш складного поліфонічного твору. **Поліфонія** — це вид багатоголосся, у якому окремі мелодії або групи мелодій мають самостійне значення і самостійний інтонаційно-ритмічний розвиток. Цикли прелюдій і фуг композитор писав у всіх тональностях, об'єднавши їх у два томи під назвою «Добре темперований клавір» («ДТК»).

Польський композитор Фридерик Шопен створив цикл із 24 прелюдій у всіх тональностях. Його прелюдії — це самостійні п'єси для фортепіано.

Ліонелло Балестрієрі.
Фридерик Шопен біля фортепіано

Провідна тема прелюдій українського композитора Левка Ревуцького — глибокі людські переживання, поєднання світлих ліричних образів із драматичними, бурхливими. У своїй Прелюдії № 1 він розкрив єдиний образ-настрій — меланхолійний (*сумний, зажурливий*), стриманий.

1. Й. С. Бах. Прелюдія ре мінор.
2. Ф. Шопен. Прелюдія № 8 фа-дієз мінор (оп. 28).
3. Л. Ревуцький. Прелюдія № 1 (оп. 4).

1.

<https://cutt.ly/L8JcoWE>

2.

<https://cutt.ly/d8JcdqC>

3.

<https://cutt.ly/98Kx3j1>

Опишіть свої враження від прослуханих творів. Складіть музикограму твору, який найбільше сподобався. Які кольори виникли у вас в уяві під час прослуховування? Який характер творів? У чому їх імпровізаційність?

Для допитливих

Відомий український композитор **Левко Ревуцький** з дитинства дуже любив займатися музикою. Його музичний таланти проявився дуже рано. Мати почала вчити його гри на фортепіано, коли хлопцю ледь виповнилося п'ять років. У десятилітньому віці він уже виявив хист до імпровізування. За те, що Левко мав абсолютний слух, його прозвали Камертоном.

Румунський і французький художник Віктор Браунер створив картину «Прелюдія до цивілізації». Якою музикою можна озвучити цю картину?

Виконайте пісню «Диво-осінь» (музика А. Олейнікової, слова Л. Ратич).

<https://cutt.ly/r8JvIR7>

За допомогою планшета або телефону перевірте свої знання з теми, пограйте у гру «**Що мені відомо?**». Завдання за бажанням: у вільний час дізнайтеся про творчість композиторів, твори яких прослухали на уроці: Й. С. Баха, Ф. Шопена, Л. Ревуцького. Підготуйте повідомлення про одного із композиторів.

7 Камерно-інструментальні жанри: ноктюрн

Що таке ноктюрн? Які почуття передає музика ноктюрна? Який настрій композитори відтворюють музикою ноктюрна?

Ноктюрн — це спокійна мелодійна п'єса задумливого, ліричного характеру. У перекладі з французької «ноктюрн» означає «нічний». Перші ноктюрни писали переважно для духових та струнних інструментів і виконували на свіжому повітрі у вечірні й нічні години.

Особливої популярності набули ноктюрни, написані для фортепіано, в яких композитори намагалися передати поетичний настрій, навіяний ніччю. До цього жанру зверталися найвідоміші композитори світу — Фридерик Шопен, Едвард Гріг, Ференц Ліст, Роберт Шуман, Ніколо Паганіні, Віктор Косенко та інші.

Ноктюрн — жанр камерно-інструментальної музики; невелика п'єса ліричного характеру.

*Джеймс Вістлер.
Ноктюрн у синьому
і зеленому*

Польський композитор Фридерик Шопен був неперевершеним творцем мелодій. Він створив цикл із 21 ноктюрна. Ці твори можна назвати ліричними одкровеннями, поетичними, мрійливими і прекрасними.

Ноктюрн, написаний українським композитором і піаністом Михайлом Калачевським, відображає найтонші переживання людини, передає її внутрішній світ. Він ліричний і наспівний, мрійливий і ніжний.

Фридерик Шопен, Ноктюрн № 2 мі-бемоль мажор ор. 9.
М. Калачевський. Ноктюрн.

<https://cutt.ly/q8JvOpR>

<https://cutt.ly/n8JvTKp>

Які картини ви уявили, слухаючи твори? Який характер прослуханих ноктюрнів? Охарактеризуйте засоби музичної виразності. Які почуття передає музика? Складіть музикограму твору, який найбільше вас вразив. Чи співзвучна музика картинам під назвою «Ноктюрн»? Порівняйте ноктюрн у музиці і в живописі.

Валентина Давиденко.
Шопен. Ноктюрн —
в аранжуванні барв

Оберіть слова-характеристики:

ЛІРИЧНА

ЯСКРАВА

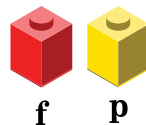
МРІЙЛИВА

РАДІСНА

НІЖНА

ФЕЄРИЧНА

За допомогою леґо-цеглинок відтворіть динаміку твору.

f

p

Розучіть пісню «Колискова майбуття» (музика і слова В. Дроботенко).

<https://cutt.ly/y8ViXIT>

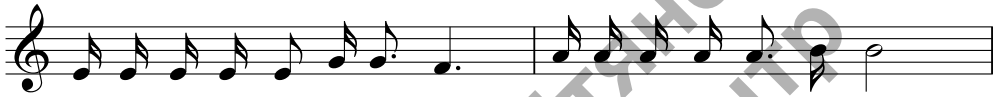
КОЛИСКОВА МАЙБУТТЯ

Музика і вірші В. Дроботенко

Стримано

1. За - чер-пну я у до-ло - ні кри-шта - ле-во - і во-ди,

по тра-ві прой-ду бо-со - ніж, за-ли-шу сво - ї слі - ди.

Сві-жий ві-тер за - ко-ли - ше у ко-лис-ці май - бут - тя.

І ні - ко-ли не за-ли-шить у-про-довж мо - го жит-тя. Візь-

му з со-бо-ю піс-ню по-ля, що ма-ти вчи-ла з дав-ніх літ і

на зо-рі шу-ка - ти до-лю пі-ду за мрі-я-ми у світ. Візь-

пі - ду за мрі - я - ми у світ.

1. Зачерпну я у долоні
Кришталевої води.
По траві пройду босоніж,
Залишу свої сліди.
Свіжий вітер заколише
У колисці майбуття
І ніколи не залишить
Упродовж мого життя.

Приспів:

Візьму з собою пісню поля,
Що мати вчила з ранніх літ,
І на зорі шукати долю
Піду за мріями у світ. (Двічі)

<https://cutt.ly/q8KcXTQ>

2. Білі хмари, мов вітрила,
Кличуть в зоряний політ,
Виростаєте, руки-крила,
І несіть в незнаний світ.
Лиш надія не згасає,
Що повернемося знов, —
Нас в житті оберігає
Віра й батьківська любов.

Приспів.

<https://cutt.ly/V8KvRfq>

Розшифруйте слова, поясніть.

1.

2.

Поміркуйте, чому, на вашу думку, художники інколи називають свої картини ноктурнами.

Об'єднайтесь у групи і проілюструйте музику ноктурна, який вам найбільше сподобався, кольорами. Композицію виконуйте разом на одному аркуші паперу. Назвіть свою картину-образ. Поясніть, які кольори ви обрали і чому. Чи всім було затишно працювати разом? Оформіть класну дошку своїми картинками-образами.

8 Камерно-інструментальні жанри: фантазія

**Чи може фантазія стати музичним твором?
У якій музичній формі пишуть фантазії?
Що означає назва твору?**

Кожен музичний твір має свою структуру, складається з певних частин. Коли композитори вирішують написати певний музичний твір, вони обирають його форму. Згадайте, що таке музична форма. Які музичні форми вам відомі? Поміркуйте, якщо композитор вирішив написати пісню, то яку форму він обере.

[Олександр Янсон]

Але існують музичні твори, написані у довільній формі. Такий твір отримав назву **фантазія**, яка походить від грецького слова «фантас», що в перекладі означає «уява». Це інструментальний твір примхливого, фантастичного змісту і характеру, який складається з декількох епізодів, що передають контраст почуттів і настроїв. На початку твору композитор презентує головну тему (музичну думку), а далі імпровізує на її основі, змінюючи засоби музичної виразності. Отже, у музичній фантазії важливого значення набувають імпровізаційний початок, вільне розгортання музичної думки, раптова зміна настроїв.

Фантазія — жанр камерно-інструментальної музики; твір вільної форми фантастичного змісту.

У XVIII столітті фантазія була дуже поширена у фортепіанній музиці. Композитори почали додавати назву «фантазія» до назв інших творів, підкреслюючи їхній фантастичний, імпровізаційний характер та вільну форму. Так з'явилися твори — вальс-фантазія, полонез-фантазія, прелюдія-фантазія, фантазія-експромт та інші.

Всесвітньо відомий австрійський композитор, музикант-віртуоз Вольфганг Амадей Моцарт написав декілька фантазій. Одна з них — «Фантазія ре мінор», п'єса, що складається з контрастних епізодів, які розкривають внутрішній світ людини, її емоції і почуття.

В. А. Моцарт. Фантазія ре мінор.

<https://cutt.ly/n8KbfZU>

Для допитливих

Геній, диво-дитина! Саме так називали **Вольфганга Амадея Моцарта** у дитинстві! У 4 роки він написав концерт для клавесина, у 6 років — дав свій перший концерт, у 8 років — написав свою першу симфонію. Талант Моцарта не залишив байдужим навіть австрійського імператора, який замовив 12-річному Моцарту оперу. У 14 років він став академіком Болонської академії, це при тому, що звання академіка присвоювалось лише з 26 років.

В Україні композитори також творили в жанрі фантазії. Український буковинський композитор Сидір Воробкевич написав «Фантазію для фортепіано».

<https://cutt.ly/r8KDmfs>

С. Воробкевич. Фантазія для фортепіано.

Чи відчули ви зміну емоцій і почуттів? Чи змінюються темп, динаміка творів? Охарактеризуйте засоби музичної виразності. Складіть музикограму фрагмента твору (*на вибір*). Які кольори він уявили, слухаючи твори?

Для допитливих

Сидір Воробкевич був усебічно обдарованою особистістю — український композитор, письменник, художник, театральний і громадський діяч. Він дуже рано втратив батьків і виховувався дідусем та бабусею. Саме вони прищепили хлопцеві любов до рідного краю, мови, традицій та історії. Маленький Сидір захоплювався мелодійними українськими піснями, які співали в родині, і навіть якось, отримавши від бабусі золотого червонця у подарунок, купив собі скрипку.

Пофантазуйте з музичними звуками. Пограйте на скляночках з водою музичні фантазії, додайте повітря, дмухайте у трубочку! Які музичні композиції утворилися? Дайте їм назву.

Виконайте пісню «Колискова майбуття» (музика і слова *В. Дроботенко*) у характері і з відповідними почуттями.

Проведіть дослідження з теми: «Фантазії в різних видах мистецтва». Створіть живописні фантазії до прослуханої музики.

Картина, що звучить

Роздивіться репродукцію картини української художниці Раїси Вітановської «Зоряне дерево». Яка музика їй суголосна?

9 Камерно-інструментальні жанри: скерцо

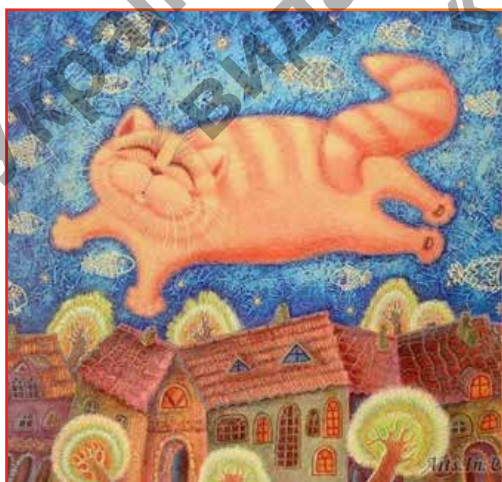
Чи вміють композитори жартувати? Що таке скерцо? Завдяки яким засобам музичної виразності композитори можуть передати зміну емоційного стану?

Композитори люблять жартувати мовою музики. Для жартів у музиці навіть існує окремий жанр, який називається «скерцо», що в перекладі з італійської мови і означає «жарт».

Скерцо — жанр камерно-інструментальної музики; твір грайливого, жартівливого характеру, який виконується у швидкому темпі.

Скерцо може передавати різноманітні відтінки музичного гумору. Композитори використовують різні прийоми для того, щоб передати власний задум: жартівливі перегукання мотивів з регістра в регістр або від одного інструмента до іншого тощо.

Раїса Вітановська.
Нічна прогулянка

Ольга Володарська-Іщук.
Маленька країна

До жанру скерцо зверталися українські й світові композитори, називаючи їх гуморесками, жартами, скерцино тощо. Микола Дремлюга створив «Скерцо» на тему української народної пісні «Ягілочка», а Мирослав Скорик за допомогою музичних прийомів, а саме: пунктирного ритму, акцентів, синкоп, послідовного чергування емоційних станів — передав яскравість та оригінальність музичного образу твору, який назвав «Жартівлива п'єса». Німецький композитор Йоганн Себастьян Бах останню частину своєї «Сюїти № 2 для флейти та струнних інструментів» назвав «Скерцо» («Жарт»).

М. Дремлюга. Скерцо мі мінор.

М. Скорик. Жартівлива п'єса.

Й. С. Бах. Сюїта № 2 сі мінор для флейти та струнних інструментів (Скерцо).

<https://cutt.ly/08JWRYD>

Виконавець
Мирослав Скорик

<https://cutt.ly/68JWWn4>

<https://cutt.ly/08JWUE7>

Чи відчули ви жартівливі інтонації в музиці? Завдяки чому? Охарактеризуйте засоби музичної виразності. Який характер прослуханих творів? Передайте пластично рух мелодії твору (на вибір). Порівняйте засоби відображення гумору в музиці та живописі. Виконайте на дзвіночках в ансамблі з учителькою/учителем мелодію головної партії «Скерцо» Й. С. Баха.

Об'єднайтесь у групи. Оберіть музичні інструменти і створіть музичну імпровізацію — жарт.

Розучіть пісню «Дитинства світ» (музика О. Янушкевич, слова Н. Погребняк). <https://cutt.ly/r0hSrex>

ДИТИНСТВА СВІТ

Музика О. Янушкевич

Слова Н. Погребняк

Рухливо

Нас ди - тин - ства світ каз ко вий знов у гос - ті кли че всіх по до -

ріж - ці ве - сел - ко - вий, де лу - на - є дру ж - но сміх. Де на

куль - ках ко - льо - ро - вих ли - не в не - бо ді - тво - ра, бо кра -

ї - на ця чу - до - ва - світ лю - бо - ві і доб - ра! Бо кра -

ї - на ця чу - до - ва, світ лю - бо - ві і доб - ра! *Приспів:* Ди - тин - ства

світ - ча - рів - ний світ, це світ ро - же - вих доб - рих мрій! Це до зі -

рок швид - кий по - літ, ві - но - чок со - няч - них на - дій! Це світ доб -

ра, це літ - ний луг, це я, це ти, мій най - до - рож - чий друг.

1. Нас дитинства світ казковий

Знов у гості кличе всіх
По доріжці веселковій,
Де лунає дружньо сміх,
Де на кульках кольорових
Лине в небо дітвора,
Бо країна ця чудова —
Світ любові і добра.

Приспів:

Дитинства світ — чарівний світ!
Це світ рожевих диво-мрій,
Це до зірок швидкий політ,
Віночок сонячних надій.
Це світ бажань, це літній луг.
Це я, це ти, мій найдорожчий друг.

2. Тут і гноми, і чаклунки

У країні цій живуть.
І різдвяні подарунки
Під ялинками нас ждуть.
Тут навкруг лунає дзвінко
Різних птахів ніжний спів,
Біля кожного будинку
Є крамниця справжніх див.

Приспів.

<https://cutt.ly/68KnjHs>

<https://cutt.ly/682ME4z>

Поміркуйте, як композитори «жартують» мовою музики, які засоби виразності використовують.

За бажанням підготуйте повідомлення про жарти в інших видах мистецтва (живопис, кіно тощо).

Створіть «жартівливі» музичні інструменти.

10 Камерно-інструментальні жанри: музичні цикли

Що таке музичні цикли? Які твори об'єднують у цикли? Які цикли в музиці є найвідомішими?

Музичними циклами називають твори, які мають окремі самостійні частини, що об'єднані певною ідеєю, задумом. Найвідомішими циклами в музиці є прелюдія і fuga, сюїта, соната тощо.

Сучасна українська композиторка Олена Спіліоті створила цикл фортепіанних творів «Музичні портрети». До циклу увійшли 10 фортепіанних мініатюр, кожна з яких є своєрідним музичним портретом одного із видатних композиторів — Й. С. Баха, В. А. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Шопена, Р. Шумана та інших. Кожен твір-мініатюра представляє стиль композитора, а назва підказує, про якого композитора йдеться — «Йоганн», «Вольфганг», «Людвіг», «Фридерик», «Роберт»...

Композиторка пропонує уявити фантастичну ситуацію, коли б усі композитори, музичні портрети яких представлено, зібралися разом і кожен з них музично висловився в невеличких мініатюрах, знайомлячи нас із своїм, особливим стилем.

О. Спіліоті. «Музичні портрети» — «Йоганн», «Вольфганг», «Людвіг», «Фридерик», «Роберт».

<https://cutt.ly/c821g8o>

Чи відчули ви стиль композиторів? За допомогою яких засобів музичної виразності композиторка створила «музичні портрети»? Твори яких композиторів ви слухали, а яких захотіли послухати, щоб дізнатися про їхній стиль? Складіть музикограми до творів.

Музичний цикл — жанр камерно-інструментальної музики; твори, які мають окремі самостійні частини, що об'єднані певною ідеєю, задумом.

Мініатюра — невеликий музичний твір, найчастіше інструментальна п'єса.

Виконайте пісню «Дитинства світ» (музика *О. Янушкевич*, слова *Н. Погребняк*) в характері з рухами.

Об'єднайтесь у групи. Уявіть себе композиторами чи композиторками. Створіть вокальний музичний цикл із пісень, які ви вивчали, об'єднавши їх за сюжетом або тематикою.

Перегляньте зображення музичних інструментів. Поміркуйте, які музичні інструменти були найулюбленішими у композиторів, чиї «музичні портрети» прозвучали. Розкажіть про ці музичні інструменти.

Пограйте у леґо-цеглинки! Відтворіть ритмічний малюнок за допомогою цеглинок леґо, проплескайте ритм у долоні або простукайте на клавісах.

<https://cutt.ly/H821mvy>

За допомогою планшета або телефону перевірте свої знання з теми, пограйте у гру «Знайди пару». Прослухайте фрагмент твору, визначте, стиль якого композитора передано.

11 Камерно-інструментальні жанри: сюїта

**Що таке сюїта? У чому особливості стародавніх сюїт?
Чи є сучасні сюїти лише танцювальними?
Чи може сюїта мати програму?**

У XVI столітті **сюїтою** називали цикл танців. Зазвичай сюїта складалася з чотирьох частин: алеманда, куранта, сарабанда, джига.

Алемáнда — це старовинний німецький танець, який виконується в помірному темпі, дуже пластичний, граційний і величавий.

Кура́нта — італійський палацовий танець, який виконувався при французькому дворі у швидкому темпі.

Сараба́нда — старовинний іспанський народний танець, виконується під супровід гітари або співу із флейтою та арфою у повільному темпі.

Джі́га — народний танець, який був поширений в Англії в XVI столітті, його виконують у швидкому темпі. Припускають, що назва походить від французького «стрибати».

Пізніше композитори почали додавати до сюїти й інші танці — менует, бурре, чакона, полонез тощо.

Алеманда

Куранта

Фестиваль «Барокві танці» (куранта, менует, бурре, чакона, сарабанда) (фрагмент).

<https://cutt.ly/g8KYd6Y>

У XIX — XX століттях сюїтами називали музичні твори, які склалися із контрастних частин і були об'єднані спільним задумом чи ідеєю. Згадайте, які сюїти ви слухали на уроках мистецтва, у чому їх особливість. Найвідомішими програмними сюїтами є «Пер Гюнт» Едварда Гріга, «Карнавал тварин» Каміля Сен-Санса та інші.

Сюїта — жанр камерно-інструментальної музики; музичний твір, який складається з контрастних частин і написаний у формі старовинних танців, або твори, об'єднані спільним задумом чи ідеєю.

Видатному українському композитору й піаністу Миколі Лисенку належить фортепіанний твір «Українська сюїта у формі старовинних танців на основі народних пісень». Вона складається з шести частин, кожна з яких написана на мелодію народної пісні, окрім «Сарабанди», де використано пісню-романс «Сонце низенько».

Друга частина «Куранта» написана на основі української народної пісні «Помалу-малу, братику, грай», а третя частина «Токата» — «Пішла мати на село», її основою є жвава пісня-танець «Гречаники».

М. Лисенко. Українська сюїта у формі старовинних танців на основі народних пісень:

1. Куранта.
2. Токата.

<https://cutt.ly/d8JRJte>

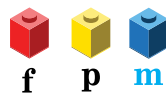
<https://cutt.ly/z8JR6aP>

Які особливості переглянутих танців? Що вас вразило в їх виконанні? Охарактеризуйте музику частин «Української сюїти» М. Лисенка. Які рухи ви запропонували б для цих танців?

Пограйте у леґо-цеглинки! Пригадайте, яку гучність звука означають ці позначки. Створіть ланцюжок динамічних відтінків.

Розучіть пісню «Добрий день людям на землі» (музика і слова І. Танчака).

<https://cutt.ly/F0hSu7X>

ДОБРИЙ ДЕНЬ ЛЮДЯМ НА ЗЕМЛІ

Музика і слова Ігоря Танчака

Доб-рий день, доб-рий день, ни-ви і по-ля,
 F Gm C F
 доб-рий день, доб-рий день, ма-тін-ко зем ля.
 F Gm C F
 Доб-рий день, доб-рий день, в не-бі жу-рав лі,
 F Gm C F
 доб-рий день, доб-рий день, лю-дям на зем - лі.
 F Gm
Приспів
 Це для нас по-смі-ха-єть-ся со-неч-ко, со-ло-
 C7 F F
 вей-ко спі-ва - є пі - сень. За-гля - да - є ве-сел-ка в ві-

1. Добрий день, добрий день, ниви і поля.
Добрий день, добрий день, матінко земля.
Добрий день, добрий день, в небі журавлі.
Добрий день, добрий день людям на землі.

Приспів:

Це для нас посміхається сонечко,
Соловейко співає пісень.
Заглядає веселка в віконечко,
Добрий день вам, добрий день.

<https://cutt.ly/38KnJ25>

2. Добрий день, добрий день, гори і ліси.
Добрий день, добрий день, крапельки роси.
Добрий день, добрий день, квіти запашні.
Добрий день, добрий день людям на землі.

Приспів.

3. Добрий день, добрий день, дощик степовий.
Добрий день, добрий день, колос золотий.
Добрий день, добрий день, в морі кораблі.
Добрий день, добрий день людям на землі.

Приспів.

Розшифруйте назви танців.

Оберіть завдання за бажанням:

<https://cutt.ly/78JYZJj>

1. У вільний час послухайте симфонічну сюїту «Планети» англійського композитора Гюстава Холста. Сюїта складається з 7 частин, кожна з яких названа на честь однієї з планет Сонячної системи. Поділіться своїми враженнями з однокласниками й однокласницями.

2. Дослідить, які танці поширені в рідному краї. Укладіть з них сюїту «Сучасні танцювальні мелодії».

12 Камерно-інструментальні жанри: соната

Що таке соната? Чому одна з музичних форм називається сонатною? Як будується соната? Як називаються теми, які трапляються в сонаті?

Музичним циклом вважають і сонату. Поміркуємо, чому? Зазвичай вона складається з трьох – чотирьох частин і найчастіше пишеться для фортепіано.

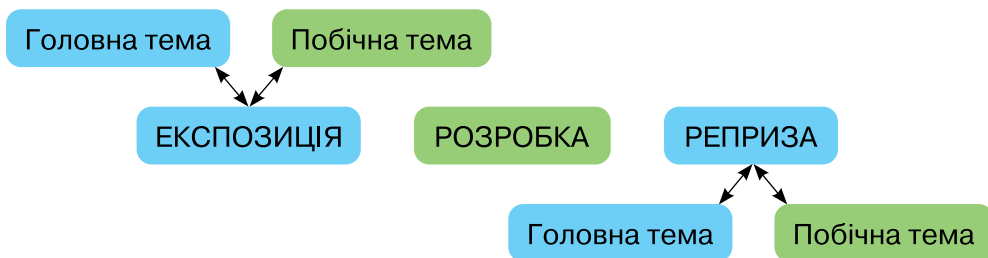
I частина
швидка

II частина
повільна

III частина
швидка

Соната має чітку структуру. *Першу її частину* пишуть у сонатній формі, яка передбачає взаємодію тем і художніх образів, а не механічне чергування частин і розділів. Вона сповнена руху, спрямованості вперед. Тут особливо важливим є ритм — пульс подій. При цьому характер музики може бути різним — веселим, невимушено-жвавим або драматичним, напруженим, жартівливим, граціозним. Спочатку звучать **головна** і **побічна** теми, вони або доповнюють одна одну, або протиставляються одна одній (**експозиція**). Далі відбувається їхній розвиток (**розробка**), після чого ці теми звучать знову (**реприза**).

СОНАТНА ФОРМА

У *другій частині* — все начебто призупиняється, заспокоюється, уповільнюється. Відсутні енергійні вольові імпульси, рух, спрямованість уперед, як у першій частині.

Соната (від латинського та італійського «*sonare*» — звучати) — жанр камерно-інструментальної музики; музичний твір для одного або двох інструментів, що складається із трьох-чотирьох різних за характером і темпом частин.

[Б. Белл. Місячна соната]

Творчість німецького композитора Людвіга ван Бетховена вважається кульмінацією в історії сонатної форми. Він написав 32 сонати для фортепіано. Однією з найвідоміших є «Соната № 14». Композитор назвав свій твір «Соната, майже фантазія». Через 30 років німецький поет Людвіг Рельштаб першу частину сонати порівняв з картиною місячної ночі на озері Люцерн. Ця назва так сподобалась слухачам, що твір отримав додаткову назву «Місячна соната». Основою її головної теми є короткий, але виразний мотив, побудований на повторенні одного звуку.

Л. ван Бетховен. Соната № 14 до-дієз мінор (Місячна), I ч., III ч.
(у класичному та сучасному аранжуванні).

<https://cutt.ly/I820eJU>

<https://cutt.ly/z820LEa>

<https://cutt.ly/y8JUt91>

Який характер першої і третьої частин сонати? Як розвиваються головна і побічна теми? Чи згодні ви з назвою, яку запропонував Людвіг Рельштаб? Створіть музикограму фрагмента однієї з частин. Спробуйте пластичними рухами відтворити музику однієї з частин сонати.

Виконайте на дзвіночках в ансамблі з учителем чи учителькою фрагмент I частини «Сонати № 14».

Перегляньте фрагмент виступу корейських танцівників з пластичною композицією на музику 3 частини Сонати № 14 Л. ван Бетховена.

Л. ван Бетховен. Соната № 14 до-дієз мінор (Місячна), III ч.

<https://cutt.ly/m8JUWYd>

Виконайте пісню «Добрий день людям на землі» (музика і слова І. Танчака) у відповідному настрої. Створіть музичний супровід до пісні, оберіть музичні інструменти.

За бажанням створіть безпредметну композицію кольоровими плямами до «Сонати № 14» Л. Бетховена. Які кольори ви уявили?

Перегляньте пластичний танець, який виконується під музику «Сонати № 14» Л. Бетховена. Поділіться своїми враженнями з однокласниками й однокласницями.

<https://cutt.ly/08JUV8Z>

Симфонічні жанри: увертюра

**Що таке симфонічна музика? Що таке увертюра?
Де можна її почути? Чи може увертюра бути
самостійним твором?**

Симфонічною називають інструментальну музику, призначену для виконання симфонічним оркестром. Для нього створено багато музики різних жанрів і форм. Оркестрові твори — симфонії, увертюри, концерти тощо — писали композитори минулого і сучасності.

[П'єр Потрон. Симфонічний оркестр]

У перекладі з французької мови **увертюра** означає «початок» або «відкриття». Це інструментальний вступ до театральної вистави, частіше музичної (опери, балету, оперети, мюзиклу тощо), кінофільму, а також до вокально-інструментальних творів (кантат, ораторій).

Особливим різновидом увертюри є жанр симфонічної музики — концертна п'єса, окремий самостійний твір.

Увертюра — жанр симфонічної музики; твір для симфонічного оркестру або вступ до опери, балету, мюзиклу, кінофільму тощо.

Завдання будь-якої увертюри — створити настрій, налаштувати глядачів на сприйняття опери чи балету, підготувати їх до того, що відбуватиметься на сцені.

В історії музики відомо про чималу кількість випадків, коли композитори створювали увертюри, що наявні у репертуарі оркестрів набагато довше, ніж опери, до яких вони були написані. Так, найвідомішим фрагментом опери «Вільгельм Телль» італійського композитора Джоакіно Россіні є її увертюра — програмна симфонічна поема, в якій чергуються лірико-епічні, пасторальні й драматично-мальовничі, жанрово-дієві епізоди.

Концертні увертюри — це зазвичай програмні твори. Такі увертюри можуть бути святковими, урочистими, ювілейними, привітальними, тобто присвячені певному святу або події. Український композитор Іван Карабиць створив увертюру «Святковий Київ».

<https://cutt.ly/d8JlgmN>

Дж. Россіні. Увертюра до опери «Вільгельм Телль»
Іван Карабиць. Увертюра «Святковий Київ»
(диригент Кирило Карабиць).

<https://cutt.ly/C8Jlaq4>

Який характер прослуханих увертюр? Охарактеризуйте музичну мову. Розкрийте темброву палітру звучання симфонічного оркестру.

Перегляньте світлини Києва. Чи співзвучна музика увертюри І. Карабиця цим світлинам? Передайте свою відповідь у вигляді хмаринки слів-вигуків або тілесних знаків руками.

Розучіть пісню «Щедрувальна» (музика Г. Васиної, слова О. Клубука). <https://cutt.ly/K0hSWct>

ЩЕДРУВАЛЬНА

Музика Г. Васиної

Слова О. Клубука

C Весело

Dm

G7

Сі-ю-ві-ю, по-сі-ва-ю друзям і ро-ди-ні, на-шій рід-ній

і є-ди-ній нень-ці-Ук-ра-ї-ні! Щоб вро-ди-ло по-сі-я-не

щед-ро і ба-га-то, що-би пов-ни-лась лю-бо-в'ю на-ша спіль-на

ха-та! Сі-ю-ві-ю, по-сі-ва-ю всій на-шій ро-ди-ні,

на-шій рід-ній і є-ди-ній нень-ці-Ук-ра-ї-ні!

1. Сію-вію, посіваю друзям і родині,
Нашій рідній і єдиній неньці-Україні!
Щоб вродило посіяне щедро і багато,
Щоби повнилась любов'ю наша спільна хата!

Приспів:

Сію-вію, посіваю всій нашій родині,
Нашій рідній і єдиній неньці-Україні!

2. Хай не знають біди-горя ні міста, ні села,
Різдва Божого зірниця хай світить, весела!
Хай же світить, всім дарує Надію і Віру,
В кожную душу засіває добра щедрю міру!

Приспів.

3. Господь добрий, милостивий — на всіх долю родить,
З колядками-щедрівками по хатах він ходить!
Щастя й долі нам бажає, весело співає,
Заглядає в наші душі, віру засіває!

Приспів.

[*Наталія Курій-Максимів. Різдвяна зірка*]

Створіть музичний супровід до пісні.

14

Симфонічні жанри: симфонія

**Що таке симфонія? З яких частин вона складається?
Хто виконує симфонії?**

Симфонія (від грецької — «співзвуччя, злагоджене звучання, злагодженість») — це масштабний твір для оркестру, який зазвичай складається з чотирьох частин. Перша частина циклу — швидка й енергійна (написана зазвичай у формі сонатного алегро), друга — повільна, іноді меланхолійна, третя — більш швидка і витримана у тридольному розмірі (менуєт або скерцо), а четверта — фінал — швидка, піднесена, нерідко урочиста.

Симфонія — жанр симфонічної музики; твір для симфонічного оркестру, побудований із контрастних частин (переважно з чотирьох).

Молодіжний симфонічний оркестр України,
переможець «World Orchestra Festival» у Відні

Людвіг ван Бетховен написав «Симфонію № 5» і присвятив її своєму другові й меценату, сину останнього гетьмана України, графу Андрію Розумовському. Симфонія складається з 4 частин, які об'єднані грізною темою — «темою долі». Музика симфонії дуже яскрава й виразна, і, хоча вона не має програми, її розглядають як картину боротьби людини з перешкодами життя в ім'я радості та щастя.

На початку твору звучить головна тема (мотив з чотирьох нот, що повторюється двічі), про яку композитор сказав: «Так доля стукає у двері». Ця тема проходить крізь всі частини симфонії, передаючи окремі моменти боротьби, а фінал — перемогу людини над силами зла.

Л. Бетховен. Симфонія № 5 (ч. 1).

<https://cutt.ly/e8JI9nr>

Який характер першої частини? У якому темпі виконується? Яка динаміка? Які асоціації у вас викликала музика? Які емоції вас охопили? Чи погоджуєтесь ви з твердженням, що це картина боротьби людини з перешкодами життя? Поясніть свою думку.

Перегляньте візуалізацію Симфонії № 5 художниками-аніматорами. Які музичні позначки вони використали? А яку анімацію створили б ви?

<https://cutt.ly/y8JOtHm>

У 2020 році на одній із центральних площ міста Бонн з'явилося 700 мініфігурок композитора Людвіга ван Бетховена, які створив скульптор Оттмар Герль.

Придивіться і поміркуйте, що змінив в обличчі композитора О. Герль.

Виконайте пісню «Щедрувальна» (музика Г. Васиної, слова О. Клубука) з відповідними почуттями та музичним супроводом.

15 Симфонічні жанри: концерт

**Що таке концерт? З яких частин він складається?
А як з латинської мови перекладається
термін «концерт»? Хто з ким змагається?**

Перші твори, які назвали «концертами», з'явилися в Італії. Вони були вокальними.

Згодом концертом почали називати твори для голосу у супроводі інструментального акомпанементу, виникли хорові й інструментальні концерти. У перекладі з латинської мови термін «концерт» означає «змагання». Саме так і є! Між солістом і оркестром або окремими групами виконавців відбувається певний музичний «діалог-змагання», «протиставлення»!

Ян Мієнсе Моленар.
Автопортрет з родиною

Концэрт — жанр симфонічної музики; великий музичний твір, призначений для виконання одним музичним інструментом (соло) та оркестром.

Концерт зазвичай складається з трьох частин. Темп першої частини концерту, як правило, рухливий, другої — повільний, третьої (фінал) — швидкий. Музика другої частини виражає піднесені роздуми — споглядання, третьої — життєрадісність, нерідко пов'язана з народно-жанровими джерелами.

КОНЦЕРТ

I частина
швидка

II частина
повільна

III частина
швидка

<https://cutt.ly/s8JObID>

М. Скорик. Концерт № 1 («Юнацький») для фортепіано з оркестром (фрагмент).

Який інструмент «змагається» з оркестром? Який характер прослуханого фрагмента? У якому темпі виконується? Які почуття викликало прослуховування твору?

Для допитливих

Мирослав Скорик — сучасний український композитор, відомий у всьому світі. Дуже часто композитор виступав як диригент і піаніст із виконанням власних творів.

Музику композитор почав писати ще в дошкільному віці, так звані пісеньки, в яких він вигадував і слова, і музику. Якимось він гостював у всесвітньо відомої співачки Соломії Крушельницької, яка дозволила йому пограти на фортепіано, але після перших взятих нот маленький Мирослав спинився, обурився і сказав, що інструмент грає фальшиво. Соломія Крушельницька зрозуміла, що у хлопчика абсолютний слух, і порадила віддати його до музичної школи. Так розпочалося музичне життя майбутнього композитора.

Розучіть пісню «Добрий вечір, люди» (музика і слова Л. Горової).

<https://cutt.ly/M0hSyIV>

ДОБРИЙ ВЕЧІР, ЛЮДИ

Allegro non troppo ♩ = 105

сл. і муз. Лесі Горової

commodo

Доб-рий ве-чір, лю - ди, ва-шій теп-лій ха - ті, що-б бу-ли ви завж - ди

trp

4 шед-рі і ба-га - ті. Хай Різд-во Хрис-то - ве вас бла-го-слов-ля - є,

mf

Coda *rit.*

7 Бог ся рож-да - - - є. Бог на-ро-див - ся.

1. Добрий вечір, люди, вашій теплій хаті,
Щоб були ви завжди щедрі і багаті.
Хай Різдво Христове вас благословляє,
Бог ся рождає. (Двічі)

<https://cutt.ly/F8KmtWc>

2. Всім колядникам ви відчиняйте двері
І просіть до столу, до своєї вечері.
Хай у вашій хаті нині все співає,
Бог ся рождає. (Двічі)

<https://cutt.ly/f8Km3Kb>

3. Гарно колядуйте і святкуйте нині,
Ми бажаєм щастя вашій всій родині.
Весь наш рід великий нині освятився,
Бог народився. (Двічі)

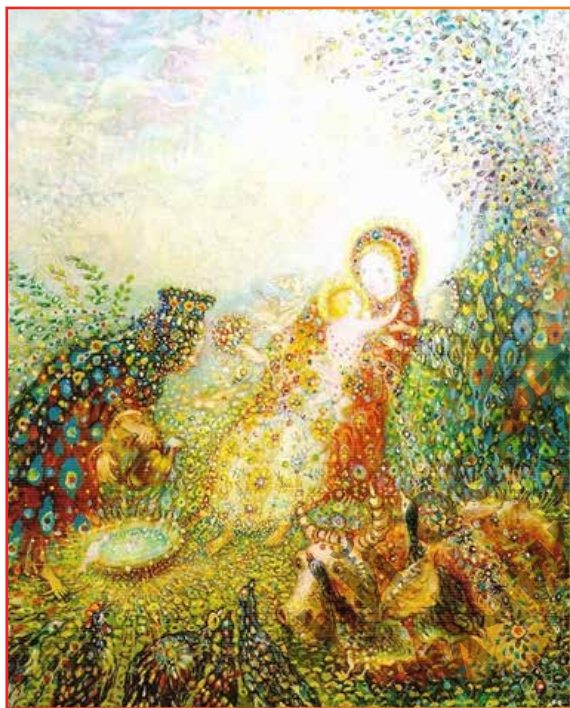
Марфа Тимченко.
Веселого Різдва

Картина, що звучить

Роздивіться репродукції картин українського художника Андрія Антоноюка «Різдво на Богополі» та «Святий вечір на Богополі». Яка музика їм суголосна?

Андрій Антоноюк.
Різдво на Богополі

Андрій Антоноюк.
Святий вечір на Богополі

Перевіряємо свої досягнення: я знаю, можу, відчуваю

1. Знайдіть відповідники.

урочиста пісня, прийнята як державний або соціальний символ.	СИМФОНІЯ
жанр камерно-інструментальної музики; невелика п'єса ліричного характеру.	СЮІТА
жанр симфонічної музики; твір для симфонічного оркестру, побудований із контрастних частин (переважно з чотирьох).	ГІМН
жанр камерно-інструментальної музики; музичний твір, який складається з контрастних частин і написаний у формі старовинних танців, або твори, об'єднані спільним задумом чи ідеєю.	НОКТЮРН

2. В уяві об'єднайте портрет композитора з його ім'ям. Розкажіть, що вам відомого про композитора і його творчість.

В.- А. Моцарт

Й.- С. Бах

Л. Бетховен

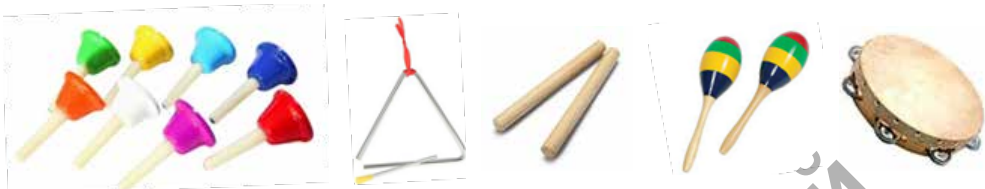
Ф. Шопен

Р. Шуман

3. Доберіть вірші і твори живопису до музичного твору, який вас найбільше вразив і запам'ятався.

4. Оберіть пісні, які вивчали протягом семестру, створіть для них музичний супровід.

5. Оновіть свій «Музичний план дня» творами, які слухали впродовж семестру. Впишіть у власний щоденник вражень музичні твори, які можна прослуховувати впродовж дня: для активізації (ранок), гарного настрою (день), зняття втоми (вечір). Розкажіть про свій «Музичний план дня» друзям і подругам.

	Автор, назва твору
ранок	
день	
вечір	

6. Виконайте пісні з відповідним настроєм та емоціями.

Ой у лузі червона калина похилилася,
Чогось наша славна Україна зажурилася

Це для нас посміхається сонечко,
Соловейко співає пісень.

Візьми з собою пісню поля,
Що мати вчила з ранніх літ

Дитинства світ — чарівний світ!
Це світ рожевих диво-мрій,

Добрий вечір, люди, вашій теплій хаті,
Щоб були ви завжди щедрі і багаті.

Осінь, осінь, осінь — ти ласкава казка,
І в осінню днину годі сумувать.

7. За допомогою планшета або телефону перевірте свої знання з тем, пограйте у гру «Відгадай музичний жанр».

<https://cutt.ly/Z8Km4bX>

Створюємо проєкт

ОБЕРІТЬ ТЕМУ МИСТЕЦЬКОГО ПРОЄКТУ: ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

Тема проєкту:

ПРО ЩО РОЗПОВІДАЮТЬ РЕЧІ
(НАТЮРМОРТ)

Тема проєкту:

ЩО ПРО МЕНЕ МОЖЕ РОЗКАЗАТИ МІЙ
АВТОПОРТРЕТ;
ПОРТРЕТ ВИДАТНОГО УКРАЇНЦЯ;
Я — УКРАЇНКА! Я — УКРАЇНЕЦЬ!

Тема проєкту:

СВІТ, В ЯКОМУ МИ ЖИВЕМО;
МІЙ РІДНИЙ КРАЙ — МОЯ ЗЕМЛЯ!

Тема проєкту:

Я — СКУЛЬПТОР/СКУЛЬПТОРКА
(ПРОЄКТ ПАМ'ЯТНИКА)

Форма подання проєкту: комп'ютерна презентація, лепбук, «Арт-сушка», картки профілю для соцмереж, відео майстеркласів (на вибір учнів та учениць).

**Проектні роботи, створені здобувачами
і здобувачками освіти Харківської загальноосвітньої
школи I–III ступенів № 150**

Музичні натюрморти.
Роботи Ярослава Шепелева

Робота
Єгора Сербіна

Тарас Шевченко.

Григорій Сковорода.
Робота Вероніки Мачули

Григорій Сковорода.
Робота Анастасії Іщенко

Григорій Сковорода.
Робота Софії Ковальської

Автопортрет. Ярослав Щепелев

Поради щодо виконання проєктів

1. Зберіть інформацію про жанр образотворчого мистецтва (натюрморт, портрет, пейзаж тощо) та митців/мисткинь.
2. Ознайомтесь із правилами роботи в цьому жанрі (закони композиції, колір тощо).
3. Зберіть аналоги для виконання творчої роботи проєкту. Проаналізуйте ці твори.
4. Виконайте творчу роботу.
5. Оформіте проєкт.
6. Презентуйте власний проєкт на уроці.

1

Палітра мистецьких жанрів

Світ мистецтва різноманітний і багатогранний. Чи відомо вам, що різноманітність мистецтва визначається не тільки видами, а й жанрами? Що таке жанр? Які існують жанри образотворчого мистецтва? Як і коли вони виникли?

Кейс образотворчого мистецтва

Генрієтта Роннер-Кніпп.
Кошенята, що грають
з віялом

У людині самою природою закладена необхідність створювати прекрасне, захоплюватися красою навколишнього світу. Різноманітність жанрів відображає інтерес митців до навколишнього середовища і залежить від їхніх уподобань. Образотворче мистецтво з'явилося як форма пізнання, осмислення і тлумачення навколишнього середовища. У різні періоди своєї історії образотворче мистецтво виконувало різні функції і тривалий час не мало поділів на жанри.

Але з розвитком мистецтва всі твори почали поділяти на жанри. Що ж таке жанр?

Жанр — в образотворчому мистецтві усталений різновид художніх творів, які мають свої характер, зміст та форму відповідно до певної теми. Поділ на жанри існує в усіх видах образотворчого мистецтва.

Роздивіться схему «Жанри образотворчого мистецтва», що розміщена на форзаці вашого підручника. З якими з цих жанрів ви вже знайомі? Про які дізнались уперше?

Залежно від того, що зображає художник, від його уподобань, усі твори образотворчого мистецтва поділяють на жанри: зображення тварин — анімалістичний жанр (анімалістика), природи — пейзаж, людини — портрет, зображення предметів — натюрморт, кімнат, залів — інтер'єр тощо. З усіма жанрами ви ознайомитеся протягом цього навчального року.

Пригадайте наскельні розписи, які ви вивчали у 5 класі. Як ви вважаєте, чи існували в той час жанри? Чи можна ці зображення віднести до певних жанрів?

Усі жанри в образотворчому мистецтві розвивалися по-різному.

Перші зразки портрета, створені ще у Стародавньому Єгипті, були скульптурними. Але справжній розквіт портретний жанр пережив за доби Відродження (починаючи з XV ст.), коли головною цінністю світобудови вважалась людська особистість.

Юрій Журавель.
Мирослав Скорик

Чи згодні ви з думкою, що саме в натюрмортах та пейзажах найкраще розкривається внутрішній світ художника? Як же виникли ці жанри?

Жанр натюрморту набув самостійного значення в Китаї ще в VI ст., але малювали в натюрмортах лише квіти.

Проте в європейському живописі натюрморт як жанр виокремився тільки у XVII ст., хоча люди здавна зображали предмети, що їх оточують.

Виділення пейзажу в окремий самостійний жанр відбувався поетапно. Зародження пейзажу як жанру можна знайти в єгипетських розписах та мистецтві острова Крит, релігійних і міфологічних картинах тощо. У Китаї пейзаж як жанр відокремився і набув самостійності ще у VI ст., а вже у XVII ст. він став головним досягненням нідерландського мистецтва. Нідерландці

Франс Снейдерс.
Фрукти у мисці
на червоній скатертині

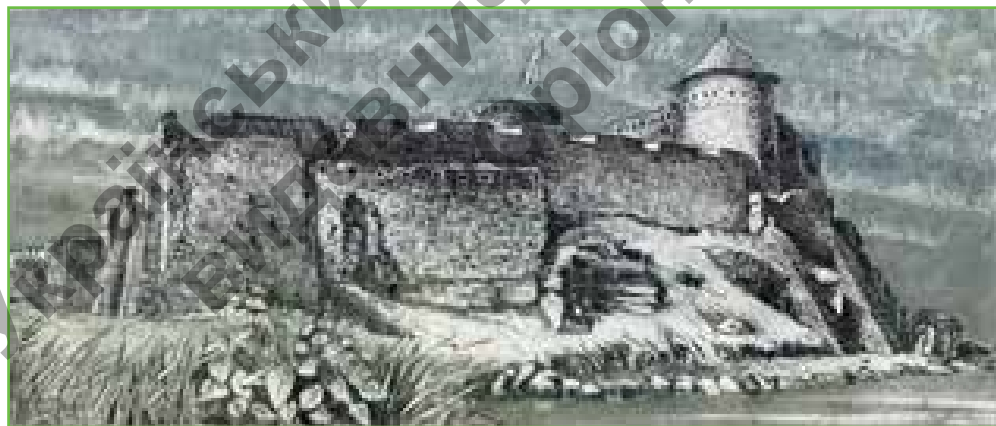
майстерно передавали красу хмарного неба, насичену вологою атмосферою моря та узбережжя. Вони донесли світу, що природа, як вона є, — дуже цікавий для живопису сюжет.

Жан Бєро.
Бульвар
капуцинок

Роздивіться уважно репродукції картин, розміщені у темі. Які думки у вас виникають під час спілкування з мистецтвом? Яка музика може охарактеризувати ваш стан?

Владислав Христенко.
Твердині України. Білгород-Дністровський

Творче завдання

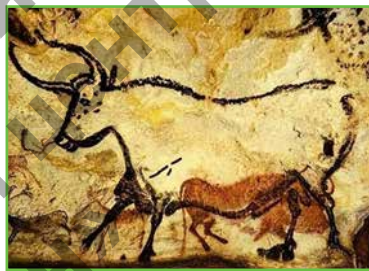
«**Мої літні враження**». Зобразіть день зі свого відпочинку на канікулах. Визначте, до якого жанру образотворчого мистецтва належить ваша робота.

2 Світ тварин в образотворчому мистецтві. Анімалістичний жанр у скульптурі

Що таке анімалістичний жанр? Коли і як він виник? Хто такий художник-анімаліст? Чи відомі нам перші художники-анімалісти? У яких видах образотворчого мистецтва розвивався анімалістичний жанр?

Перші твори образотворчого мистецтва з'являються ще в епоху палеоліту. Життя первісної людини залежало від природи та було повне небезпеки. Люди жили в печерах, а поруч мешкали дикі тварини: мамонти, зубри, дикі коні, ведмеді та багато інших. Життя, повне небезпеки, боротьби зі звірями, вимагало мужності, сили, змушувало наших предків бути спостережливими. Свої уявлення і знання про навколишній світ люди намагалися закарбувати на стінах печер. Тому не дивно, що головні персонажі наскельних картин — могутні бізони, бики, зубри, коні, олені тощо. Так виник анімалістичний жанр, хоча прадавні художники й не називали його так.

Зображення з печери Ласко. Франція

Анімалістичний жанр — жанровий різновид образотворчого мистецтва, що зображає тварин.

Пізніше зображення тварин почали часто з'являтися в античній скульптурі, вазописах, мозаїках.

Цікавою є анімалістика в скульптурі. Фігурки тварин можна знайти у творчості майже всіх народів світу. Первісні дрібні фігурки тварин, що були виліплені з глини

чи вирізані з кістки, свідчать про те, яке велике значення мали тварини в житті людини.

Зверніть увагу на дрібну пластику скіфських племен. Золоті прикраси, що дійшли до нашого часу, мають неперевершений вигляд. Мініатюрні фігурки із золота вражають майстерністю виконання, а тварини, зображені на виробах, дали навіть назву цілому стилю — «*тваринний*».

Скіфська пектораль із Товстої Могили. IV ст. до н. е.

З первісної доби і до нашого часу тварина іде поруч з людиною, якій вірно служить видалити, віддає їй всю свою любов, іноді навіть жертвуючи власним життям. Пам'ятаєте головний девіз казки про Мауглі: «Ми з тобою однієї крові! Ти і я!»? Тому з великою вдячністю люди створюють пам'ятники тваринам.

Поступово скульптури тварин почали з'являтися на вулицях міст по всьому світу: барельєфи на фасадах будівель, статуї левів біля парадних входів, монументи вершників тощо.

Найбільше пам'ятників по всьому світу споруджено, звичайно, собакам. Адже саме собака — друг людини.

Пам'ятник Хатіко. Токіо (Японія)

Олексій Шамшура. Пам'ятник вірності. Київ (Україна)

Як ви вважаєте, чи буде поставлено пам'ятник собаці Патрону, який допомагає нашим захисникам розміновувати території?

Але є ще пам'ятники тваринам — героям казок та мультфільмів. У Києві є пам'ятник Їжачку, герою мультиплікаційного фільму «Їжачок у тумані», а у м. Бремен (Німеччина) — «Бременським музикантам» за одноіменною казкою братів Грімм.

Костянтин Скрытський.
Їжачок у тумані. Київ

Герхард Маркс.
Пам'ятник бременським
музикантам.
Бремен (Німеччина)

Кому з героїв мультиплікаційних фільмів ви поставили б пам'ятник? Чому?

Знайдіть у мережі Інтернет цікаву інформацію про пам'ятники тваринам в Україні та світі. Поділіться цією інформацією з друзями.

Творче завдання

1. «Мій домашній улюбленець». (Техніка виконання: ліплення).
2. «Образ тварини в скульптурі». Створіть проект пам'ятника тварині (тварина-герой, улюблена тваринка, герой літературного твору чи мультиплікаційного фільму). Захистіть свій проект.

3

Світ тварин в образотворчому мистецтві. Анімалістичний жанр у живописі та графіці

Хто з художників/художниць-живописців звертався до анімалістичного жанру?

Як ви вважаєте, чи є улюблені тварини у художників/художниць-живописців? Які тварини подобаються вам? Як стати художником/художницею-анімалістом, щоб мати можливість зобразити улюблену тварину?

Альбрехт Дюрер.
Заєць

Генрієтта Роннер-Кніпп.
Двоє спанієлів чекають на полювання

Зооморфні мотиви (мотиви із зображеннями тварин) характерні для давнього мистецтва всіх народів. Поступово з плином часу зображення диких та різноманітних фантастичних тварин (лев, вовк, лисиця, одноріг, орел, дракон та ін.) дедалі більше витісняються зображенням свійських (найпопулярнішими з яких є кінь, а також собака, корова, кіт, коза та ін.).

Багато видатних художників/художниць — графіків і живописців зверталися до тем анімалістичного жанру. Основоположником анімалістики як самостійного жанру в європейському образотворчому мистецтві вважається Альбрехт Дюрер.

Зверніть увагу на малюнок Альбрехта Дюрера «Заєць», на якому тваринка немов жива.

Художники-анімалісти завжди намагалися не тільки зобразити

тварину реалістично (для цього вивчали її анатомію), а й передати її внутрішній світ. Поступово в анімалістичному жанрі життя і звички тварин стають об'єктом цілеспрямованої уваги.

Для допитливих

Генрієтта Роннер-Кніпп — данська художниця-анімалістка, відома своїми роботами із зображеннями собак та кішок. Народилася художниця в Амстердамі в далекому 1821 році. І хоча популярність вона здобула понад століття тому, але й сьогодні її роботи захоплюють і розчулюють глядачів, особливо любителів тварин.

<https://cutt.ly/r8JAep>

Малювати тварину з натури дуже важко, оскільки вона не сидітиме довго не рухаючись. Тому митець має годинами спостерігати за нею, вивчати анатомічну будову тіла та робити багато швидких замальовок.

Вдома у багатьох є улюблені тварини — пухнасті кішки, розумні та вірні собаки. А ще є кролики, хом'ячки, папуги — і всі вони наші вірні друзі. Спілкування з ними приносить задоволення і багато приємних моментів.

Чи помічали ви, що кішки або собаки різних порід відрізняються не тільки забарвленням і фактурою хутра, а й пропорціями?

Чи спостерігали ви за домашніми тваринками? Що вони люблять? Як вони поведуться, коли спокійні, а коли нервуються? Чи залежить положення їхнього тіла від настрою?

Всеволод Аверін.
Телята

Творче завдання

1. **«Моя улюблена тваринка».** Зобразіть тварину у спокої. (Техніка виконання за вибором: графіка, живопис).
2. **«Моя улюблена тваринка на прогулянці».** Зобразіть тварину у русі. (Техніка виконання за вибором: графіка, живопис).

4

Світ тварин в образотворчому мистецтві. Анімалістичний жанр у декоративному мистецтві

Чи існує анімалістичний жанр у декоративно-прикладному мистецтві? У яких видах декоративно-прикладного мистецтва майстри і майстрині звертаються до анімалістичного жанру?

Образами тваринного світу захоплювалися не тільки художники/художниці — графіки, живописці та скульптори. Зображення тварин можна бачити й у творах декоративно-прикладного мистецтва — розписи на предметах побуту та кахлях, іграшки і самостійні окремі твори, присвячені тваринам (іноді досить незвичайним).

Сирна іграшка.
Україна

Косівська кераміка

Андрій Пікуш. Сімейка

Бубнівська кераміка

Яворівська іграшка

Для допитливих

Вважається, що яворівська іграшка виникла ще у XVII столітті. Тоді її створювали цілими сім'ями.

Яворівські іграшки здобули неабияку популярність завдяки тому, що у 2011 році ними прикрасили різдвяну ялинку, яку привезли з України до Ватикану. Серед забавок були ангели, пташки, дівчата з віночками тощо.

Також яворівськими іграшками, а саме кониками-гойдалками, була вбрана ялинка на Софійській площі у Києві у 2016 році.

Подивіться уважно на роботи із зображеннями тварин. Згадайте ще види декоративно-прикладного мистецтва, де також можуть бути зображені тварини.

Для допитливих

Марія Примаченко — українська народна художниця, яка працювала у жанрі «наївного мистецтва». Марія Оксентіївна створила понад 800 картин, з яких 650 зберігаються у Національному музеї українського народного декоративного мистецтва (Київ).

Понад 70 років Марія Оксентіївна малювала різних звірів, але ніколи не була навіть у зоопарку. Їй порадили цього не робити, щоб не зруйнувати буйну уяву мисткині. А справжніх екзотичних тварин Марія вперше побачила лише у дуже дорослому віці — в цирку, куди її привіз видатний режисер Сергій Параджанов.

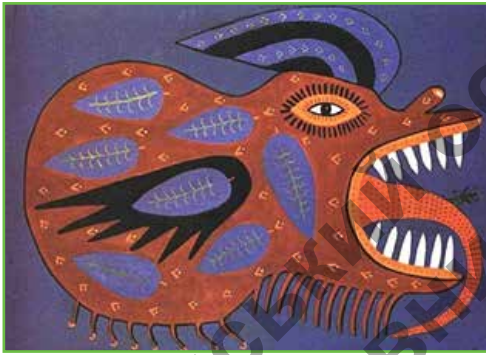
Чи знайомі ви із творчістю Марії Примаченко? Хто ця мисткиня? Чому її роботи так хвилюють не тільки українців, а й міжнародну спільноту?

Видатний іспанський і французький художник Пабло Пікассо захоплювався творами геніальної українки, а японці ілюструють букварі для своїх дітей роботами

Марії Примаченко — художниці, яка прожила все життя в поліському селі Болотня, що за 80 км від Києва.

Таємничою і хвилюючою є творчість Марії Примаченко. Іноді здається, що її декоративні розписи дитячі, наївні, а іноді — що вони увібрали в себе художній дар багатьох поколінь народних майстрів, щоб донести до нас із глибини століть свої уявлення про прекрасне і потворне, добро і зло.

Під час російського вторгнення в Україну, 27 лютого 2022 року, у селищі міського типу Іванків Київської області згорів історико-краєзнавчий музей, де зберігалося близько двадцяти п'яти робіт Марії Примаченко. Частину картин вдалося врятувати. Тимчасово їх зберігають у себе місцеві жителі.

Загроза війни

Голубка распустила крила, хоче на землі мира

Зелений слон, рожева мавпа, поліський бичок-третячок, дикий чаплун, леви з напівлюдською подобою та багато інших вигаданих тварин — усі вони з картин Марії Примаченко. Мистецтвознавці називають цей стиль артнаїв.

Які емоції викликають у вас картини Марії Примаченко? Порівняйте дві її роботи «Загроза війни» та «Голубка распустила крила, хоче на землі мира». Які засоби використовує художниця, щоб відтворити добро і зло у своїх роботах?

Творче завдання

«Чарівна тварина». Створіть декоративний образ тварини (на прикладі робіт Марії Примаченко або за власним баченням).

5

Світ речей в образотворчому мистецтві. Побудова натюрморту

**Невже звичайні побутові речі можуть бути цікавими?
Чим вони приваблюють художників/художниць?
Як речі, що нас оточують щодня, можуть стати
натюрмортом, цікавим для художника/художниці?
Як зобразити натюрморт, щоб він сприймався
реалістично?**

Віллем Клас Геда.
Натюрморт зі срібним глеком
і пирогом

Кожен день ми стикаємось із безліччю різноманітних речей. Це предмети побуту, які допомагають нам у повсякденному житті. Кожна річ має свою історію, як і людина.

Дивлячись на ці речі, розумієш, що одні — «аристократи» — дорогі, красиві, а інші — «трудівники» — це наші щоденні помічники.

У метушні повсякденних справ нам ніколи зупинитися, придивитись і помилуватися красою цих речей. І лише на картинах художників вони оживають, наповнюються ін-

шим змістом, розповідають глядачу багато цікавого.

Цей жанр образотворчого мистецтва називають натюрмортом.

Натюрморт (фр. *Nature morte* — дослівно мертва природа) — жанр образотворчого мистецтва, у якому зображено зірвані плоди, квіти, спіймана риба та здобич мисливців. Пізніше додалися інші предмети, з часом — букети квітів, композиції з овочів, фруктів, посуду тощо.

Мікеланджело Мерізі де Караваджо.
Кошик із фруктами

Катерина Білокур.
Сніданок

Ще одне визначення має поняття «натюрморт» — «тихе життя». Тихе життя речей...

Натюрморт може мати самостійне значення, а може бути складовою композиції жанрової картини або портрета.

У Китаї натюрморт, на якому, до речі, малювали лише квіти, набув самостійного значення ще в VI ст.

Справжньою сенсацією стала композиція «Кошик із фруктами», створена у 1596 році італійським художником Караваджо, яка виділила натюрморт у самостійний жанр.

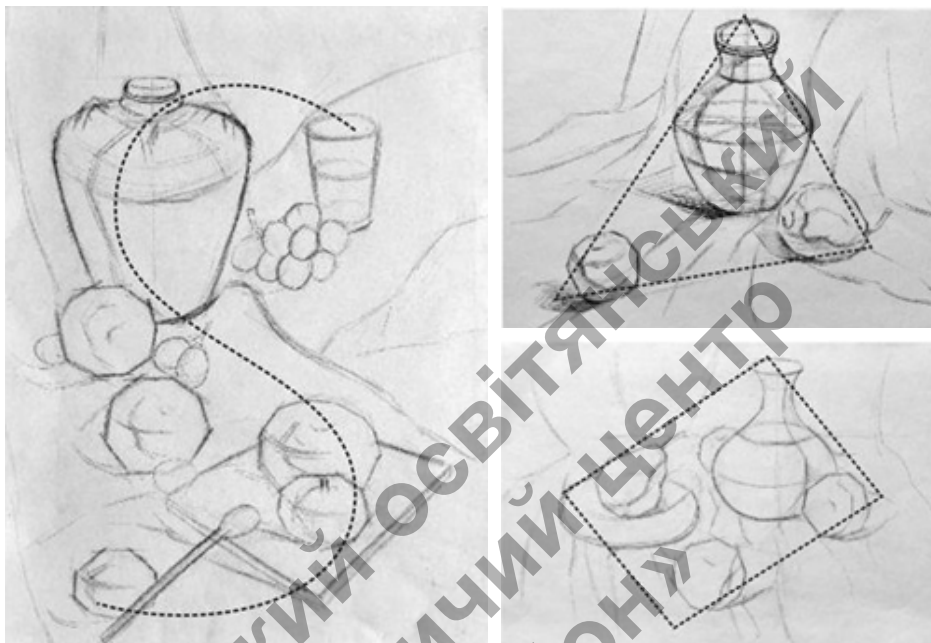
В українському образотворчому мистецтві натюрморт з'явився у XVIII ст. разом із розквітом світського живопису, який відтворював дух епохи і намагався правдиво й точно передати предметний світ.

Речі у натюрморті можуть повідомити про уподобання їхнього власника. Спробуйте розповісти про власника/власницю речей, роздивляючись натюрморти Караваджо та Катерини Білокур. Що різнить ці натюрморти?

Для того щоб натюрморт виглядав природно, а водночас привабливо і цікаво, щоб ним хотілося милуватися, потрібно знати, як правильно розмістити звичайні речі на аркуші паперу — закони композиції, а також закони перспективи.

Пригадайте, що таке композиція. Які прийоми композиції ви вивчали у 5 класі? Зверніть увагу на композиційне розміщення предметів у натюрморті.

А чи знаєте ви, що таке перспектива? Коли виникла така наука, як перспектива? Коли почали вивчати закони побудови зображень з урахуванням перспективи?

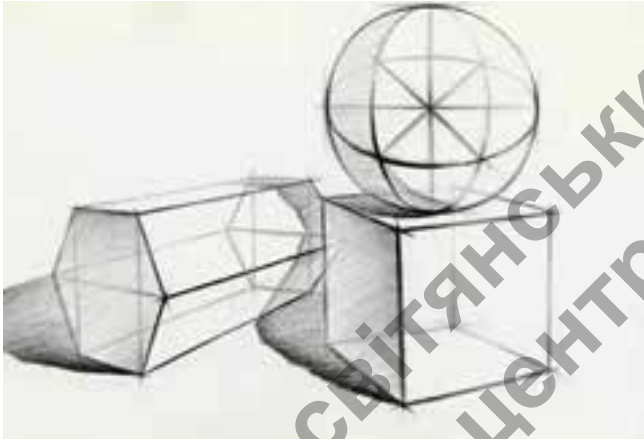

Перспектіва (фр. *perspective*, від лат. *perspicio* — ясно бачу) — це система зображення об'ємних тіл на площині або будь-якій іншій поверхні відповідно до тих удаваних скорочень їх розмірів і світлотіньових відношень, які спостерігаються в натурі.

Перспективою як наукою почали займатися ще в епоху Ренесансу (XIV–XVI ст.), оскільки в той час в образотворчому мистецтві досяг розквіту напрям реалістичного зображення. Існує декілька видів перспективи: лінійна, повітряна, зворотна, панорамна тощо.

Лінійна перспектива — це ілюзорне, уявне зменшення масштабу об'єктів у міру їх віддалення від глядача або, навпаки, ілюзорне збільшення розмірів об'єкта в міру його наближення до спостерігача.

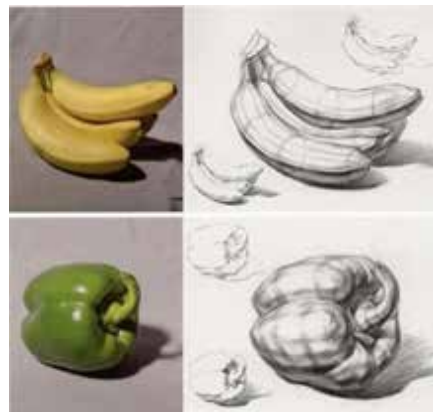

Розглянемо закон лінійної перспективи, який допоможе нам правильно передавати об'єм предметів та навколишнє середовище. Він ґрунтується на уявному зменшенні предметів у міру їхнього віддалення від нас. Основою для правильної побудови лінійної перспективи є лінія горизонту.

Лінія горизонту — умовна пряма, що відповідає видимому горизонту на рівній відкритій місцевості та завжди розташована на рівні очей спостерігача.

Усі предмети, що нас оточують, мають просту або складну форму. Предмет простої форми ми можемо порівняти (вписати в геометричне тіло) з геометричним тілом. Наприклад, яблуко має круглу форму (його можна вписати у коло), а огірок — циліндричну тощо.

Яку форму має морква?
Чашка? А стіл чи ноутбук?

Але є речі, які мають складну форму, — складаються з декількох простих форм. Зверніть увагу на глечик. Проаналізуйте, з яких простих форм утворилась форма глечика.

Використовуючи знання лінійної перспективи, можна побудувати будь-який предмет, щоб він виглядав дуже реалістично — від куба та конуса до овочів, фруктів та предметів дуже складної форми.

Як правильно це зробити?

1. Визначаємо лінію горизонту (вона завжди розташована на рівні очей).

2. Малюємо лінію площини (стола), на якій стоятимуть наші предмети.

3. Розміщуємо зображення на аркуші паперу, пам'ятаючи про закони композиції.

4. Визначаємо пропорції всіх предметів і будуємо їх з урахуванням законів лінійної перспективи.

Творче завдання

1. **«Тихе життя моїх речей».** Намалюйте натюрморт з простих предметів з натури (побудова натюрморту з урахуванням лінійної перспективи).
2. **«Що про мене розповість натюрморт».** Намалюйте натюрморт з натури з предметів, які є у ваших шкільних рюкзаках (побудова натюрморту з урахуванням лінійної перспективи).

6 Світ речей в образотворчому мистецтві. Живописне вирішення натюрморту

**Чи можна кольором передати об'єм речей?
Що таке локальний колір? Як змінюється колір
залежно від різного освітлення?**

Наступним етапом створення натюрморту є визначення загального колірного тону, передавання тонових і кольорових відношень усіх елементів натюрморту, виявлення форм об'ємних предметів, враховуючи при цьому колір навколишніх предметів та їх просторове розміщення.

Зверніть увагу на натюрморти. Чи різняться вони? Чим? Який із цих натюрмортів вам сподобався найбільше? Опишіть його.

*Сергій Малиш. Натюрморт
із золотою монетою*

*Клара Петерс.
Луговий стіл*

*Феде Галіція.
Вишні в срібній вазі*

Що треба знати, щоб написати натюрморт у кольорі?

[Ян Барткевич.
Бузок біля вікна]

Коли художник/художниця починає писати натюрморт фарбами, він/вона передусім з'ясує, яке місце в натюрморті найтемніше, яке — найсвітліше, як сприймається кожен з предметів на тлі, їхні освітлені та тіньові частини, яка з площин світліша (горизонтальна чи вертикальна), яка тінь від предметів найчіткіша, тощо.

Далі з'ясовують колорит натюрморту: теплий чи холодний. Потім треба визначити локальний колір кожного предмета натюрморту і тла, відмінність у кольорі освітленої й тіньової частин предметів.

Локальний колір в живописі — це основний і незмінний колір об'єктів, що зображаються, умовний, позбавлений відтінків, які виникають у природі під впливом освітлення, повітряного середовища, рефлексів від навколишніх предметів.

Визначте локальний колір кожного предмета.

З чого почати малювати натюрморт аквареллю? Як правильно це зробити?

1. Для виявлення об'єму кожного з предметів у натюрморті підбираємо два відтінки кольору: світловий і тіньовий.

2. Покриваємо локальним кольором освітлену частину предмета, залишаючи місце полиску, а потім — затемнену частину (якщо на освітленій частині предмета теплий колір, то в затемненій — холодний і навпаки).

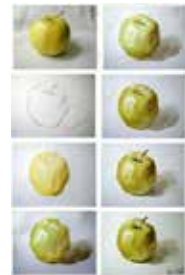
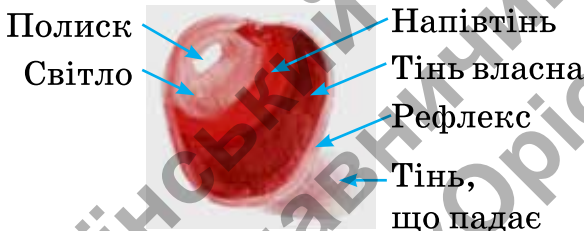
3. Обидва відтінки освітленої і затемненої частин з'єднуємо й отримуємо плавний перехід від світла до тіні. Зверніть увагу, що перше покриття кольором виконуємо не на повну силу, щоб легше було корегувати у подальшому.

[Ю Мі Парк. Натюрморт]

4. Зверніть увагу на особливості акварелі як матеріалу! Вона стає світлішою після висихання. Тому малюючи аквареллю, колір підбираємо яскравіший, ніж у природі. Але численне нашаровування акварельної фарби призведе до втрати насиченості й прозорості кольору.

Як же розподіляється світло на предметах округлої форми?

У вільний час пограйте в гру на планшеті чи телефоні.

<https://cutt.ly/Y82GG3r>

Творче завдання

«Колір у натюрморті». Намалуйте натюрморт із простих предметів з природи (кольорове рішення).

7 Світ речей в образотворчому мистецтві. Декоративний натюрморт

Що таке декоративний натюрморт? Пригадайте, що таке стилізація. Як можна стилізувати звичайні побутові речі, щоб мати змогу зобразити декоративний натюрморт?

Нарек Кочунк.
Натюрморт

Декоративний натюрморт з'явився не так давно — наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. Саме тоді зароджувалися найрізноманітніші напрями та течії у мистецтві. Це час художніх експериментів з кольором, формою, простором.

Чим відрізняється декоративний натюрморт від реалістичного?

З правилами побудови реалістичного натюрморту ви вже знайомі. А як побудувати декоративний натюрморт?

Ви вже знаєте, що мова декоративно-го мистецтва — стилізація. Тому і декоративний натюрморт — це стилізовані зображення звичайних предметів.

Джейн Вокер.
Натюрморт

Пабло Пікассо. Натюрморт
з фруктами на столі

Олександра Екстер.
Натюрморт

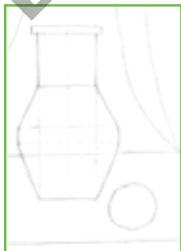
Зверніть увагу на натюрморти Нарека Кочунка, Пабло Пікассо, Джейн Вокер та Олександри Екстер. Чи мають предмети, що зображені на роботах, звичний для нас вигляд?

Головним завданням декоративного натюрморту є стилізація предметів (їхніх форми, кольору, фактури). У процесі стилізації можна узагальнити форму та колір предмета, не зображати певні деталі, а також навіть відмовитися від передачі об'єму. Однак, узагальнюючи форму предметів, художник/художниця не збіднює її, а звільнивши від малозначущих деталей, підкреслює найвиразніші якості предмета. Квіти, фрукти, предмети побуту іноді трактуються навіть як геометричні форми або, навпаки, зберігають природні плавні обриси.

Іноді художники/художниці свідомо ускладнюють зображення, вводячи декоративні орнаменти, які відсутні в натурі. А можливо, це натюрморт, який народився в уяві художника/художниці.

Які ж етапи треба пройти, щоб створити декоративний натюрморт? Це залежить від того, який спосіб стилізування ви обрали. Ви можете узагальнити тільки колір, можна стилізувати і форму, і колір або додати інші елементи, яких нема у реальному натюрморті.

1. Аналіз натюрморту (предмети, їх пропорції, колір, фактура).
2. Стилiзація предметiв.
3. Робота у кольорi.

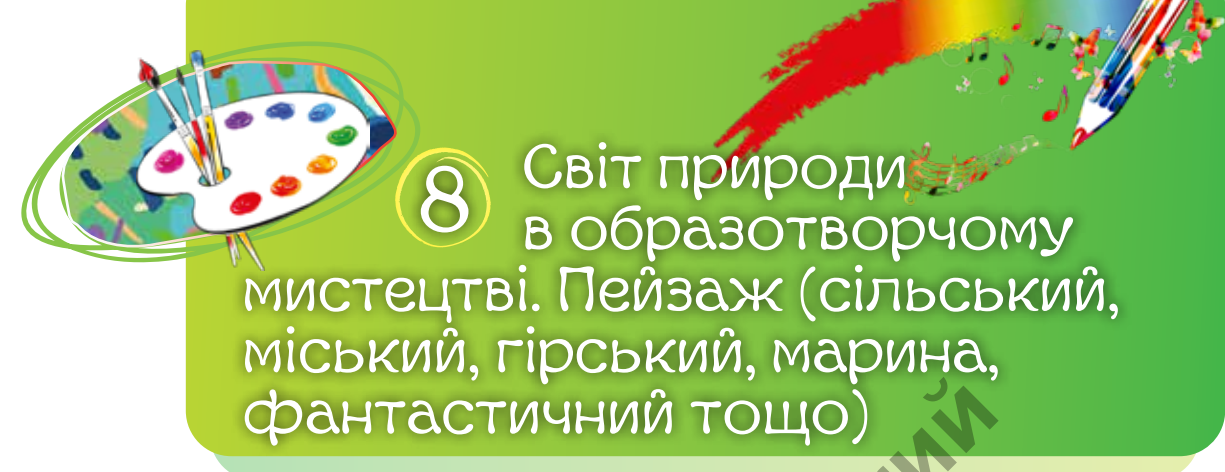

Творче завдання

«Декоративний натюрморт». Техніка виконання: графіка, живопис або аплікація (за вибором).

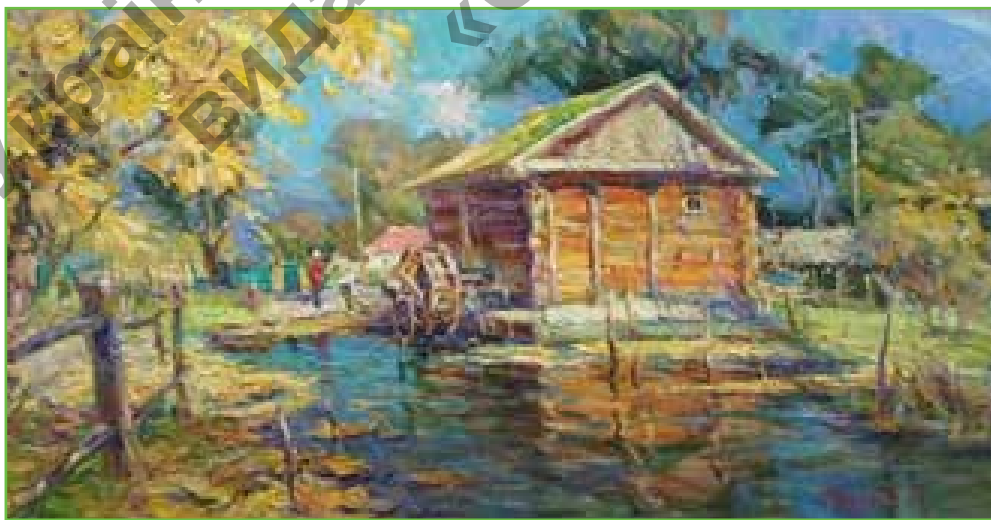

8 Світ природи в образотворчому мистецтві. Пейзаж (сільський, міський, гірський, марина, фантастичний тощо)

Чи любите ви бувати на природі, «спілкуватися» з нею? Що в природі є такого, що захоплює художників та художниць, надихає на створення неймовірних пейзажів? Які види пейзажів існують? Чи відрізняються пейзажні роботи художників/художниць різних країн?

Людина споконвіку живе в оточенні природи, яка її годує, оберігає та надихає. Не можна не милуватися гарними краєвидами рідної України — лісами та степами, горами і морями, селами й містами. Тому так багато художніх творів у різноманітних техніках написано саме на теми навколишнього середовища. Ця різноманітність зображень і є пейзажем.

[Роман Мотузок. Водяний млин]

Пейза́ж (з фр.— місцевість, природа) — жанр образотворчого мистецтва, об'єктом зображення якого є природа. Пейзажем називають також окремий твір цього жанру.

Джотто ді Бондоне. Втеча до Єгипту.
Фрески Базиліки Сан-Франческо у Ассізі

Окремим жанром образотворчого мистецтва пейзаж став не одразу. Свій початок він бере з релігійних і міфологічних картин, на яких фігури людей і тварин поступово відходили на другий план, поступаючись пейзажу.

Чен Їшоу. Літній вітерець

Роздивіться стінопис, який створив італійський художник Джотто. Чи звернули ви увагу на зображення пейзажу у роботі?

Милування природою характерне для китайського живопису. Китайські митці виконували малюнки чорною тушшю, але це не зменшує привабливості роботи. Природа, за уявою китайців, була втіленням будови світу, що і знайшло відображення в картинах типу «шань-шуй» («гори-водойми»). Ці картини наповнені зображеннями скель і гір, оповитих хмарами та туманами, крізь які ледь помітні ліси, людські оселі тощо. Куточки природи,

оспівувані майстрами, дуже натхненні та поетичні, але формати робіт для нас не зовсім звичні. Вони мають дещо панорамний вигляд (витягнуті по вертикалі або горизонталі), бо написані на сувоях.

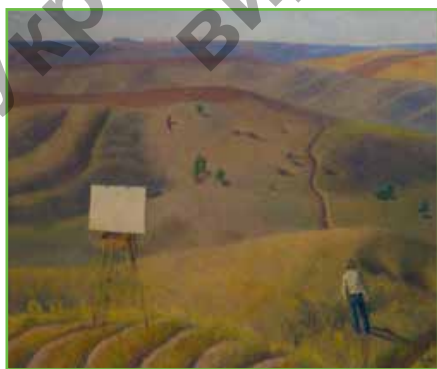
Сувій — стародавній рукопис на папірусі чи пергаменті, згорнутий у трубку. Саме тому сувої мають таку витягнуту форму.

Роздивіться уважно схему з видами пейзажів. Охарактеризуйте кожен вид пейзажу.

Розквіт теми пейзажу в Україні припадає на ХІХ ст. Образи природи хвилюють й українських митців. Пейзажі, що оспівують рідний край, передають думки, почуття настроїв художників/художниць.

[Тетяна Яблонська. Тиша]

[Іван Айвазовський. Дев'ятий вал]

Тарас Шевченко.
Хата батьків Т. Г. Шевченка

Йосип Бабінець.
Зимою

Роздивіться уважно роботи українських художників/художниць. До яких видів належать їхні пейзажні твори? Порівняйте роботи українських і китайських майстрів. Чим вони різняться?

У Чжень, Рибалка

Цзен Хоус. Гори і ріки

Об'єктом зображення у китайському пейзажному живописі є навіть не сам пейзаж (у нашому розумінні як фотографічна точність зображення), а невловимо мінливий стан природи (узагальнений образ) й переживання цього стану художником/художницею. Своїми творами майстри/майстрині намагалися викликати у глядачів бажання бути ближчими до гір, водойм і лісів, злитися з ними і відчутти красу природи.

Творче завдання

1. **«Мелодія гір».** Намалуйте гірський пейзаж у стилі китайського живопису. Використовуйте для цього туш або акварель одного кольору (бажано чорного).
2. **«Гірські нескорені вершини».** Намалуйте гірський пейзаж за уявою.

9 Світ природи в образотворчому мистецтві. Сільський пейзаж

Село... Які образи виникають у вас, коли ви чуєте слово «село»? Чи схожі сільські пейзажі різних куточків України? А різних країн? Як художники й художниці передають настрій у пейзажах?

Робота над пейзажем — завжди складний процес. Природа мінлива, а художник/художниця хоче передати той стан природи, який вразив, а також поділитися своїм ставленням до побаченого, думками та настроєм. Уважний споглядач обов'язково це відчує.

Але, окрім цього, дуже важливо переконливо передати простір. Як це зробити? Використати знання і вміння у передачі перспективи.

Мойсей Вольштейн.
Дорога на Дебальцево

У навколишньому світі ми на кожному кроці стикаємося з явищами так званої «спостережної перспективи». Перспектива дає художнику змогу зображати на картині різні об'єкти такими, якими ми бачимо їх у природі.

Чи дивилися ви на колії, що йдуть удалечінь? Як виглядають паралельні залізничні рейки, коли віддаляються від глядача?

Людський зір налаштований так, що паралельні лінії, які йдуть удалечінь, здається, сходяться в одну точку десь там на горизонті.

Для реалістичного зображення пейзажу художники/художниці використовують знання з перспективи, щоб зображення почало здаватися нам об'ємним, а простір — реалістичним.

Згадайте закон лінійної перспективи. Як розташовується лінія горизонту? Ці знання допоможуть нам правильно відтворювати навколишнє середовище.

[Мендерт Хоббема. Авеню в Мідделхарні]

Зверніть увагу на використання лінійної перспективи в роботі художника.

«Весняний день в Україні» — це зразок раних пейзажів Сергія Васильківського, де художник досконало продумав композиційний лад картини, відтворив мальовничий образ України. У своїй роботі, де органічно переплелася ліричне й епічне, життєво-буденне та історично значуще, він передає відчуття сталої рівноваги, яка не підвладна швидкоплинності часу.

[Сергій Васильківський. Весняний день в Україні]

Роздивіться уважно репродукцію картини С. Васильківського, подану на попередній сторінці. Що вас у ній приваблює? Доберіть мелодію до цієї роботи, яка передаватиме ваші емоції й почуття.

Марія Раєвська-Іванова.
Сільський пейзаж

Петро Левченко.
Хата

Але не тільки закони лінійної перспективи дають художнику/художниці змогу передати глибину простору. Ще треба знати основні правила повітряної перспективи, без яких не можливе правильне зображення простору.

Повітряна перспектива — мистецтво зображати предмети так, як їх бачить людське око. На відстані змінюється сприйняття розміру, форми і навіть кольору об'єктів, тому що на віддалені предмети ми дивимось через шар повітря, який спотворює бачення.

Для того щоб опанувати повітряну перспективу, треба знати декілька правил:

1. Відтінок будь-якого об'єкта, що розташований вдалечині, змінюється. Темні предмети, віддаляючись від першого плану, здаються більш світлими, а світлі — темнішими.

2. Залежно від щільності повітря (воно ніколи не буває прозорим), часу доби та яскравості світла об'єкти, що віддалені від глядача, зображаються з додаванням відтінків білого, сірого, синього або фіолетового кольорів.

3. Об'єкти, які ми зображаємо на першому плані, змальовуються різким, чітким контуром, на другому плані — більш м'яким, а дальній план малюється з розмитими контурами.

4. Найближчі об'єкти малюнка мають бути детальнішими та об'ємнішими, ніж віддалені; дальній план зображається площинно та з мінімальною кількістю деталей.

Чи можна сказати, що художники/художниці передають настрій у пейзажах? Які емоції викликають у вас картини, розміщені у темі? Що саме спричиняє такі емоції — зображення, техніка виконання, кольорова гама роботи? Зверніть увагу на формат цих робіт (вертикальний чи горизонтальний). Чим, на ваш погляд, обумовлено вибір саме такого формату для роботи?

[В'ячеслав Перета. Весна. Потічок]

Творче завдання

«Село на нашій Україні — неначе писанка, село». Намалуйте сільський пейзаж з урахуванням лінійної та повітряної перспектив.

10 Світ природи в образотворчому мистецтві. Міський пейзаж

Чим відрізняється сільський пейзаж від міського?

Чи може міський пейзаж бути цікавим?

Що приваблює художників/художниць у міському пейзажі?

Є художники/художниці, яких приваблюють не безкраї простори з невеличкими хатками, річками та луками, а міста з їхніми метушнею, тихими, безлюдними вузькими вуличками чи навпаки — широкими проспектами, великим скупченням людей та транспортних засобів.

Шарль Меріон.
Париж. Малий міст

Ян Мерфі.
Венеційський канал

Зверніть увагу на пейзажі Ш. Меріона та Я. Мерфі. Чи відрізняються їхні твори від сільських пейзажів С. Васильківського, П. Левченка? Який формат цих робіт (горизонтальний чи вертикальний)? З чим, на вашу думку, це пов'язано?

Ви вже знайомі з правилами лінійної та повітряної перспектив.

Лінія горизонту, яку обирає художник для своєї картини, може бути такою, що поділяє площину роботи майже навпіл, може бути низькою або високою.

Джеремі Манн.
Нічне місто

Визначте лінію горизонту (низька, висока або така, яка поділяє площину роботи майже навпіл) на роботах художників.

Мікеланджело. Капітолійський пагорб у Римі

Міський пейзаж перетворився на самостійний жанр у середині XVII ст. у Нідерландах. У цей час такі міста, як Амстердам, Гарлем та Гаага, стали популярними темами для живопису. Художники різних європейських країн (Великої Британії, Франції, Німеччини) почали наслідувати приклад Нідерландів, і вже у XVIII ст. в Італії міський пейзаж набув свого розквіту.

Зверніть увагу на використання лінійної та повітряної перспектив у роботі Каміля Піссарро.

Каміль Піссарро.

Авеню де л'Опера, ефект снігу вранці

Кожне місто індивідуальне, з власною історією, неповторними настроєм та атмосферою. Місто, як і людина, має свої загадки й таємниці. Художники/художниці розкривають ці загадки і секрети у міських пейзажах. Кожен предмет, кожна архітектурна деталь, пам'ятка чи споруда, кожен будинок — це душа міста, яку оспівує художник/художниця.

У вільний час пограйте в гру на планшеті чи телефоні.

<https://cutt.ly/M82GXeV>

Творче завдання

«Улюблене місто». Намалуйте міський пейзаж з урахуванням лінійної та повітряної перспектив. (Техніка виконання за вибором — графіка, живопис.)

11

Світ природи в образотворчому мистецтві. Декоративний пейзаж

**Чи може красу природи передати декоративно-прикладне мистецтво?
У яких видах декоративно-прикладного мистецтва майстри/майстрині передають пейзажні мотиви?**

Образ природи знайшов своє відображення не лише у живописі й графіці, а й в інших видах образотворчого мистецтва. Майстри/майстрині декоративно-прикладного мистецтва оспівували рідну природу у ткацтві, розписах, витинанках, вітражному мистецтві тощо. Вони зверталися до різних видів пейзажу: сільського, міського, гірського, марини, але техніку виконання обирали відмінну від живописців чи графіків.

Ви вже знаєте, що головним засобом декоративного мистецтва є стилізація. Тому і декоративний пейзаж — це насамперед стилізований пейзаж.

Кожен митець/мисткиня обирає для себе не тільки матеріали і техніку виконання, а й ті засоби стилізації, які вважає за потрібне.

Ольга Пілюгіна.
Білий вітер (ткацтво)

Розгляньте уважно роботи із зображеннями декоративних пейзажів. Які емоції вони у вас викликають?

Марфа Тимченко.
с. Лебеди, де бував Т. Шевченко

Андрій Куліш.
Рідна хата

Зверніть увагу, як по-різному можна стилізувати дерева. Знайдіть власний варіант стилізації дерева або використайте той, який сподобався найбільше.

Алекс Шульц. Мій ліс

Декоративні пейзажі можна створювати, маючи в арсеналі лише ножиці, клей та кольоровий або навіть тільки білий папір. Аплікація та витинанка дають великий простір для фантазії!

Ейко Оджала.
У горах

Творче завдання

«Декоративний пейзаж». Створіть декоративний пейзаж. (Техніка виконання за вибором — витинанка, аплікація, декоративний живопис.)

12 Світ природи в образотворчому мистецтві. Фантастичний пейзаж

**Ви вже знайомі з декоративним пейзажем.
А чи може бути пейзаж фантастичним?
Який вигляд матиме ваш фантастичний будинок,
дерево? Як з таких фантастичних елементів
створити пейзаж, який «намалювала»
ваша фантазія?**

Фантазія художника/художниці не знає меж. Її іноді ця фантазія веде митця у незвичайні місця з казковими героями і фантастичними пейзажами.

Одним із таких художників є Олександр Янссон.

Олександр Янссон

Рафал Олбінський

Розгляньте уважно репродукції картин О. Янссона та Р. Олбінського із зображеннями фантастичних пейзажів, подані на попередній сторінці. Чим вражають ці роботи? Які емоції вони у вас викликають?

Художники/художниці, які зображають реалістичні пейзажі, передусім часто працюють з натури. Вони виходять у природне середовище з етюдником (спеціальний пристрій для роботи на природі) і намагаються передати свої враження від того, що їх оточує.

А як же працюють митці/мисткині, малюючи фантастичні пейзажі? Що наштовхує їх на створення таких незвичних, неординарних зображень?

Валентин
Рекуненко.
Вечеря

Це можуть бути літературні твори, а також довкілля. Але в уяві художника/художниці поля, гори, моря, міста і села перетворюються на незвичні й чарівні.

Проаналізуйте роботи художників/художниць, подані на сторінках кейсу образотворчого мистецтва. Чи є в них об'єкти, які ми можемо бачити в реальному житті?

Але навіть у фантастичному пейзажі художники не забувають про лінійну і повітряну перспективи, щоб показати неосяжні далі фантазії.

Як же народжуються ці химерні фантастичні пейзажі? Художники/художниці до дрібниць продумують кожний елемент майбутньої роботи — дерева, квіти, будинки. Вони їх стилізують, додають власного декору.

Зверніть увагу, як «народжуються» незвичні казкові будиночки.

[Шарлін Ле Сканфф. Фруктовий будинок]

Творче завдання

1. **«Фантастичний пейзаж».** Створіть власний чарівний світ. (Техніка виконання за вибором — живопис, графіка, аплікація, декоративний живопис.)
2. **«Місто майбутнього».** Створіть фантастичний пейзаж.

13

Світ людини в образотворчому мистецтві. Портрет (подвійний, парний, груповий, парадний, камерний, автопортрет тощо)

Що таке портрет? Як називається художник, який створює портрети? Як виник портретний жанр? Які існують види портретів?

Антін Манастирський.
Запорожець

Мистецтво портрета з'явилося дуже давно. Слово «портрет» походить із старофранцузької мови і означає «відтворювати риса в рису». Людям завжди хотілося мати своє зображення, тому для заможних громадян на замовлення художники писали портрети. Стіни палаців і будинків прикрашали великі парадні портрети, а маленькі зберігали в медальйонах на грудях або навіть прикріпляли до кришечки годинника.

Історія виникнення та розвитку портретного жанру дуже цікава. Вона налічує багато віків: від мистецтва Стародавнього Єгипту і по наш час.

Портрét або портрétний жанр (фр. *portrait*) — мальоване, скульптурне чи фотографічне зображення людини або групи людей, а також відповідний жанр образотворчого мистецтва.

Людину, яку зображають на портреті, часто називають «моделлю».

Посмертна маска
Тутанхамона

Статуї Рамзеса II
в храмі Абу-Сімбел

Першими зразками портретного жанру можна вважати скульптурні портрети Давнього Єгипту. Єгипетські скульптури зображають фараонів і пов'язані з культом мертвих, що існував на той час у державі. Возведення фараона у ранг божества зумовило появу портретних скульптур великих розмірів. Такими зразками гігантських портретів фараона є величезні статуї Рамзеса II в храмі Абу-Сімбел (XIII ст. до н. е.).

Подальший розвиток портретного жанру пов'язаний з уявленнями про красу кожного народу у певні періоди.

Найкращими портретами вважаються ті, які не тільки відтворюють точно зображення зовнішності людини, а й передають її внутрішній стан. Вдалий портрет — це справжня розповідь про людину, її життя, емоції та переживання, професію і навіть походження.

Які види портретів існують в образотворчому мистецтві?

Автопортрét — портрет художника, який він виконав сам.

В епоху Відродження автопортрет набуває значного розвитку, а його розквіт припадає на XVII ст. Одним із зачинателів автопортрета в українському мистецтві був Т. Шевченко.

Кáмерний (від фр. — *найглибший, внутрішній*) — портрет, який використовує зображення людини по плечі, по груди або по пояс. Камерні портрети невеликі за розміром, за колоритом не яскраві.

У XVII ст. на тлі поширення стилю бароко у декількох західноєвропейських країнах виникають сприятливі умови для розвитку парадного портрета.

Парáдний портрét (англ. *official portrait*) — різновид портрета, який створюють з метою звеличення й ушляхення зображеної особи, з підкресленням соціального стану, багатства і престижу.

Кристина Робертсон.
Леді Луїза Ролл

Кожний із портретів епохи бароко демонструє переваги особи, яку зображали, її значущість, велич, шляхетність. Багато таких портретів з'явилося у Франції, Фландрії, Нідерландах, Англії, Австрії, Чехії, Польщі, Португалії, Іспанії та інших країнах Європи.

Залежно від кількості моделей портрет може бути **подвійним** (дві моделі) або **груповим** (якщо моделей більше).

В образотворчому мистецтві є ще поняття «парний портрет». Його не слід плутати з подвійним портретом.

Парний портрет — це два окремих портрети, які написані художником на різних полотнах, але мають прямий зв'язок між собою за композицією, колоритом і форматом полотен. Переважно моделями для парних портретів є подружні пари.

Олекса Новаківський.
Автопортрет із дружиною

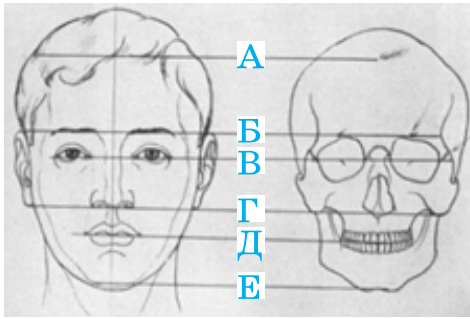

Рафаель Санті. Портрет Аньоло Доні.
Портрет Маддалени Доні

Уважно роздивіться роботи Олекси Новаківського та Рафаеля Санті. Визначте, до яких різновидів портретів (парний, подвійний) вони належать.

Але для того щоб правильно намалювати портрет людини, треба знати пропорції. Як же зобразити обличчя людини?

- А лінія волосяного покриву
- Б лінія брів
- В лінія очей
- Г лінія основи носа
- Д лінія губ
- Е лінія підборіддя

Револьд Барішніков.
Дівчина в українському вбранні

Микола Ступінський.
Мирослав Скорик

Творче завдання

1. **«Портрет».** Намалюйте обличчя людини з урахуванням пропорцій. (Техніка виконання за вибором.)
2. **«Автопортрет».**

Об'єднайтеся в групи.

1. Підготуйте доповідь і презентацію про портретистів України.
2. Зробіть доповідь за опрацьованим матеріалом.

14 Світ людини в образотворчому мистецтві. Портрет в аплікації

Чи може портрет бути незвичайним? Чи можуть портретисти/портретистки використовувати для своїх робіт не олівці, фарби чи глину, а інші матеріали?

Портрет у графіці або живопису — звичне для нас явище. Але художники/художниці шукають нові матеріали для створення власних художніх образів.

Одними з таких матеріалів виступають папір і картон.

Ельза Феррейра.
Гаррі Поттер

Для допитливих

Джон Ед Де Вера — дизайнер, який працює у різних галузях. Про таких зазвичай кажуть «мультидисциплінарний дизайнер». Його захоплення — вражаючі уявні світи, які він створює за допомогою простих інструментів, таких як папір і ножиці.

Паперове мистецтво Джон Ед Де Вера заворожує людей своєю складністю, а також використанням глибини простору та тінями, що створені завдяки складанню кількох шарів паперу разом.

Це дуже кропітка робота. Кожен крок вимагає ретельної підготовки та ручної праці. Спочатку кожен елемент обводиться на високоякісному папері, а потім переноситься на більш товстий шматок, який вирізається та складається в кольорову композицію.

Подивіться на роботи дизайнера Джон Ед Де Вера. Це образи, створені з кольорового паперу завдяки фантазії, вмiлим рукам і творчості автора.

Роботи Джона Ед Де Вера

А ще прекрасним матеріалом для створення будь-яких робіт, зокрема портретів, може слугувати картон. Звичайні картонні коробки, які ми, як правило, просто викидаємо.

Коли розглядаєш такі твори з відстані, одразу важко зрозуміти, з якого матеріалу вони зроблені. Але якщо наблизитись до них, то виконання робіт стає зрозумілим. Це різьблення по картону, коли знімається верхній шар паперу і на поверхню виступає гофрований картон.

Джайлз Олдершоу.
Марлон Брандо

Для допитливих

Джайлз Олдершоу — англійський художник, який створює картини зі звичайнісінького картону. Бажання робити красиві речі із вторинної сировини виникло у нього ще в ранньому дитинстві. Його сім'я переїхала з Англії до Австралії, де матеріалів для творчості практично не було.

Першу свою картонну картину Джайлз Олдершоу зробив у студентські роки, коли один із викладачів попросив створити незвичайний автопортрет. І він вирізав автопортрет з гофрованого картону.

Еліот Франс
Одрі Гепберн

Одрі Гепберн
(фрагмент роботи)

Творче завдання

1. «Автопортрет» в техніці аплікації.
2. «Портрет улюбленого актора/акторки чи літературного героя/літературної героїні» в техніці аплікації.

15 Світ людини в образотворчому мистецтві. Портрет. Пропорції постаті людини

Як зобразити людину у повний зріст? Що для цього треба знати? Що таке пропорції постаті людини? Як зобразити людину у стані спокою? Чи змінюються пропорції людини у стані спокою та під час руху?

Вивчення пропорцій і будови постаті людини — важке, але дуже цікаве завдання.

Ще у Стародавньому Єгипті люди вивчали пропорції фігури людини. Звісно, у них було своє бачення, як потрібно зображати людину, що відобразилось у канонах.

Канон — закономірність у пропорціях людського тіла, яка вважається досконалістю й виражається простим співвідношенням чисел.

[Віктор Чаус. Розмова]

В основі кожного канону є модуль — розмір певної частини тіла або обличчя людини. У різні часи за модуль приймали висоту голови, довжину хребта чи його частини, довжину стопи або кисті.

Вивченню пропорцій людського тіла приділяли увагу художники різних епох, але ретельної розробки ці пропорції набули тільки за доби Відродження. Багато художників працювало над законами про пропорції тіла людини, зокрема Леонардо да Вінчі та Мікеланджело.

Під **пропорціями** тіла розуміють співвідношення між різними частинами тіла людини, що вважалися досконалими в мистецтві в різні часи.

Видатний італійський художник епохи Відродження Леонардо да Вінчі визначив такі пропорції людського тіла.

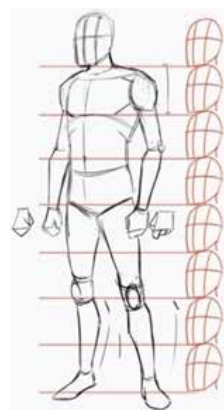
Леонардо да Вінчі.
Вітрувіанська людина

1. Голова і тулуб становлять половину всієї постаті людини. Друга половина постаті — це ноги.
2. Ширина розставлених рук наближається до величини зросту людини.
3. Ширина плечей людини (чоловіка) дорівнює двом головам.
4. Довжина руки дорівнює трьом розмірам голови.
5. Опущена рука доходить до половини стегна.
6. Довжина кисті руки дорівнює розміру обличчя.
7. Довжина стопи дорівнює висоті голови.

Роздивіться малюнок Леонардо да Вінчі «Вітрувіанська людина».

У цій роботі Леонардо да Вінчі визначив пропорції людини і довів, що при розставлених ногах та розведених у сторони руках фігура людини вписується у коло, в центрі якого розташований пупок. Голова дорівнює $\frac{1}{8}$ всього зросту людини. Цей малюнок, виконаний чорнилом, став результатом вивчення Леонардо да Вінчі теорій про людські пропорції, які описав давньоримський архітектор Вітрувій.

Проведіть експеримент. Чи правильно визначив пропорції людини Леонардо да Вінчі?

Генріх Семирадський. Біля джерела

Дмитро Чаус. Прима

Марія Раєвська-Іванова.
Автопортрет з моделлю

Зверніть увагу на твори художників/художниць, розміщені на сторінках цієї теми. Що ви можете сказати про людей, яких зобразили художники/художниці? Вони перебувають у стані спокою чи рухаються? Як ви це визначили? Які є правила зображення стану спокою?

Правило передачі спокою:

- відсутність діагональних напрямів;
- об'єкти зображені в спокійних (статичних) позах, немає кульмінації дії;
- якщо композиція є симетричною, урівноваженою або утворює прості геометричні схеми (трикутник, коло, овал, квадрат, прямокутник), то вона вважається статичною.

Для того щоб намалювати фігуру людини у спокійному стані (сидить, стоїть, лежить), потрібно уважно поспостерігати і визначити особливості цієї людини.

Творче завдання

«Мої роздуми», «Я читаю (малюю, дивлюсь у вікно тощо)». Намалюйте фігуру людини у стані спокою. (Техніка виконання за вибором.)

Перевіряємо свої досягнення: я знаю, можу, відчуваю

1. Пейзаж — це

- А** художній образ, який втілює певну ідею
- Б** жанр образотворчого мистецтва, в якому основним предметом зображення є природа
- В** картинки, що виконувались безіменними митцями-самоуками

2. У якій країні виник жанр пейзажу?

- А** Італії
- Б** Греції
- В** Китаї
- Г** Україні

3. Золоті фігурки «звіриного стилю» належать до племен

- А** африканських
- Б** скіфських
- В** новозеландських

4. Декоративні зображення тварин були намальовані

- А** Генріеттою Роннер-Кніпп
- Б** Всеволодом Аверінім
- В** Марією Примаченко

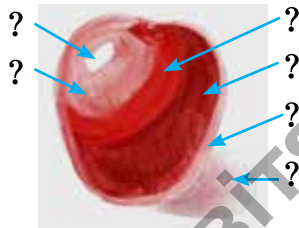
5. Локальний колір в живописі — це

А колір зображуваних об'єктів з урахуванням відтінків, які виникають у природі під впливом освітлення, повітряного середовища

Б основний і незмінний колір зображуваних об'єктів умовний, позбавлений відтінків, які виникають у природі під впливом освітлення, повітряного середовища, рефлексів від навколишніх предметів

В теплий колір зображуваних об'єктів, який виникає в природі під впливом повітряного середовища

6. Назвіть усі складові світлотіньової будови форми.

7. Визначте види пейзажу.

8. Визначте види портретів.

Створюємо проєкт

Я ВЧУСЯ РОЗУМІТИ МУЗИЧНЕ, ОБРАЗОТВОРЧЕ Й СИНТЕТИЧНЕ МИСТЕЦТВО

Форми представлення проєктів: комп'ютерна презентація, концертні виступи учнів і учениць, лепбук, флеш-моб, «АРТ-сушка», мінівистава, колаж або власний малюнок до музичного твору, озвучення фрагмента мультфільму або фільму тощо (на вибір учнів і учениць).

Види проєктів: індивідуальні, парні, групові, колективні

ОБЕРІТЬ ТЕМУ МИСТЕЦЬКОГО ПРОЄКТУ: МУЗИКА

Тема проєкту:

МУЗИЧНІ АНСАМБЛІ

Тема проєкту:

МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНІ ЖАНРИ

**Проєктні роботи здобувачів і здобувачок освіти
Миколаївського ліцею імені Миколи Аркаса**

Проєкт
«Латиноамериканські танці»
виконала Катерина Ігнатенко,
форма представлення —
концерт

Колективний проєкт
«Зоряна вітальня»,
форма представлення —
мінівистава

ОБЕРІТЬ ТЕМУ МИСТЕЦЬКОГО ПРОЄКТУ: ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

Тема проєкту:

ХУДОЖНИКИ/ХУДОЖНИЦІ ПРО ПОДІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ

Андрій Сербряков

Андрій
Сербряков
«Богун»
Все
РОЗМИНУЄТЬСЯ»

Марта Пітчук зі своєю роботою
«Мотанка. Маріуполь»

Тема проєкту:

ХУДОЖНИКИ/ХУДОЖНИЦІ-БАТАЛІСТИ

Микола Семенович Салоніш (13 (25)
жовтня 1860, Півень, Чернівецька
губернія - 18 січня 1944, Сієферополь)
— український художник-баталист,
майстер анималістичного жанру, графік і
педагог.

Микола Семенович Салоніш

Що ти
чуєш?

«Гайдаки на воєні» (1899)

Для творів Семеновича властива барокоподібність і динамічність композиції. Його мистецька спадщина (понад 10 000 малюнків і графіків) зберігається в музеях України, Росії й у приватних колекціонерів.

«Атака Чернівецького фортеці».
Деталь з баталії по малюнку М. Салоніша
(1910)

Тема проєкту:

СИНТЕЗ МИСТЕЦТВ

ЖАНРИ МУЛЬТИПЛІКАЦІЇ

Тема проєкту:

НАВЧАЛЬНИЙ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИЙ
ФІЛЬМ З МИСТЕЦТВА

Тема проєкту:

ДИТЯЧЕ ЄВРОБАЧЕННЯ

Тема проєкту:

БІЕНАЛЕ

**Проектні роботи, виготовлені
здобувачами й здобувачками освіти
Миколаївського ліцею імені Миколи Аркаса**

[Проект виконала Анастасія Гладковська]

**Виконання і представлення індивідуальних
і колективних проєктів «Жанри зустрічаються»**

Колективний проект — колаж
«Феєрія сучасних музичних шоу»

Десята муза Кіно,
Робота *Насті Авраменко*

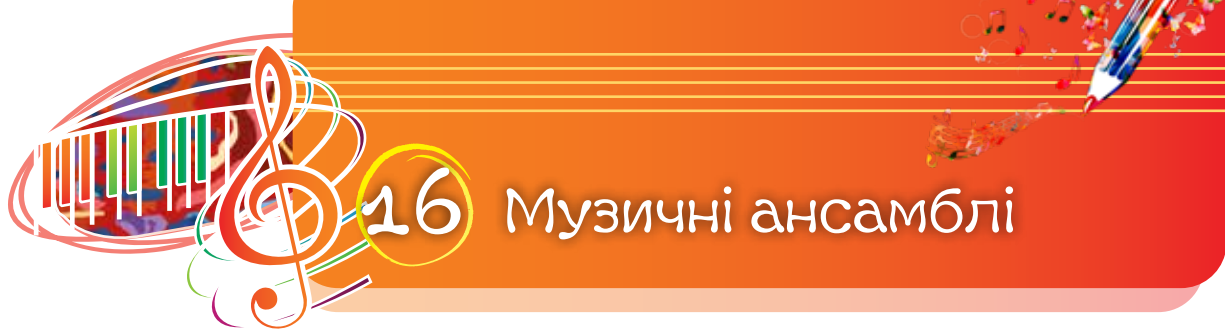

Проект виконав *Ніколаєнко Іван*,
Миколаївський ліцей № 38 ім. В. Д. Чайки

Поради щодо виконання проєктів

1. Зберіть інформацію про жанри.
2. Доберіть інформацію про митців, які працювали у цьому жанрі.
3. Проаналізуйте ці твори.
4. Оформіть проєкт.
5. Презентуйте на уроці.

16 Музичні ансамблі

Які існують музичні ансамблі? Як називається соліст або солістка рок-гуртів? Як називаються музичні ансамблі в рок-музиці і джазі?

Ансамблем називають гурти зі складом від 2 до 11 виконавців. Пригадайте, яку назву має ансамбль із двох, трьох, чотирьох і п'яти виконавців. Чи пам'ятаєте, звідки походить їх назва?

Музичний кейс

Ансамбль (з фр. — мови «разом») — це гурт артистів, що разом, злагоджено виконують музичний чи хореографічний твір.

- 2 виконавці — дует
- 3 виконавці — тріо
- 4 виконавці — квартет
- 5 виконавців — квінтет
- 6 виконавців — секстет
- 7 виконавців — септет
- 8 виконавців — октет

Ансамблі розподіляються на вокальні, інструментальні, вокально-інструментальні, хореографічні, вокально-хореографічні.

З якими ансамблями ви вже знайомі? Пригадайте, чим відрізняється вокальний ансамбль від інструментального.

Вокально-інструментальний ансамбль — це гурт, що складається зі співаків та музикантів-інструменталістів. У рок-музиці невеликий колектив виконавців називається **рок-гурт**. Від цього терміна походять назви **поп-гурт**, **панк-гурт** тощо. У складі класичного рок-гурту грають гітарист, бас-гітарист, барабанщик і клавішник. Солоіста або солістку

рок-гуртів називають **фронтмен** або **фронтвумен** (у перекладі — «обличчя», головний персонаж рок-гурту).

Пісня «Країна дітей» (музика С. Вакарчука слова С. Жадана, А. Савраненко) у виконанні Святослава Вакарчука, гурту «Океан Ельзи» та alyona alyona.

Пісня «Обійми» (музика С. Вакарчука, Д. Дудка, слова С. Вакарчука) у виконанні Святослава Вакарчука і гурту «Океан Ельзи».

<https://cutt.ly/w8JJxEc>

<https://cutt.ly/y8JJnzR>

Для допитливих

Святослав Вакарчук — український музикант, вокаліст, фронтмен рок-гурту «Океан Ельзи», композитор, заслужений артист України.

Навчався в музичній школі у класах скрипки і баяна. У шкільні роки брав участь у КВК, у створенні шкільного театру, був гравцем баскетбольної команди.

У джазі використовують термін **джазовий ансамбль** або **джаз-бенд**. У цих ансамблях грають на духових (трубі або саксофоні), ударних інструментах, контрабасі і фортепіано. Назва цього напрямку — **джаз** у перекладі з англійської означає «підбадьорливий вигук в афроамериканців». Більшість виконавців джазу — це видатні майстри-віртуози. Опинившись у центрі уваги публіки, музиканти натхненно **імпровізують** на теми легких мелодій. Характерною особливістю джазу є **синкопований ритм** (перенесення наголосу із сильної долі такту на слабку). Основу складного ритму становить пульсація, тобто **біт** (з англ. — «удар», «пульс»).

Л. Армстронг «Привіт, Доллі» («Hello Dolly»).

<https://cutt.ly/x8JJ0o8>

У чому виявляються особливості пісень, які ви прослухали? Назвіть характерні ознаки року і джазу. Придумайте ритмічну імпровізацію до пісні «Привіт, Доллі» та виконайте її як супровід до пісні, використовуйте для музикування власне тіло («боді перкашн»).

Для допитливих

Луї Армстронг — видатний американський джазовий виконавець, трубач, вокаліст. У юному віці навчився грати на кларнеті, грав у місцевому духовому оркестрі. Молодого виконавця помітив місцевий «король джазу» — Джо Олівер, з допомогою якого Армстронг став професійним музикантом й увійшов до складу відомих джазових оркестрів тих часів.

Розучіть пісню «Дитячими долонями» (музика і слова Н. Май).

<https://cutt.ly/P88r8T3>

ДИТЯЧИМИ ДОЛОНЯМИ

сл. і муз. Н. Май

F Dm Am

Нам ди-тин-ство, спа - ле - не вій-но-ю, при-нес - ли на кри
І об - хо - дить ра - дість сто-ро-но-ю ко - жен день вкра-їн -

Am Am

1. Д - леч - ках пта - хи, 2. ських діт - ла - хів. Та не
Dm Em

тре - ба го - во - ри - ти, що вес - ни не бу - де, Ук - ра -

F E E

ї-на бу-де жи-ти, бо та-кі в нас лю-ди. Ди-тя-чи-ми до-

1. Нам дитинство, спалене війною,
принесли на крилечках птахи,
І обходить радість стороною
кожен день вкраїнських дітлахів.
Та не треба говорити, що весни не буде,
Україна буде жити, бо такі в нас люди!

Приспів:

Дитячими долонями закриєм Україну,
Дитячими долонями врятуєм Батьківщину!
Дитячими долонями закриєм Україну, у-у-у,
Дитячими долонями врятуєм Батьківщину, о-о-о!

2. Ми ракети спинимо руками,
стане мирним небо назавжди,
Землю рідну нашими серцями
ми разом закриєм від біди,
І не треба говорити, що весни не буде,
Україна буде жити, бо такі в нас люди!

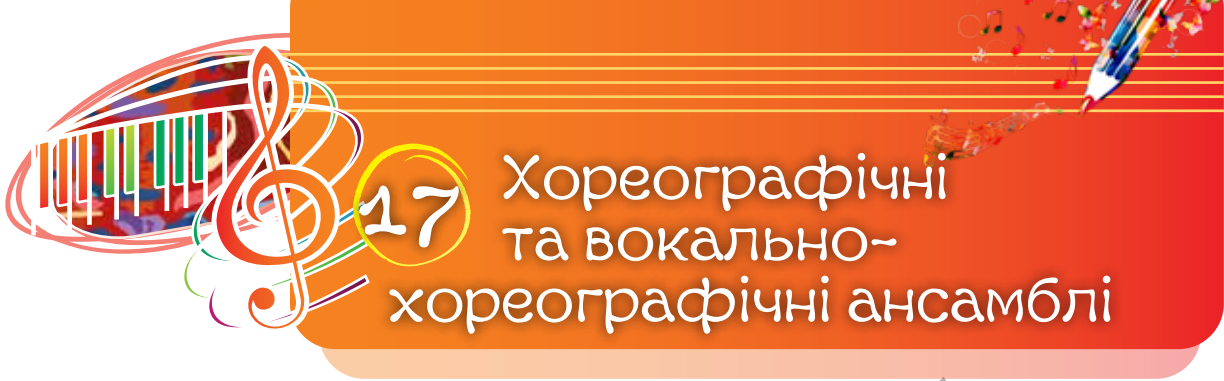
Приспів.

За допомогою планшета або телефону перевірте свої знання з теми, пограйте у гру «**Знайди пару**». Прослухайте фрагменти пісень, визначте, який ансамбль їх виконує.

<https://cutt.ly/O820MQ9>

17 Хореографічні та вокально-хореографічні ансамблі

Що таке хореографічний і вокально-хореографічний ансамбль? Які види існують?

Чим характеризуються народні танці?

На які групи розподіляються народні танці?

Хореографічний ансамбль — це колектив, що разом, зладжено виконує танцювальні рухи під музику. Хореографічний ансамбль розрізняється за видами, залежно від танців, які виконує колектив, — народні, класичні, естрадні, спортивно-бальні, ансамблі танцю модерн.

Кожен народ має свої танці, які є своєрідною візитівкою країни. Найвідомішими є: в Україні — гопак, козачок, аркан; у Чехії — полька, в Польщі — мазурка, краков'як; у Грузії — лезгинка та ін.

Народний танець — це фольклорний танець, який з'являється на певній території і має традиційні для тієї чи іншої місцевості рухи, ритми, костюми, малюнки танцю тощо.

Народні танці можна розподілити на групи: хороводні, парні, сольні. Часто один і той самий танець у різних місцевостях може мати різні назви. Сучасні ансамблі можуть використовувати елементи народних танців. Так, найвідоміший **український танець «Повзунець»** уперше був поставлений Павлом Вірським на основі фольклорного руху «повзунець», який виконується на зігнутих у колінах

ногах з періодичним підстрибуванням із зігнутих ніг. Це жартівливий сюжетний танець, в якому танцівники демонструють свої спритність, вправність та силу.

Український танець «Повзунець» у виконанні Національного ансамблю танцю України ім. П. Вірського.

<https://cutt.ly/h8JJZDA>

Вокально-хореографічний ансамбль — це колектив, який поєднує у своєму виступі танець, спів, музику і театралізацію. Ці ансамблі також називаються «ансамблі пісні і танцю». Вони можуть бути як самодіяльними, так і професійними.

Український народний танець «Метелиця» — це масовий танець жвавого характеру, який виконується у швидкому темпі в парах з переплетінням рук і швидкими кружляннями, що нагадує снігову заметіль (метелицю). Танець супроводжується піснями жартівливого змісту.

Український народний танець «Метелиця».

<https://cutt.ly/W822zH3>

Назвіть особливості танців, з якими ознайомились.

Чим відрізняється хореографічний ансамбль від вокально-хореографічного? Відтворіть танцювальні рухи танців, які найбільше сподобались. Які почуття у вас викликав перегляд танців?

Виконайте пісню «Дитячими долонями» (музика і слова *Н. Май*) у відповідному характері.

Завдання на вибір учнів/учениць:

1. У вільний час пошукайте в інтернеті інформацію про історію виникнення та особливості виконання українських народних танців або танців інших народів (на вибір). Підготуйте презентацію інформації (відеофрагмент і власна розповідь про танці).
2. За бажанням у вільний час перегляньте народні танці у виконанні хореографічних ансамблів. Поділіться своїми враженнями з однокласниками й однокласницями. Які емоції викликала прослухана музика?
3. Якщо ви відвідуєте хореографічний гурток, виконайте композицію з танцювальних рухів народних танців.
4. Перегляньте картину художника Олександра Гармидера і поміркуйте, який танець міг би затанцювати цей чоловік. Які деталі на картині вам про це «розказали»?

Олександр Гармидер.
Ой попід гай
зелененький

За допомогою планшета або телефону перевірте свої знання з теми, пограйте у гру «Виконавці».

<https://cutt.ly/c8JKoR6>

18

Бальні танці: європейські

**У чому особливості виконання бальних танців?
Чому танець назвали бальним? Які танці входять
до європейської програми змагань?**

Термін «бальні танці» походить від слова *бал*, який у свою чергу походить від латинського *ballare*, що означає танцювати. Бальним танцем називали будь-який розважальний танець, який танцювали на балах, у танцювальних залах або салонах.

Сучасні бальні танці є різновидом парних танців, які виконуються у рамках спортивних змагань. Бальні танці танцюють в усьому світі для задоволення і розваг. Їх використовують у сценічному мистецтві: в шоу на телебаченні, в кіно, в театрі тощо.

Бальні танці розподіляються за програмами — європейські і латиноамериканські. До бальних танців європейської програми належать: вальс, танго, квікстеп, повільний фокстрот.

Згадайте, які бальні танці європейської програми вам відомі.

Танго — бальний танець, який був створений на основі народного аргентинського танцю. У минулому танго танцювали чоловіки, щоб здобути прихильність жінок, та згодом танець почали виконувати в парі.

Музика танго вирізняється енергійним і чітким ритмом, а власне танець відображає складні стосунки між закоханими, їхні почуття одне до одного.

Квікстеп (від англ. *quick step* — швидкий крок) — бальний танець, швидкий фокстрот. Для цього танцю характерні легкі рухи, підстрибування, під час яких обидві ноги партнерів відриваються від підлоги.

- «Танго» (фрагмент виступу на спортивних змаганнях).
- «Танго» (фрагмент світового телешоу «Танці з зірками»).
- «Квікстеп» (фрагмент виступу на спортивних змаганнях).
- «Квікстеп» (фрагмент світового телешоу «Танці з зірками»).

<https://cutt.ly/C8JKWuo>

<https://cutt.ly/i8JKxqm>

<https://cutt.ly/b8JKnk9>

<https://cutt.ly/r8JKkA0>

Які з танців вам найбільше сподобались? Що вас вразило у виступі танцівників і танцівниць? Які танцювальні рухи запам'яталися?

Для допитливих

Традиційним танцювальним фестивалем вважається Віденський бал, який відбувається у столиці Австрії. Віденський бал як культурна спадщина людства охороняється ЮНЕСКО. Особливість цього заходу полягає в дотриманні бального протоколу, за яким бал відкривають юні пари танцюристів-дебютантів, опівночі обов'язково має відбутися «опівнічний виступ», а на світанку — закриття балу.

Проплескайти ритмічний малюнок танців.

ВАЛЬС	3 4	
ТАНГО	4 4	

Розучіть пісню «В нас земля золота» (музика Г. Васиної, слова Н. Бугай). <https://cutt.ly/x0hA4mk>

В НАС ЗЕМЛЯ ЗОЛОТА

Музика Галини Васиної

Слова Наталії Бугай

Жваво

Легко

Am

Dm

G

Зем-ля ра-ді-є до-щи-ку ряс-но-му, ла-ни всміх-ну-лись

G⁷

C

A⁷

Dm

со-неч-ку яс-но-му. Ми ро-би-мо в жит-ті най-пер-ші кро-ки, че-

E⁷

Am

Приспів:

ка-є нас в о-бій-ми світ ши-ро-кий. До-зрі-ва-ють жи-та, сон-це

Dm

G⁷

тра-ви го-лу-бить. В нас зем-ля зо-ло-та, щи-ро

C

Dm

E⁷

Am

ми ї-ї лю-бим. На ще-дро-ти й доб-ро, і на лас-ку ба-га-та, це жит-

Dm

Am

Dm

E⁷

Am

тя дже-ре-ло, як ма-ту-ся і та-то.

1. Земля радіє дощику рясному,
Лани всміхнулись сонечку ясному.
Ми робимо свої найперші кроки,
Чекає нас в обійми світ широкий.

Приспів:

Дозрівають жита,
Сонце трави голубить.
В нас земля золота, —
Щиро ми її любим.
На щедроти, й добро,
І на ласку багата.
Це — життя джерело,
Як матуся і тато.

Нікіта Тітов.
Життя

2. А ми міцнієм, наче лелечата,
На ноги ставши, хочемо літати.
Вдивляємося ясними очима,
Чи виростають крила за плечима.

Приспів.

3. Коли покличе серце у дорогу,
Благословить нас мати край порога.
І буде ждати хата біля поля,
І хліб святий, і українська доля.

Приспів.

Виконайте в парах рухи тих танців, які вам найбільше сподобались, або виконайте ці танці руками — сидячи. Які відчуття у вас викликає власне виконання? Поміркуйте, складна чи легка професія танцюриста і танцюристки. Обґрунтуйте свою думку.

Розшифруйте назви бальних танців. Розкажіть, що вам про них відомо.

1. Т, * , Г, О   2. А, Ь, С

19 Бальні танці: латиноамериканські

Які танці входять до європейської програми змагань бальних танців? У чому їх особливості?

Латиноамериканські танці — загальна назва бальних і народних танців, що сформувалися на території Латинської Америки. Вони поєднують традиції індіанської, африканської та іспанської культур. Зародилися вони на Кубі в середині XIX століття.

До сучасної програми латиноамериканських бальних танців належать: пасадобль, самба, румба, ча-ча-ча, джайв.

Пасадобль (від ісп. *Paso Doble* — «подвійний крок») — іспанський танець, у якому використовуються рухи, що імітують дії учасників кориди. Це парний танець, де танцівник копіює рухи матадора (тореадора, учасника бою

биків), а його партнерка зображає плащ (мулету) яскраво-червоного кольору, яким тореадор дражнить бика.

Самба — бразильський парний танець. Характерною ознакою самби є баунс — згинання і розгинання колін. Кроки — повільний, швидкий, швидкий. Різні варіанти самби виконуються на карнавалі, який щорічно проходить у Бразилії.

1. Танець «Пасадобль» (фрагмент світового телешоу «Танці з зірками»).
2. Танець «Самба» (фрагмент світового телешоу «Танці з зірками»).
3. Танець «Самба» (фрагмент з Чемпіонату України з бальних танців на візках).

1.

2.

3.

<https://cutt.ly/b8JKJD7>

<https://cutt.ly/m8JKFVN>

<https://cutt.ly/u8JKAAR>

Які особливості переглянутих танців? Який із танців вам найбільше сподобався? Спробуйте відтворити характерні рухи бразильської самби. Створіть інструментальний супровід до танців. Оберіть музичні інструменти.

Для допитливих

Кожного року в Ріо-де-Жанейро відбувається яскраве і захопливе видовище — карнавал. Уздовж самбадрому — спеціальної території, якою йдуть, танцюючи, учасники карнавалу, — проходить парад шкіл самби. Перед глядачами по черзі рухаються фантастично оформлені платформи, на яких безупинно танцюють самбу танцівниці і танцівники.

Вигадайте «Танець рук», який можна виконувати сидячи, під музику, прослухану на уроці.

Виконайте пісню «В нас земля золота» (музика Г. Васиної, слова Н. Бугай) в характері.

Завдання на вибір учнів/учениць:

1. За бажанням дослідіть, які латиноамериканські танці популярні у світі. Підготуйте презентацію про один із найпопулярніших латиноамериканських танців.
2. За бажанням перегляньте в інтернеті відеозапис карнавалу в Ріо-де-Жанейро. У чому виявляються особливості його проведення? Підготуйте повідомлення.

Об'єднайтесь в групи. Створіть програму «Шкільного карнавалу», що складається з латиноамериканських танців.

20 Сучасні танці

**Які особливості танцю модерн?
Як зазвичай його виконують?
Які танці належать до напрямку «хіп-хоп»?**

Сучасний танець («*contemporary dance*») — танцювальний напрям, який включає танцювальні техніки і стилі XX – XXI століття, що сформувалися на основі американських та європейських танців — модерн і постмодерн.

Танець модерн зародився наприкінці XIX — на початку XX століття на основі класичного балетного танцю. Сучасний танець модерн відмовився від загальноприйнятих канонів, втілює нові теми та сюжети оригінальними танцювально-пластичними засобами. Зазвичай його танцюють без взуття, босоніж або в півчешках, що закривають лише пальці ніг.

М. Равель. Болеро (фрагмент з балету у виконанні «Київ модерн балету», хореографія Радуги Поклітару).

<https://cutt.ly/j8JKBvY>

Сучасний танець вирізняється яскравістю емоцій, різкими змінами настрою тощо. Хіп-хоп (англ. *Hip-hop dance*) — вуличний танцювальний стиль, який в основному супроводжується хіп-хоп музикою. Його стилі: брейк-данс, локінг, поппінг.

Танець «Хіп-хоп» (фрагменти зі змагань).

<https://cutt.ly/c8JLeW4>

<https://cutt.ly/N8JK6kS>

<https://cutt.ly/68JK4ZI>

Для допитливих

Брейк-данс, або брейкінг — стиль вуличного танцю, що з'явився в Південному Бронксі (Нью-Йорк), на початку 70-х років ХХ століття. Один із найстаріших і найвідоміших стилів хіп-хоп танців.

Охарактеризуйте особливості танців. Що вас вразило в хореографічних номерах?

Розучіть пісню «Веселкова» (музика О. Жилінського, слова О. Кононенка). Вигадайте рухи до пісні.

ВЕСЕЛКОВА

<https://cutt.ly/g0hA544>

Музика О. Жилінського

Слова О. Кононенка

Жваво

Про ка-ли-ну піс-ня ли-не.

До не-ба злі-та-є. Гей, ро-ди-но, Ук-ра-ї-на

ве-сел-ко-ю гра-є.

Си-не не-бо о-бій-ма-є

Зо-ло-ті роз-до-ли. Нас че-ка-є, зу-стрі-ча-є ве-

Приспів:

- сел-ко-ва до-ля. Хай у кож-но-му сер-ці, на-че

со-няч-на мрі-я, за-спі-ва-є ве-сел-ка на доб-ро і на-

ді-ю! Хай у ді-ю!

1. Про калину пісня лине,
До неба злітає,
Гей, родину, Україна
Веселкою грає.
Синє небо обіймає
Золоті роздоли,
Нас чекає, зустрічає
Веселкова доля.

Приспів:

Хай у кожному серці,
Наче сонячна мрія,
Заспіває веселка
На добро і надію!

2. Понад цвітом-дивоцвітом
Веселка іскриться.
Будем дбати, шанувати
Прадавні криниці,
Ярославові поради,
Кобзареве слово,
Честь козацької громади,
Солов'їну мову.

Приспів.

<https://cutt.ly/g8KWggO>

<https://cutt.ly/U8KQ2bk>

Завдання на вибір учнів/учениць:

1. За бажанням знайдіть в інтернеті інформацію про українські танцювальні конкурси та фестивалі. Які танці на них представлені?
2. За бажанням дослідіть, які танцювальні техніки використовують у сучасних танцях.

За допомогою планшета або телефону перевірте свої знання з теми, пограйте у гру «Танці».

<https://cutt.ly/S8JLIZZ>

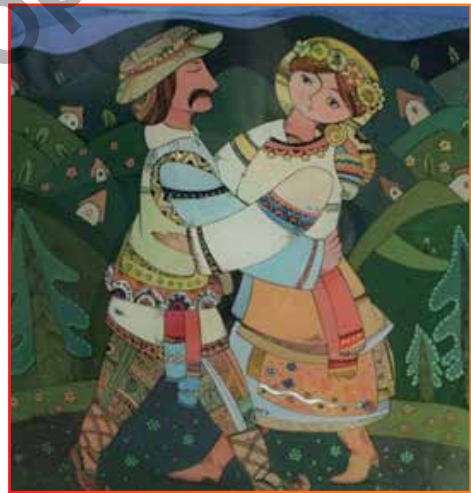

Об'єднайтесь у групи. Підготуйте танцювальний номер у стилі хіп-хоп. Покажіть його на уроці.

Картина, що звучить

Роздивіться репродукції картин української художниці Наталі Курій-Максимів. Яка музика їм суголосна? Які емоції вони у вас викликають?

21

Музично-театральні жанри: опера

Які особливості музично-театрального жанру опери? Який вид мистецтва посідає в опері центральне місце? Хто такий концертмейстер в оркестрі? За що він відповідає?

Опера — один із найпопулярніших музично-театральних жанрів. В опері гармонійно взаємодіють і доповнюють один одного різні види мистецтва. На основі літературного сюжету об'єднуються **музика, театр, образотворче мистецтво і хореографія.**

[Фое Паризької опери]

Опера може складатися з кількох **дій**, а дії можуть поділятися на **сцени**. Пригадайте, яку роль в опері виконує лібрето.

ОПЕРА

Художня література (лібрето)	Музика (вокальна й інструментальна)	Театр (сценічна дія)	Образотворче мистецтво (грим, костюми, декорації)	Хореографія (танець)
------------------------------	-------------------------------------	----------------------	---	----------------------

Музика в опері посідає центральне місце. Вона виражає емоції, настрої й почуття головних героїв оперної вистави. Важливими елементами вистави є і режисура, світло, костюми. Оперу виконують оперними співаками та співачками в супроводі оркестру. Оркестр в опері зазвичай складається з різних груп музичних інструментів: струнних, дерев'яних і мідних духових, ударних і арфи.

В оркестрі музиканта, який очолює певну групу інструментів, називають **концертмейстером**. В його обов'язки входить перевірка правильності налаштування всіх інструментів оркестру. Він керує роботою музикантів своєї групи на репетиціях, а в ході концертів виконує сольну партію, якщо така є у творі. Концертмейстер першим виходить на сцену, ведучи за собою весь колектив.

Львівський національний академічний театр опери та балету, артисти оркестру

Одна із найпопулярніших українських опер — «Наталка Полтавка», яку створив Микола Лисенко за п'єсою Івана Котляревського, розповідає про життя простого народу. Головна героїня опери — полтавська дівчина Наталка, розумна, чесна, скромна і працьовита. Краса і розум дівчини приваблюють багатьох шанувальників, але вона чекає на свого коханого Петра, який перебуває у далекій стороні, і невідомо, коли повернеться.

Фрагмент з опери
М. Лисенка «Наталка Полтавка»

Масова сцена з опери
М. Лисенка «Наталка Полтавка»

М. Лисенко опера «Наталка Полтавка»:

1. Пісня Наталки «Віють вітри».
2. Пісня Виборного «Ой під вишнею».
3. Пісня Петра «Сонце низенько».
4. Пісня Наталки «Ой я дівчина Наталка».

<https://cutt.ly/X8J73Bw>

<https://cutt.ly/g8J5iqf>

1.

2.

3.

4.

<https://cutt.ly/E8J5qOF>

<https://cutt.ly/s8J5jHn>

Опишіть свої враження від прослуханих фрагментів опери. Схарактеризуйте образи героїв опери. Якими музичними засобами композитор передає характер дійових осіб? Пригадайте, які тембри голосів вам відомі. Охарактеризуйте тембр голосу виконавців і виконавиць.

Виконайте пісню «Веселкова» (музика О. Жилінського, слова О. Кононенка) з відповідними рухами.

Які з перелічених назв оперних голосів є жіночими, а які — чоловічими?

**СОПРАНО ТЕНОР МЕЦО-СОПРАНО БАС БАРИТОН
КОНТРАЛЬТО**

За допомогою планшета або телефону перевірте свої знання з теми, пограйте у гру «**Тембр оперних голосів**».

<https://cutt.ly/Z8J5bJM>

22

Музично-театральні жанри: опера

**Яку роль відіграє хор в опері?
Які співацькі голоси він об'єднує?
Де можуть виконуватися оперні вистави?
Яка особливість виконання?**

Окрім сольних номерів, велике значення в опері надається виконанню хорових номерів. Пригадайте, з яких голосів складається хоровий колектив. Іноді в частині оперної вистави може бути задіяний лише чоловічий або жіночий хор. Іноді хорові номери можуть виконуватися за лаштунками сцени. Найвидовищними оперними номерами є виконання солістів разом з хором.

[Національна опера імені Тараса Шевченка. Київ]

Іноді оперні вистави доповнюються **хореографічними номерами**. В оперній виставі можна побачити акторів і актрис, які не співають, але перебувають на сцені під час дії. Ці неспіваючі актори й актриси називаються **артистами та артистками мімансу**. Вони забезпечують театральне тло для солістів та хору. Режисери часто використовують таких акторів, щоб співаки змогли приділяти більше уваги своєму співу і менше — діям.

[Ж. Бізе. Опера «Кармен». Національна опера України]

Оперні вистави виконуються в театрах, на відкритих сценах, а іноді навіть на аренах і під водою. Щоб оперні вистави були видовищними, дизайнери сцени розробляють декорації і конструкції, освітлювачі налаштовують світло. До кожної вистави створюються відповідні костюми. Для солістів і солісток, хору й мімансу костюми можуть бути досить складними, а для музикантів і музиканток оркестру зазвичай костюми чорного кольору. Оперні виконуються мовою оригіналу (італійською, французькою тощо), а для того щоб усім було зрозуміло, про що розповідається у виставі, використовуються **титри**, які демонструються на електронних дошках, розташованих над сценою.

[Дж. Верді. Опера «Аїда». Львівська національна опера]

<https://cutt.ly/48J57Ja>

Жорж Бізе опера «Кармен» (фрагмент):
сцена і хор громадян, солдат, Моралес, Мікаела;
хор хлопчиків.

Які номери були представлені? Яку роль відігравав хор? Які хори прозвучали? Чи були представлені артисти й артистки мімансу? Чи допомагала їхня робота розгортанню дії на сцені? Чи брали участь у виставі діти? Яка була їхня роль?

Музична компанія «Between Music» у Данії створила першу «оперу під водою». У виставі були задіяні не лише актори та актриси, музиканти, а й інженери, водолази глибоких морів, виробники приладів для дихання, психотерапевти. Для того щоб поставити таку виставу, режисери-постановники 10 років досліджували виконання музики, зануреної у воду, відстежували вокальну техніку підводного співу разом з винайденням високоспеціалізованих музичних інструментів: підводного органа, гідроулофону, кристалофону, ротокарду.

<https://cutt.ly/a8Kq95t>

AquaSonic. Between Music (Данія, Швеція), композитор Лайла Сковманд.

Що вразило вас у виконанні опери? Що незвичного у виконанні сольних партій? Які особливості музичних інструментів?

Розучіть пісню «Мрії збуваються» (музика Л. Бражнікової, слова Ю. Рибчинського).

<https://cutt.ly/d0hShPE>

МРІЇ ЗБУВАЮТЬСЯ

Музика Л. Бражнікової

Слова Ю. Рибчинського

Помірно

Є кра - ї - на ди - во - вж - них мрій. Ді - ти там — у - сі ма - лень - кі
прин - ци. Від зо - рі во - ни і до зо - рі у - ві -
сні лі - та - ють, на - че пти - ці. Мрі - ї збу - ва - ють - ся,
мрі - ї збу - ва - ють - ся, і не - га - раз - ди у - сі за - бу - ва - ють - ся.

Мрі - ї збу-ва-ють-ся, мрі - ї збу-ва-ють-ся, з си-ніх не-бес нам зір-

ки по-смі-ха-ють-ся. Мрі-ї збу-ва-ють-ся.

1. Є країна дивовижних мрій,
Діти там — усі маленькі принци.
Від зорі вони і до зорі
Уві сні літають, наче птиці.

Приспів:

<https://cutt.ly/C8KW2zN>

Мрії збуваються, мрії збуваються,
І негаразди усі забуваються.
Мрії збуваються, мрії збуваються,
З синіх небес нам зірки посміхаються.

2. Є країна дивовижних мрій,
Там схід сонця завжди пурпуровий,
Там пливе кораблик паперовий
І у небі — паперовий змій.

Приспів.

<https://cutt.ly/O8KEIVs>

3. Є країна дивовижних мрій,
Там ріка ніколи не міліє,
Там душа ніколи не старіє,
Там, в країні дивовижних мрій.

Приспів.

За бажанням створіть вдома музичний інструмент, на якому можна грати, зануривши його у воду. Зафільмуйте свої творчі досліди на телефон — гру на інструменті під водою. Запропонуйте перегляд ваших відео на наступному уроці.

23

Музично-театральні жанри: балет

**У чому особливості балетної вистави?
Які танцювальні номери є в балеті?
Згадайте, що вам відомо про балет.
Чи відвідували ви балетну виставу в театрі?**

Звичайно, балет можна переглянути в інтернеті або по телевізору, але якщо ви відвідаєте балетну виставу в театрі, ви відчуєте неймовірну атмосферу! Балет — один із найвідоміших видів сценічного мистецтва. У балетній виставі є певний сюжет, але артисти й артистки не вимовляють жодного слова, а весь зміст передають танцювальними рухами.

Балетне мистецтво має унікальні особливості — робота на пуантах (спеціальному взутті), повороти ніг, великі розтяжки, плавні і точні рухи, легкість. Згадайте, які танцювальні номери вам відомі. У балеті є сольний танець (варіація), сольний танець двох виконавців (па-де-де), масовий танець (кордебалет), повільний ліричний танець (адажіо), швидкий віртуозний танець (алегро).

БАЛЕТ				
Художня література (лібрето)	Музика (інструментальна)	Хореографія (танець)	Театр (сценічна дія)	Образотворче мистецтво (грим, костюми, декорації)

Український композитор Михайло Скорульський захопився сюжетом поетичної драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня». Згодом він створив балет, в якому ожили

міфологічні образи народних казок і міфів, істоти одухотвореної природи, якими народна фантазія заселила прадавні українські ліси й поля. Лібрето балету написала дочка композитора, в минулому відома балерина, заслужена артистка України Наталя Скорульська.

[М. Скорульський. Балет «Лісова пісня». Національна опера України]

Головний герой — талановитий і добрий сільський хлопець Лукаш покохав лісову дівчину Мавку, але їм не судилося бути разом. Музикою композитор передав найглибші переживання головних героїв Мавки й Лукаша та яскраво «змалював» музичні «портрети» усіх персонажів (Перелісника, Куця, Польової Русалки, Дядька Лева та інших). Велику увагу приділено народнопісенному фольклору Волині.

Михайло Скорульський, балет «Лісова пісня» (фрагменти).
Сцена у лісі: фантастичні лісові істоти, Перелісник, Мавка;
Лукаш і Мавка;
Весілля Килини та Лукаша.

<https://cutt.ly/v8KwAtY>

<https://cutt.ly/H8KwJPd>

<https://cutt.ly/T8KwCfZ>

Розкажіть про балетні номери, які ви переглянули. Які танці були представлені? У чому їх особливість? Які танці виконувались на весіллі Килини і Лукаша — класичні чи характерні? Чим вони відрізняються? Як музика передала образи героїв балетної вистави?

Виконайте пісню «Мрії збуваються» (музика Л. Бражнікової, слова Ю. Рибчинського).

За бажанням у вільний час перегляньте мультфільм «Мавка. Лісова пісня» (режисер О. Рубан, О. Маламуж).

Христина Соловій (виконавиця Мавчиних пісень) та Артем Пивоваров (голос Лукаша)

За допомогою планшета або телефону перевірте свої знання з теми, пограйте у гру «Балет».

<https://cutt.ly/w8Kw2SY>

Послухайте українську співанку «Ой на горі» у виконанні Артема Пивоварова і дитячого ансамблю «Співограй». Поміркуйте, чи могли б ви цю пісню використати як трейлер до балету «Лісова пісня»? Який інструмент використовують музиканти?

<https://cutt.ly/q8KSXPz>

24

Музично-театральні жанри: оперета

Як відрізнити оперету від опери? Чим характеризується музично-театральний жанр оперети? У чому її особливості? Які композитори створювали оперети?

Оперета — музична вистава із захопливим комічним сюжетом. Іноді оперету називають музичною комедією. Цей музично-театральний жанр належить до легкої, розважальної музики. Оперета виникла в ХІХ столітті у Франції, але її назва зазвичай перекладається з італійської мови як «маленька опера». Цей музично-театральний жанр виник з коротких інтермедій на побутові теми, які виконувалися в антрактах вистав великих драматичних творів.

Оперета — музично-театральний жанр; вистава, переважно розважального характеру, що поєднує розмовні діалоги, вокальну та інструментальну музику, хореографію й естрадне мистецтво.

Оперета вважається легким і розважальним жанром, але наслідує традиції серйозної музики: вистава відкривається увертюрою, звучать арії й дуети головних героїв та героїнь, ансамблі та хорові сцени в супроводі оркестру. Проте музичні номери тут простіші й коротші, ніж в опері, багато запальних танцювальних номерів, музика чергується з розмовними діалогами. Оперету виконують рідною для глядачів і глядачок мовою. Якщо оперета написана композитором або композиторкою іншою мовою, її перекладають, для кращого розуміння глядачами і глядачками сюжету.

Жанр оперети започаткував композитор і диригент Жак Оффенбах, який відкрив у Парижі маленький театр «Буфф-Паризьєн» для постановки комічних вистав нового типу. Найбільшого розвитку оперета досягла у Відні. Австрійський композитор Йоганн Штраус (син), написав 16 оперет, найвідомішими з яких є «Летюча миша» і «Циганський барон».

Й. Штраус. Оперета «Летюча миша» («Кажан») (фрагменти).
Сцена Аделі і Альфреда, арія Аделі, ч. 1.
Бал-маскарад, ч. 2.

<https://cutt.ly/i8KeABo>

<https://cutt.ly/U8KeJEe>

Засновником української модернової оперети став композитор Ярослав Барнич. Він збагатив цей жанр українськими образами й темами, чарівними піснями, сучасними танцювальними ритмами. Його оперета «Гуцулка Ксеня» набула шаленої популярності. На її основі у різні роки ХХ–ХХІ століть були створені фільми і мюзикли.

Фрагмент з фільму
«Кіборги»
(режисер Ахтем
Сеїтаблаєв)

Фрагмент з оперети
(Хмельницька обласна
філармонія, режисерка
Богдана Латчук)

Фрагмент
з фільму-мюзиклу
«Гуцулка Ксеня»
(режисерка Олена
Дем'яненко)

А пісня-танго з оперети стала однією з найпопулярніших українських пісень ХХ століття і залишається популярною досі. Ця пісня звучить у різноманітних музичних шоу, на неї створюють кавер-версії гурти, співаки й співачки, вона стала частиною саундтрека кінострічки «Кіборги» (2017, режисер Ахтем Сеїтаблаєв), в якому прозвучала як музична тема одного з головних героїв — Серпня.

Я. Барнич. Оперета «Гуцулка Ксеня» (фрагменти).
Пісня-танго «Гуцулка Ксеня».
Фрагмент шоу «Голос. Діти-5».

<https://cutt.ly/A8XXB0A>

<https://cutt.ly/B8Ke5Oi>

Опишіть свої враження від прослуханих фрагментів. У чому особливості оперети? Порівняйте оперу й оперету. У чому їх відмінність і схожість? Поміркуйте, чому пісня «Гуцулка Ксеня» отримала велику популярність.

Розучіть пісню «Їхав козак за Дунай» (слова С. Климовського, музика народна).

<https://cutt.ly/x0hSph9>

ЇХАВ КОЗАК ЗА ДУНАЙ

Музика народна

Слова С. Климовського

Не швидко

Ї-хав ко-зак за Ду-най, ска-зав: «Дів-чи - но, прощай! Ти, ко-ни-ку

во-ро-нень-кий, не-си та гу-ляй!» «По-стій, по-стій, ко - за-че,

тво - я дів - чи - на пла - че. Як ти ме - не

по ки - да - єш, — тіль - ки по - ду - май!»

1. Їхав козак за Дунай,
Сказав: «Дівчино, прощай,
Ти, конику вороненький,
Неси та гуляй!»
Постій, постій, козаче,
Твоя дівчина плаче,
Як ти мене покидаєш,
Тільки подумай?..

2. Білих ручок не ламай,
Ясних очок не стирай,
Мене з війни зі славою
К собі очікуй.
Не хочу я нікого,
Тільки тебе одного,
Ти був здоров, мій миленький,
А все пропадай.

За бажанням у вільний час перегляньте фрагменти з фільму-мюзиклу та фільму «Гуцулка Ксеня». Яке виконання вам найбільше сподобалось? Поцікавтеся історією створення пісні «Гуцулка Ксеня» з оперети Ярослава Барнича.

За бажанням дізнайтеся, чи існують у світі спеціальні театри оперети і в яких містах. Підготуйте віртуальну екскурсію для своїх однокласників/однокласниць до одного з таких театрів.

Київський національний академічний театр оперети

25

Музично-театральні жанри: мюзикл

**Чим відрізняється мюзикл від оперети?
Які характерні особливості мюзиклів?
Коли і де вперше з'явилися мюзикли?**

Одним із наймолодших музично-театральних жанрів є **мюзикл**. Він з'явився на початку ХХ століття в США. На найдовшій вулиці Нью Йорка — Бродвеї — розташований знаменитий театральний квартал, тому назва вулиці стала синонімом американського мистецтва театру. Саме бродвейські театри є основним центром розвитку мюзиклу. Починаючи з 20-х років ХХ століття в Америці щороку ставилися сотні мюзиклів.

Мюзикл — музично-театральний жанр; музична вистава або фільм (мультфільм) розважального характеру, основою якого є спів і хореографічні номери, об'єднані єдиним художнім задумом.

Мюзикли — це справжні видовищні шоу! Постановки найвідоміших мюзиклів дуже масштабні, в них задіяно сотні людей. Мюзикл відрізняється сучасною музикою, яка

виступає одним із головних засобів музично-сценічної дії поряд із новітньою хореографією, пластикою, постановочними ефектами, звуковими та світловими спецефектами, акробатичними трюками, яскравими костюмами і розкішними декораціями.

Композитори застосовували в мюзиклах прийоми джазу, рок-н-ролу, рок, поп-музики. У мюзиклі кожний вокальний і танцювальний номер є невід'ємним від сюжету й не може бути вилучений з вистави, щоб не завдати шкоди її змісту.

Поряд із симфонічним оркестром у мюзиклі звучать і електронні музичні інструменти: електрогітара, синтезатор, електроскрипки та інші. Голоси акторів і актрис підсилюються за допомогою наголовних мікрофонів, які дають можливість вільно пересуватися сценою, здійснювати рухи руками тощо. Мюзикл виконують мовою, зрозумілою глядачеві, тобто сучасною, загальнозживаною.

Бродвейський мюзикл «Губка Боб» — це сценічний мюзикл, заснований на анімаційному телесеріалі «Губка Боб Квадратні штани».

Мюзикл «Губка Боб» (режисерка Тіна Ландау) (фрагменти):
Пірати. Пісня «Коли все стає важко».

<https://cutt.ly/v8XXW7I>

<https://cutt.ly/18228JF>

Український мюзикл «Сорочинський ярмарок» повнив серця глядачів своїм національним колоритом, яскравими піснями і танцями, щирими почуттями, дотепними жартами, містичністю. Він створений за мотивами повісті Миколи Гоголя «Сорочинський ярмарок» зі збірки «Вечори на хуторі біля Диканьки» композитором Олександром Злотником і поетом Олександром Вратарьовим.

Мюзикл «Сорочинський ярмарок» (композитор О. Злотник, лібрето О. Вратарьова) (фрагменти).

На ярмарку.

Кум Цибуля, Солопій Черевик, чорти.

<https://cutt.ly/B8KtfwG>

<https://cutt.ly/s8KtnQb>

Схарактеризуйте особливості мюзиклу. Чим відрізняється манера співу в мюзиклі від оперного співу? Чи можуть фрагменти з мюзикла стати відомою піснею?

Виконайте пісню «Іхав козак за Дунай» (слова С. Климовського, музика народна).

16 Релігійний жанр в образотворчому мистецтві. Різдвяна тематика у творах художників

Що таке релігійний жанр? Які твори належать до цього жанру? Чи звертаються сучасні художники/художниці до цього жанру?

З давніх часів найпоширенішими видами образотворчого мистецтва релігійного жанру були живопис і скульптура. Проте найбільш яскравим проявом цього жанру є релігійні споруди, християнські, ісламські і буддистські храми, внутрішнє і зовнішнє оздоблення яких становить безліч творів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва: каліграфія, кераміка, ікони, металеві вироби, мозаїка, вітражі, різьблені дерев'яні елементи тощо.

Ікона Різдва Христового

Релігійний жанр — зображення релігійних сюжетів в образотворчому мистецтві.

Найбільший вплив релігії на суспільне життя спостерігається в середні віки — саме тоді були створені знакові роботи: ікони, розписи, мозаїки та вітражі — шедеври образотворчого мистецтва.

У Софії Київській до нашого часу добре збереглися мозаїки і фрески, що були створені грецькими майстрами та їхніми місцевими учнями ще у 30-ті — 40-ві рр. XI ст.

Що таке іконопис? Прочитавши визначення поняття «іконопис», сформулюйте власне визначення поняття «ікона».

Іко́нопис — особливий вид станкового живопису, твори якого є об'єктом культу та поклоніння; традиція зображати Христа, Богородицю, святих і біблійні події.

О. Ошапкін. Різдво.
Святе сімейство

Сучасні художники/художниці також звертаються до релігійного жанру і працюють над іконами.

Зверніть увагу на роботу О. Ошапкіна «Різдво. Святе сімейство». Чим вона відрізняється від ікон, написаних у середні віки?

Ікони можна не тільки писати, а й друкувати.

Трохи дереворитно-вибійчаного процесу від Олександра Бриндікова.

<https://cutt.ly/g8Kt4gJ>

До творів релігійного жанру належать не лише ікони, а й скульптури, графіка та живописні полотна.

Плавтилла Неллі.
Мадонна з немовлям
та чотири ангели

Мікеланджело.
П'єта

Гайду Ласло.
Зима. Різдво

Роздивіться уважно художні полотна. Які з них присвячені Різдву Христовому? Які емоції та настрої викликають ці картини? Які музичні твори відповідають настрою на цих роботах?

Як святкується Різдво у ваших родинах? Які традиції святкування Різдва в Україні ви знаєте?

Україна — багатонаціональна держава, яку населяють люди різних релігійних поглядів. Так, на теренах нашої країни проживають православні, католики, мусульмани, які сповідують іслам, іудеї, а також прихильників інших релігій. У кожній релігії є свої традиції та свята, свої твори мистецтва, які відповідають релігійному світогляду.

Середньовічний перський манускрипт,
що зображує Мухаммеда, Авраама та Ісуса у спільній молитві

Творче завдання

«Різдво», «Релігійне свято», «Традиції святкування». Створіть роботу релігійного жанру. (Техніка виконання за вибором.)

Об'єднайтеся в групи.

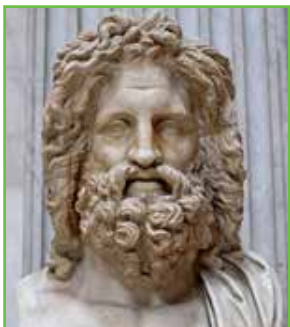
1. Підготуйте доповідь і презентацію про українську ікону або релігійний жанр, обравши певну країну.
2. Зробіть доповідь за опрацьованим матеріалом.

17 Міфологічний жанр в образотворчому мистецтві

**Що таке міфологія? Які міфи ви знаєте?
Чи доводилось вам бачити картини, створені
на міфологічні теми?**

Бюст Зевса,
який було знайдено
в Отриколі (Італія)

У стародавні часи людина була безсила перед явищами природи. Усі свої уявлення про походження Землі, явищ природи, богів, героїв, Всесвіту вона перетворювала на міфи та легенди.

Найвідомішими міфами є античні — міфи Давньої Греції. Міфи з численними образами богів стали джерелом для творів образотворчого мистецтва. Саме такі твори і належать до міфологічного жанру.

Міфологічний жанр — жанр у мистецтві, сюжети та образи якого запозичено з античної та національної міфології.

Перші ілюстрації до античних міфів можна знайти у скульптурі та вазописі Стародавньої Греції. Але своєї найбільшої популярності міфологічний жанр досяг за доби Відродження.

Сандро Боттічеллі став одним із перших художників, які почали створювати свої роботи у міфологічному жанрі. До нього сюжети такої тематики використовували для декоративних прикрас.

Міфологічна тема, а саме алегоричні образи, залишаються актуальними в творчості митців та мисткинь протягом багатьох століть.

Ніколя Пуссен. Малого Зевса вигодовують молоком Амалфеї

Сандро Боттічеллі. Весна

Алегорія (від грец. *Allegoria* — іносказання) — це перенесення властивостей та характеристик одного предмета чи явища на інший для кращого відображення образу. Таким чином утворюється переносне значення.

Першими використовувати алегорію почали стародавні греки. Пригадаймо, Феміда (жінка з вагами і зав'язаними очима) або Амур (янгол, який влучно стріляє з лука) — це відомі образи, які є алегоріями правосуддя, кохання. Дослідники стверджують, що алегорія зародилася в Стародавній Греції, коли сформувалися їхні міфи та легенди.

Алегорії використовуються для розкриття та підкреслення рис характеру того чи іншого героя.

Для допитливих

Фонтан Бартольдї — один із найвідоміших і найпопулярніших символів міста Ліон (Франція). Автором пам'ятника є Фредерік Бартольдї. Фонтан — це дивовижна алегорична композиція, в якій у вигляді величної жінки, що керує колісницею із чотирьох коней, зображена Франція, а коні — це річки: Рона, Сона, Сена, Луара — і вони щосили мчать до океану.

Оксана Стратійчук.
Вакх

Анатолій Базилевич.
Ілюстрація до «Енеїди»
Івана Котляревського

Олена Кульчицька.
Возз'єднання
України

Не обійшов міфологічний жанр і українських художників та художниць. Звернення до алегорій простежується у роботах Т. Шевченка, О. Кульчицької, О. Стратійчук, А. Базилевича та багатьох інших.

А чи знаєте ви героїв міфів та легенд України? Хто такі Мавки, Водяники, Дажбог, Сварог? Що таке «Зоряний віз»? Пригадайте те, що вивчали на уроках української літератури у 5 класі.

<https://cutt.ly/78KuyZZ>

<https://cutt.ly/f8Kuf47>

Творче завдання

1. **«Міфи або легенди України».** Створіть ілюстрацію до цих легенд.
2. **«Фея Фантазії», «Муза Знань», «Фея Захоплень та Натхнення».** Створіть уявний казковий образ. (Техніка виконання за вибором: графіка, живопис.)

18 Інтер'єр в образотворчому мистецтві. Фронтальна перспектива

**Що таке інтер'єр? Якими можуть бути інтер'єри?
Чи цікаво зображати інтер'єр?**

Кожного дня ви приходите до школи в просторі класні кімнати, після уроків повертаєтесь додому, де на вас чекають власні оселі, ходите у гості. Ви відвідуєте театри та музеї. Всюди ви можете спостерігати інтер'єри.

Це слово прийшло до нас із французької мови та означає у перекладі «внутрішність, внутрішня частина».

[Адріан ван Остаде. Майстерня художника]

Інтер'єр (фр. *interieur* — внутрішній) — в архітектурі — внутрішній простір споруди, в живописі — внутрішній простір або приміщення у творах побутового, історичного жанрів; здавна в живописі існувало зображення інтер'єру і як окремий жанр.

Інтерес до інтер'єру виник дуже давно.

Поміркуйте, чи можна внутрішній простір печери, в якій жили первісні люди, назвати інтер'єром.

Ян Вермер.
Молочниця

Перші зображення куточків інтер'єрів були помічені ще в живописі та рельєфах Стародавнього Риму, на помпейських розписах. Також зображення інтер'єрів можна побачити на візантійських та давньоруських іконах, східних мініатюрах, картинах художників епохи Відродження, у графічних творах німців і раннях нідерландців XVI ст., оскільки ці зображення слугували тлом для парадних та інтимних портретів. І тільки у XVII ст. у Нідерландах зо-

браження інтер'єрів стало окремим жанром національного мистецтва.

Художники/художниці цієї країни захоплювалися за-тишком сімейного вогнища, красою речей, що оточують людину, сценами домашнього побуту, що і намагалися передати у своїх роботах. Тому дуже важко знайти картини чи малюнки із зображенням «чистого» інтер'єру, де зовсім відсутні люди чи тварини.

У жанрі інтер'єру працювало багато художників/художниць із різних куточків світу. Завдяки їхнім творам ми можемо уявити, якими були інтер'єри церков та палаців, сільських і міських житлових приміщень тощо.

Сюзан Райдер.
Відбите світло

Джузеппе Галлі Бібієна.
Архітектурна фантазія

Марі Дюкер. Інтер'єр
вілли з видом на сад

Як правильно побудувати інтер'єр на аркуші паперу? Що для цього треба знати?

По-перше, під час зображення інтер'єру необхідно дуже чітко дотримуватися законів лінійної та повітряної перспектив.

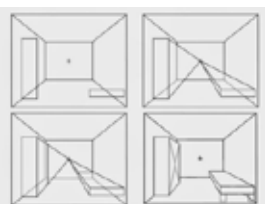
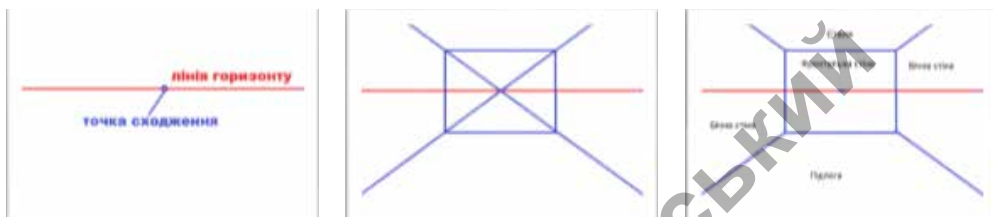
Розглянемо, як будується фронтальна перспектива. Фронтальна перспектива вирізняється простою побудовою і широко застосовується у зображенні інтер'єрів.

Фронтальною перспективою інтер'єру називається перспективне зображення інтер'єру, в якому одна зі стін розташована паралельно картинній площині.

- Визначаємо лінію горизонту (горизонтальна лінія), яка завжди розташована на рівні очей. Бажано на малярку розмістити її трохи вище середини аркуша.
- Точка сходження розташовується на лінії горизонту посередині аркуша (у фронтальній перспективі одна точка сходження).

- Визначаємо фронтальну стіну.
- Кути фронтальної стіни з'єднуємо з точкою сходження, отримуємо простір кімнати. Тому верхня площина, яку отримали при побудові, — це стеля, нижня — підлога, а бокові — це стіни.

По-друге, в інтер'єрі розміщують різноманітні предмети, розташовані як на площині підлоги (меблі), так і на стінах (картини, дзеркала). Усі предмети, розташовані в інтер'єрі, також необхідно зображати з урахуванням перспективи.

Творче завдання

1. **«Моя затишна кімната».** Намалюйте інтер'єр своєї кімнати (якою ви її хотіли б бачити) у фронтальній перспективі. (Техніка виконання — графіка.)
2. **«Класна кімната моєї мрії».** Намалюйте інтер'єр шкільного класу майбутнього. (Техніка виконання за вибором.)

19 Інтер'єр в образотворчому мистецтві. Інтер'єр в етнічному стилі

Чи бачили ви справжню українську хату — з піччю, рушниками та розписами? Чим вона відрізняється від вашої оселі? Як відрізнити оселю в українському стилі від оселі, скажімо, в африканському або німецькому стилі?

У наш час модним є оформлення інтер'єрів власного житла або ресторанів та кав'ярень в етнічному стилі.

Що таке етнічний стиль? Яким він буває? Як відрізнити стиль інтер'єру одного народу від іншого?

Етнічний стиль — це стиль, що притаманний певному регіону (а іноді й окремому населеному пункту) і є відтворенням національних традицій.

[Інтер'єр у стилі Прованс]

[Інтер'єр в японському стилі]

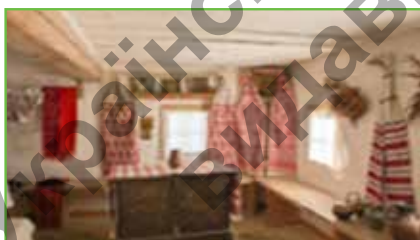
Етнічний стиль, який використовують в оформленні інтер'єру, має декілька назв: етнічний стиль, фолк або

просто етника. Для того щоб надати інтер'єру яскраво вираженого національного характеру, дизайнери/дизайнерки використовують матеріали, кольори, елементи етно-атрибутики, які відповідають традиціям певного народу або регіону.

Інтер'єр у скандинавському стилі

Одна з основних особливостей етнічного стилю — природність. Дизайнери, організовуючи середовище в етнічному стилі, використовують певні кольори та натуральні матеріали — джут, бавовну, льон, меблі з ротанга,

вербової лози або дерева, виконані вручну малюнки, глиняні глечики, різьблені дерев'яні фігурки.

Так, у декорі в східних стилях часто використовують бамбук, в африканському — хутро диких звірів або його імітацію, у скандинавському — просту форму меблів, переважно з натуральної деревини.

А як була організована українська оселя? Що ми знаємо про український стиль у дизайні?

Зараз спостерігається зацікавленість та мода на все українське. Вона не тільки завойовує світові подіуми, а й проникає в інтер'єри. Український стиль в інтер'єрі чудово «вписується» практично в будь-яке приміщення.

Хата для українця — це фантастичний всесвіт. Хата — це місце, де люди переймалися буденними клопотами, народжувалися і вмирали.

Традиційне народне житло ґрунтується на народних звичаях. Воно вирізняється багатством оздоблення інтер'єру з мистецьким смаком. Характерними особливостями українського етнічного стилю завжди були вишивка (рушники, скатертини, серветки тощо), кераміка (посуд, декоративні елементи), ікони, дерев'яні вироби (від ложок до меблів) тощо в інтер'єрі.

Василь Кричевський.
Селянська хата на Поділлі

Василь Кричевський.
Селянська хата на Полтавщині

Проаналізуйте різні стилі інтер'єрів. Які емоції викликають у вас ці інтер'єри? В якому з інтер'єрів хотілося б жити? Чому?

Творче завдання

«Я — дизайнер/дизайнерка інтер'єру». Намалюйте інтер'єр (оселя, кафе, шкільна їдальня, готель тощо) в етнічному стилі. (Техніка виконання за вибором.)

Об'єднайтеся в групи.

1. Підготуйте розповідь і презентацію про українське традиційне житло вашої місцевості.
2. Зробіть доповідь за опрацьованим матеріалом.

20

Інтер'єр в образотворчому мистецтві. Кутова перспектива

**Як іще можна намалювати інтер'єр?
Які засоби використовували художники,
щоб зобразити камерність інтер'єру?**

Для зображення інтер'єрів художники/художниці використовують не тільки знання з фронтальної перспективи, про яку йшлося раніше, а й кутової. Вона відрізняється правилами побудови зображення.

Що таке кутова перспектива? Чим вона відрізняється від фронтальної? За якими правилами будується?

Кутовою називається вид лінійної перспективи з двома точками сходження, коли площина стін розміщена під довільним кутом до картинної площини.

Карл Вільгельм Холсе.
Інтер'єр з віолончеллю

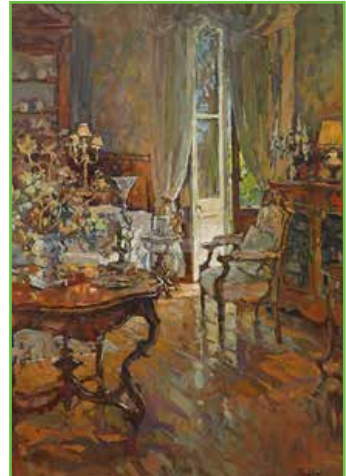
Петро Левченко.
Інтер'єр з кріслом

Роздивіться уважно репродукції картин художника з Данії Карла Вільгельма Холсе та українського живописця Петра Левченка. Чому художники так назвали свої твори? На кожній роботі визначте, як побудований інтер'єр. У якій кольоровій гамі написана кожна з цих картин?

Послідовність виконання побудови інтер'єру (кутова перспектива):

- Визначаємо лінію горизонту — це лінія, яка в просторі розташована на рівні ваших очей (на малюнку вона може бути трохи вище середини аркуша).

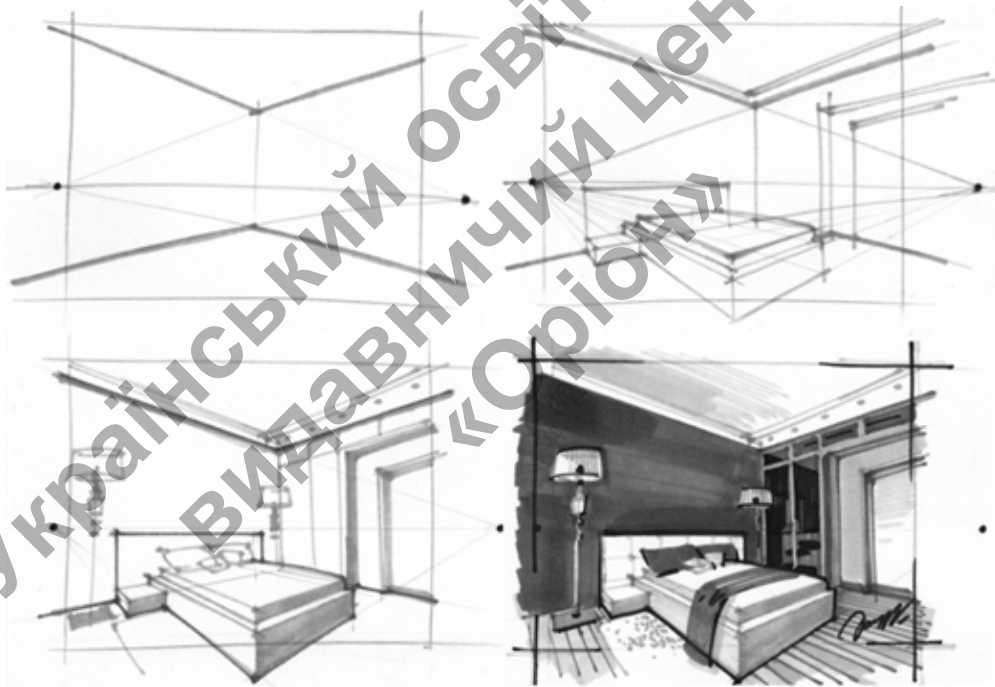

Сюзан Райдер.
Відбите світло

- Знаходимо точки сходження, які розташовуються на лінії горизонту, але за межами аркуша (у кутовій перспективі таких точок 2).
- Визначаємо розміщення кута в інтер'єрі. Це вертикальна лінія, яка окреслює перетин стін.
- З'єднайте точки кута з точками сходження — і ви отримаєте простір кімнати, в якій верхня площина — це стеля, нижня — підлога, а бокові — це стіни.

Елементи інтер'єру — двері, вікна, меблі тощо — малюють на другому етапі. При цьому необхідно враховувати пропорції та перспективні зміни всіх предметів. Лінії вікон, дверей, шафи, стола, якщо їх продовжити, мають також зійтися в тій точці сходження, що й лінії підлоги, стелі.

Творче завдання

«Мій майбутній офіс». Намалюйте інтер'єр у кутовій перспективі. Пофантазуйте, створіть власний майбутній офіс або сучасну класну кімнату, кімнату з музичним інструментом тощо. (Техніка виконання за вибором.)

21 Побутовий жанр у народному мистецтві

Чи можна відобразити побутовий жанр у народному мистецтві? В яких видах народного мистецтва побутовий жанр представлений якнайбільше?

Зображення тем і сюжетів із повсякденного, особистого і суспільного життя людини є творами **побуто́вого жанру**.

Здавна побутовий жанр захоплював майстрів/майстринь декоративного мистецтва. Вони цікавилися життям і побутом, що їх оточували. Ярмарок, свято, весілля, сільськогосподарські роботи — це сюжети, які відтворювали майстри/майстрині у своїх роботах, використовуючи найрізноманітніші матеріали — папір, дерево, глину, нитки тощо.

Для допитливих

Михайло Білас — народний художник України, чие ім'я відоме не тільки на теренах України, а й далеко за її межами. Він був митцем найширших творчих зацікавлень. Блискуче володів рисунком, був витонченим колористом, мав хореографічну та музичну освіту.

Митець працював у різних видах декоративно-прикладного мистецтва — аплікації, ткацтві, виготовленні ляльок тощо.

Михайло Білас створив неповторні художні роботи, які є шедеврами українського мистецтва.

Михайло Білас.
Косівський базар

У деяких видах народного мистецтва — у гутництві, килимарстві, ткацтві — майже не представлений побутовий жанр. Зрідка можна побачити побутові сцени у вишивці. Їх зображали переважно на рушниках.

Світлана Стародубцева.
Чумацький шлях — осінь

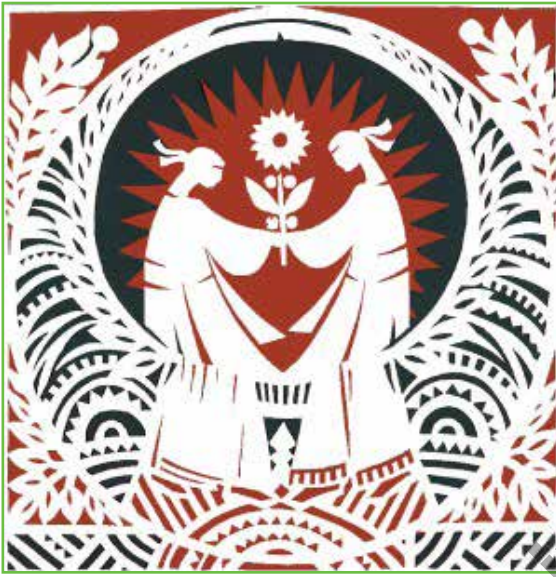
Приклади старовинної вишивки

Більше поширений побутовий жанр у народній скульптурі, витинанках, у різних видах розпису.

Зверніть увагу на роботи художників/художниць. Які з них вам подобаються найбільше? Які сюжети оспівують художники/художниці у своїх творах побутового жанру? Який сюжет для власної роботи обрали б ви? Чому?

Емма Левадська.
На Івана Купала

Ольга Пілюгіна.
Зустріч

Ольга Рапай.
Коломийка

Василь Свіда.
Весною на полонину

Творче завдання

«Наталка Полтавка». «Свято». Оберіть сюжет та техніку виконання для власної роботи (витинанка, колаж або аплікація).

22

Побутовий жанр в образотворчому мистецтві

Що вам відомо про побутовий жанр? Які основні ознаки побутового жанру? Хто з художників працював у побутовому жанрі?

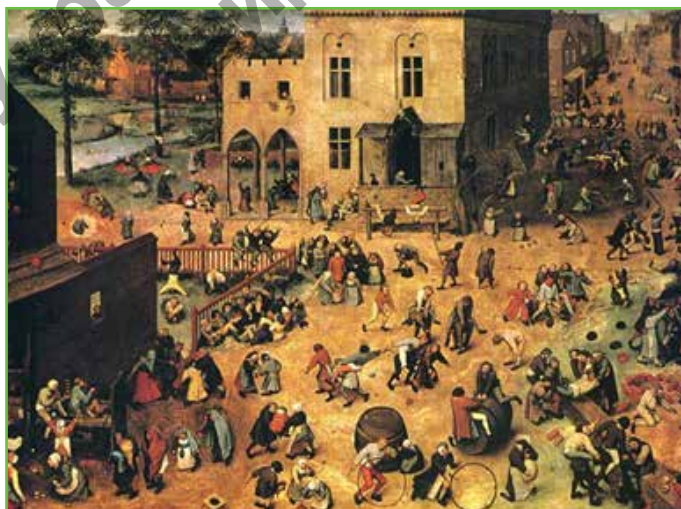
Люди завжди намагалися розповісти про своє життя у творах мистецтва. Так, первісна людина доби неоліту висвітлювала свій побут у наскельних розписах, єгиптяни — у розписах та рельєфах гробниць, давні греки — у розписах ваз тощо.

Стінопис із побутовими сценами. Поховальна комора Накта. Стародавній Єгипет

У XVI ст. багато картин на тему побуту селян створили Пітер Брейгель-старший і його син — Пітер Брейгель-молодший.

Роздивіться уважно репродукцію картини Пітера Брейгеля-старшого «Дитячі ігри». Знайдіть на ній ігри, в які ви грали чи граєте з друзями. Які емоції викликає у вас ця робота?

Пітер
Брейгель-старший.
Дитячі ігри

Уже у XVII ст. відбувся справжній розквіт побутового жанру. Художниками Нідерландів було розроблено методи і прийоми зображення природи, які вони перенесли у сюжетно-тематичну картину. Головне — це поділ картинного простору на три плани, де чітко вираженим є композиційний центр.

Художники XIX ст., які працювали у побутовому жанрі, не тільки переказували сюжети з життя, а й перекладали свої роздуми про сучасне життя на мову живопису.

Педер Северін Крейєр.
Сільські працівники
в Абруццо

Джон Сінгер Сарджент.
Колодязь у Венеції

Марія Полякова.
Заплітаючи коси

Завдяки художникам/художницям, які присвятили свою творчість побутовому жанру, ми можемо побачити на картинах сцени з родинного життя, народних свят, відпочинку та дозвілля, щоденної праці людей тощо. Також ми бачимо, що побутові сцени розгортаються на тлі пейзажу або у приміщеннях житлових будинків. Так художники/художниці залишили нам свідчення про тогочасний побут, смаки та уподобання мешканців, їхні предмети повсякденного вжитку.

[Тетяна Яблонська. Весна]

Крім того, дивлячись на роботи українських митців/мисткинь, ми маємо можливість простежити, якою була зовнішність українців та у що вони вдягались в той чи інший період.

Серед українських художників/художниць, які творили у побутовому жанрі, насамперед слід назвати Миколу Пимоненка, Сергія Васильківського, Костянтина Трутовського, Опанаса Сластіона, Тетяну Яблонську.

Роздивіться уважно репродукції картин художників/художниць. Про які події в житті людей вони розповідають? Які з цих робіт вам сподобались найбільше? Як ви вважаєте, чому?

Творче завдання

«Мої уподобання», «Родинне свято», «Мій веселий, дружний клас». Створіть роботу, яка відповідатиме побутовому жанру. (Техніка виконання за вибором.)

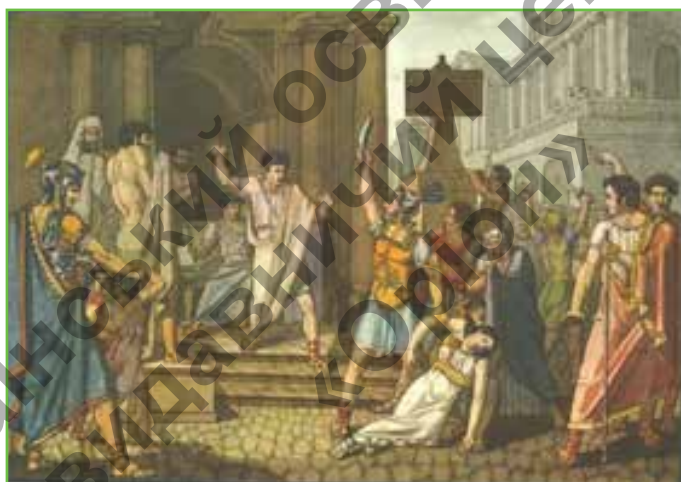
Об'єднайтеся в групи.

1. Оберіть одного/одну з художників/художниць, які працювали у побутовому жанрі. Підготуйте про нього/неї розповідь і презентацію. Зробіть доповідь за опрацьованим матеріалом.
2. Оберіть певні картини на побутові теми. «Оживіть» картини. Розкажіть про заняття, уподобання персонажів, їхні думки тощо.

Що таке історичний жанр? Чому художники/художниці звертались до історичних тем? Яку цікаву інформацію ми можемо взяти для себе, ознайомлюючись із творами історичного жанру?

Історичний жанр бере свій початок ще у часи Стародавнього Єгипту, Месопотамії та інших давніх цивілізацій. Однак у самостійний жанр він виокремився вже у добу Відродження. Його розквіт припав на XVII ст.

Тарас Шевченко. Смерть Лукреції

Історичний жанр — жанр мистецтва, присвячений зображенню конкретних історичних подій або явищ суспільного життя минулого та сучасного. До історичного жанру можна також віднести історичний портрет та історичний пейзаж.

Основні види творів історичного жанру — це станкова графіка, історичні картини, розписи, рельєфи і кругла скульптура.

Історичний жанр передусім звертається до минулого, але може висвітлювати і недавні події, які мають історичне значення. Світова історія дуже цікава!

Ан-Луї Жироде де Русі-Тріозон.
Патріот Гіппократ відмовляє
посланцям Персії

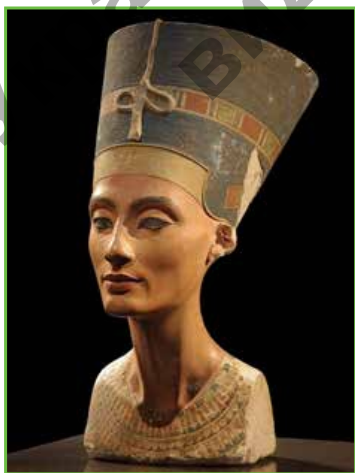

Луї Кафф'єрі.
Октавіан Август і Клеопатра

Зверніть увагу на живописні твори, присвячені історичним подіям. Уважно роздивіться одяг тих, кого зображено на картинах. Чи схожий цей одяг на той, у якому ходите ви? Чому художники змалювали персонажів своїх робіт саме у такому вбранні? Про що нам можуть розповісти одяг, елементи інтер'єру у творах художників?

Подивіться на скульптурний портрет Нефертіті, дружини фараона-реформатора Ехнатона, який правив у Стародавньому Єгипті у 1351–1334 рр.

Бюст Нефертіті

до н. е. Цей розмальований бюст з вапняку, знайдений у майстерні художника Тутмоса, є чудовим прикладом скульптури. Нині робота, яка датується бл. 1350 р. до н. е., виставляється в Новому музеї в Берліні.

Іншою дуже цікавою скульптурною композицією є робота французького скульптора Огюста Родена «Громадяни Кале», присвячена одному з епізодів Столітньої війни.

Огюст Роден.
Громадяни Кале

Для допитливих

Цю історію знає кожен французький школяр/школярка. Англійський король Едуард III після тривалої облоги міста запропонував виснаженим жителям здатися, але для цього шестеро найзнатніших і шанованих громадян повинні були до табору англійського короля, щоб віддати ключі від міста і померти. Вимогу було виконано. Англійська королева Пилипа пройнялася жалістю до цих схудлих людей і вимолила перед чоловіком скасування страти.

Які твори історичного жанру вам сподобались найбільше? Які емоції вони викликають?

<https://cutt.ly/D824557>

Творче завдання

«Історична подія». Створіть роботу на історичну тему (будь-яка історична подія у світовій історії або історична особистість).

Об'єднайтеся в групи. Оберіть одного/одну з художників/художниць, які працювали в історичному жанрі. Підготуйте про нього/неї розповідь і презентацію. Зробіть доповідь за опрацьованим матеріалом.

24

Українська історія в творах митців

Як українська історія відображалася у творах історичного жанру? Що стає поштовхом для українських митців/мисткинь, щоб створювати картини історичного жанру?

[Нікіта Тітов. Покрова]

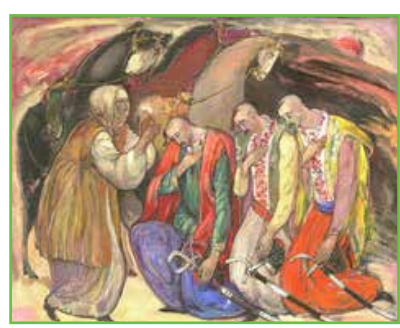
Історія розвитку кожної країни висвітлюється не тільки у літературних творах, а й у роботах музичного та образотворчого мистецтва.

Одна зі сторінок світової історії — це історія України з її історичними подіями та героями.

Живописці, скульптори/скульпторки, які висвітлювали історію нашої країни, ставили собі за мету пробудити національну свідомість, історичну пам'ять, звернути увагу й утвердити думку про цінність і значимість героїчної історії України. Зокрема, українські художники/художниці звертались до теми українського козацтва.

[Опанас Сластіон. Проводи на Січ]

[Віра Барінова-Кулеба. Благословіння]

[Сергій Якутович. Тарас Бульба]

Розгляньте репродукції картин О. Мурашка і О. Сластіона. Про які події розповідають ці твори? Що вам відомо про українське козацтво? Уважно роздивіться одяг тих, кого зображено на картинах.

<https://cutt.ly/q8Ki0wN>

[Олександр Мурашко. Похорон кошового]

У вільний час пограйте в гру на планшеті чи телефоні.

<https://cutt.ly/W82G7e5>

Значний інтерес викликають і скульптурні роботи історичного жанру. Вони є у кожному населеному пункті нашої країни.

Ознайомтеся з деякими з них.

Мазур Богдан.
Гетьмани.
Молитва за Україну.
Батурин,
Чернігівська область

Олександр
Рідний.
Меморіал
жертвам
Голодомору.
Харків

Монумент
загиблим
чорнобильцям.
Царичанка,
Дніпропетровська
область

Чи бачили ви скульптурні композиції, присвячені цим подіям, в інших містах нашої країни? Де? Опишіть їх. Хто є авторами/авторками тих скульптур?

Які ще скульптури на історичні теми вам доводилося бачити?

Сучасні художники/художниці створюють роботи, присвячені російсько-українській війні й героям/геройкам, які захищали або захищають наше мирне небо.

Михайло Дьяченко.
Хрещені вогнем

<https://cutt.ly/b827zLN>

Артур Орлюнов.
Становлення нації

Беата Куркуль.
Степан Вікторович Чубенко

Олег Шупляк.
Велика битва України
з Мордором 2022

Щоб більше дізнатися про захисників/захисниць, яких зображено на картині Артура Орльонова «Становлення нації», відскануйте код і перейдіть за посиланням.

<https://cutt.ly/U8KooFY>

Проаналізуйте роботи наших сучасних художників/художниць. Які події вони відображають у своїх творах? Як ви вважаєте, чому робота Артура Орльонова називається «Становлення нації»? Які образотворчі засоби використовують художники/художниці, щоб донести свої ідеї до глядачів? Які твори вам сподобались найбільше? Які емоції вони викликають?

Марта Пітчук.
Мотанка Перемога. Київське Полісся

<https://cutt.ly/I827ZAv>

Творче завдання

1. **«Особистість в історії».** Створіть роботу на історичну тему.
2. **«Історична подія».** Створіть роботу на історичну тему (будь-яка історична подія в Україні).

Об'єднайтеся в групи. Дізнайтеся про героїв/геройок вашої місцевості. Підготуйте про нього/неї розповідь. Ознайомте з інформацією, яку ви опрацювали, своїх однокласників. Створіть разом плакат вдячності тим, хто захищає нашу Батьківщину.

25 Батальний жанр

**Чи доводилось вам бачити картини або рельєфні зображення битв, воєнних подій?
Які художники/художниці змальовували ці події?
Що їх приваблює у воєнній тематиці?**

Зображення битв уперше з'являються ще у мистецтві Стародавніх Єгипту, Ассирії, Греції та Риму. Такі роботи належать до батального жанру.

Скіфський золотий гребінь з кургану Солоха

Батальний жанр (від фр. *bataille* — битва) — жанр образотворчого мистецтва, присвячений темам війни і військового життя.

Художника/художницю, який/яка спеціалізується на цій тематиці, називають **баталістом/баталісткою**.

Головним у творах батального жанру є сцени битв (зокрема морських) і військових походів сучасності або минулого. Цьому жанру властиві прагнення зберегти особливо важливий або характерний момент битви, передати її пафос, героїку війни, а часто — і розкрити історичний сенс військових подій.

[Елізабет Томпсон. Шотландія навіки!]

Уважно розгляньте живописні картини із зображенням батальних сцен. Зверніть увагу на контраст кольорів, плановість (правила зображення на першому та другому планах), динамічність рухів тих, кого художники/художниці зображають у своїх роботах. Як ці прийоми сприяють вираженню ідеї роботи, драматизму подій?

[Артур Орльонов.
Взяття Кафи]

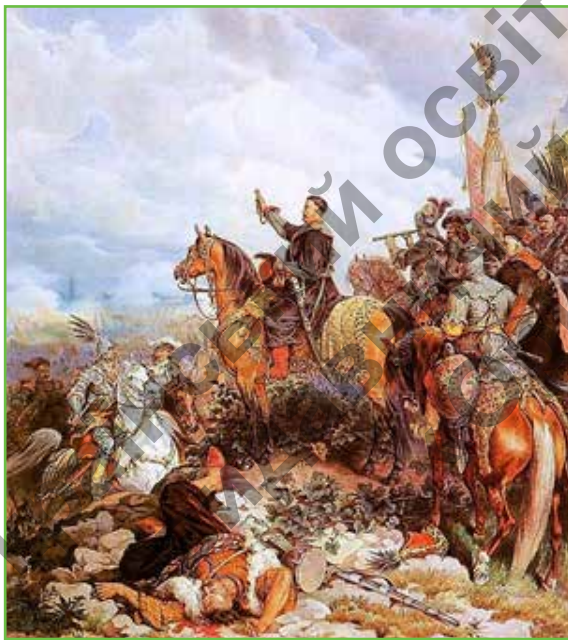
[Микола Самокиш.
Бій Максима Кривоноса
з Яремою Вишневецьким]

Для допитливих

Микола Самокиш — художник-баталіст, графік, майстер анімалістичного жанру. Самокиш завжди намагався історично правильно змальовувати події.

«У своїх картинах і малюнках я намагаюся передати і зобразити не тільки зовнішній, парадний бік війни, а й розкрити внутрішню глибоку трагедію мільйонів рядових учасників, втягнутих у вир війни проти свого бажання, — писав Микола Семенович. — На перший план у своїх батальних композиціях я здебільшого стараюся висувати рядового учасника війни».

Юліуш Коссак.
Король Ян III Собеський
благословляє атаку
поляків на турків
під Віднем 1683 року

Поміркуйте, які події ви зобразили б у власному творі батального жанру. Хто став би головним героєм вашої роботи?

У вільний час пограйте в гру на планшеті чи телефоні.

<https://cutt.ly/u82HuFr>

Творче завдання

«Цей подвиг люди мусять знати!», «Цей бій триватиме довічно». Створіть роботу батального жанру.

26 Жанри зустрічаються

Чи можуть музичні жанри взаємодіяти?

Чи може музичний твір мати ознаки декількох жанрів?

Композитори/композиторки дуже люблять експериментувати! Незвичні експерименти зі звуками, з музичними формами, тембрами голосів, динамікою і темпом дають можливість виникати новим жанрам. Іноді з'являються твори, у яких жанри «зустрічаються», тобто взаємодіють. У таких випадках композитори вказують подвійну назву жанру, наприклад: етюд-картина, прелюдія-картина, полонез-фантазія, соната-балада, поема-легенда тощо.

[Оксана Збруцька. Серпень. Карпати]

Кейс взаємодії і синтезу мистецтв

Жанна Колодуб. Прелюдія-картина «Карпати».

<https://cutt.ly/c8KoR5u>

Який настрій музики? Чому композиторка назвала свій твір прелюдія-картина? Які особливості жанру прелюдії? Які образи, асоціації виникли у вашій уяві? Чи співзвучна музика картині художниці Оксани Збруцької?

Для допитливих

В українській та світовій музиці до творів, що поєднують різні жанри, належать фортепіанні поеми-легенди Віктора Косенка, соната-балада Бориса Лятошинського, монументальна кантата-симфонія «Кавказ» і фантазія-увертюра «Веснянки» Станіслава Людкевича, полонез-фантазія Фридерика Шопена, вальс-експромт Ференца Ліста та інші.

Вам уже відомо, що жанр «скерцо» виконується в рухливому і стрімкому темпі, з «гострим» ритмом, а зміст його жартівливий. Якою ж має бути музика, якщо поєднати «скерцо» і «концертино»? **Концертино** — це музичний твір, написаний для сольного інструмента з оркестром. Назва походить від італійського слова «concertino» — маленький концерт. Згадайте, що означає слово «концерт» і у чому його особливості. Концертино — це своєрідна концертна мініатюра, яка грається без перерв з плавними змінами темпу і характеру твору. Це своєрідний діалог-змагання між сольним інструментом та оркестром, іноді з використанням коротких фраз. <https://cutt.ly/68Ko5Ca>

Віктор Власов. Скерцо-концертино (фрагмент).

Твори сучасного італійського композитора і піаніста Людовіко Ейнауді поєднують класичні традиції з елементами поп-, рок-, фольк-музики й інших сучасних течій.

<https://cutt.ly/68KptLi>

Людовіко Ейнауді. Стати (Divenire).

Які характери творів? Охарактеризуйте їх особливості. Які емоції вас охоплюють, коли ви слухаєте ці твори? Роздивіться репродукції картин видатного литовського художника і композитора Мікалоюса Чюрльоніса із циклів «Соната зірок», «Соната моря», «Соната сонця». Поясніть, чому вони називаються «Алегро». Чи спів-звучна музика творів картинам? Якого музичного твору?

Алегро із циклу
«Соната моря»

Алегро із циклу
«Соната зірок»

Алегро із циклу
«Соната сонця»

Розучіть пісню «Музика рідного дому» (музика О. Злотника, слова О. Вратарьова).

<https://cutt.ly/y0hSkSf>

МУЗИКА РІДНОГО ДОМУ

Музика О. Злотника

Вірші О. Вратарьова

Від Ки - є - ва до Льво - ва, від Кри - му до Кар - пат — Зем -

ля мо - я чу - до - ва цві - те, як зе - лен сад. Дні - про - ва хви - ля си - ня дзве -

нить, не - мов стру - на, для ме не Ук - ра - ї - на — і піс - ня, і вес - на.

f Приспів:

Му - зи - ка, му - зи - ка, му - зи - ка рід - но - го до - му,

дай ме-ні ра-дос-ті, ра-дос-ті, клич ме-не зно-ву,
 тут мо-ї ма-ма і та-то, тут мо-я піс-ня кри-ла-та жде ме-не, жде ме-
 не, тут мо-ї ма-ма і та-то,
 тут мо-я піс-ня кри-ла-та жде ме-не, жде ме-не.

1. Від Києва до Львова, Дніпрова хвиля синя
 Від Криму до Карпат — Дзвенить, немов струна,
 Земля моя чудова Для мене Україна —
 Цвіте, як зелен сад. І пісня, і весна.

Приспів:

Музика, музика, музика Тут моя пісня крилата
 Рідного дому, Жде мене, жде мене.
 Дай мені радості, радості, Тут мої мама і тато,
 Клич мене знову, Тут моя пісня крилата
 Тут мої мама і тато, Жде мене, жде мене.

2. Десь там, за небокраєм, Дарує горобина
 Країни, наче рай, Рубіни край вікна,
 Але для мене раєм Як мати, Україно,
 Залишиться мій край. Для мене ти одна.

Приспів.

<https://cutt.ly/l8KRPnD>

<https://cutt.ly/48KRNx7>

Україна-наш рідний дім!

За бажанням у вільний час послухайте музичні твори, що поєднують різні жанри.

Для допитливих

Український художник, музикант і поет з м. Чортків **Остап Барановський** створює картини на музичних інструментах, які вже не придатні для гри, даючи їм друге життя. Свої картини він створює у техніці бріколаж і розмальовує їх. Митець зауважує, що має особливий інтерес до порятунку зламаних і покинутих інструментів, тому й трансформує ті, котрі вже не здатні добре звучати, в такі, котрі будуть дзвеніти кольором або грати фактурою.

Як ви розумієте поняття «жанри-гібриди»? Що має відбуватися з жанрами образотворчого мистецтва, щоб їх можна було назвати гібридами?

Венцель Холлар.
Голова-ландшафт

Юс де Момпер.
Алегорія зими

Ми вже звикли до різноманітних жанрів та їхніх особливостей в образотворчому мистецтві. Але для більш глибокого розкриття задуму або ж навпаки — творчого експерименту, художники/художниці роблять спроби поєднувати різні жанри в одній картині. Такі роботи змушують зупинитися, сфокусувати свій погляд, уважно роздивитися навіть дуже дрібні деталі зображення.

В образотворчому мистецтві до епохи Відродження не було такого поняття, як пейзажний жанр. Пейзаж слугував просто фоном для портретів.

Поступово зображення природи почало набувати популярності, й з'явився такий феномен, як антропоморфний ландшафт. Це зазвичай зображення обличчя, що приховане в ландшафті.

Серед художників, які зацікавилися такими зображеннями, були чеський гравер і рисувальник Венцель Холлар та нідерландський художник Юс де Момпер.

Також дуже цікавими є роботи нашого співвітчизника — художника Олега Шупляка.

Олег Шупляк.
Мені тринадцятий
минало

Як ви вважаєте, робота Олега Шупляка належить до побутового жанру, пейзажу чи портрета? Ознайомитись із творчістю Олега Шупляка вам допоможе посилання.

<https://cutt.ly/j8KpGTF>

Сьогодні модними стали інсталяції (пригадайте, про них говорилося у 5 класі). Художники/художниці поєднують в єдину композицію різноманітні предмети, створюючи новий образ.

Точно так створював свої полотна італійський художник Джузеппе Арчимбольдо.

Що це — натюрморт чи портрет? На його картинах химерно поєдналися овочі та фрукти, дерева і квіти, предмети домашнього вжитку, створюючи неповторний химерний образ.

Джузеппе Арчимбольдо. Літо

Джузеппе Арчимбольдо.
Портрет імператора Рудольфа II
в образі Вертумна

Джузеппе Арчимбольдо.
Весна

Творче завдання

«Химерні образи». Створіть роботу, в якій поєднуються різні жанри образотворчого мистецтва.

Звідки можна дізнатися, у якому жанрі створений мультфільм? Яку інформацію надає огляд фільмів? Яке значення має музика в мультфільмах? Які найвідоміші українські мультфільми?

Згадайте, на які види розподіляються фільми. У свою чергу мультиплікаційний (анімаційний) і художній (ігровий) фільм можуть розподілятися на певні жанри. Але у кіно єдиного загальноприйнятого набору жанрів, за яким можна було б точно класифікувати всі кінофільми, не існує. Більшість кінофільмів можна віднести до декількох жанрів, тому, коли глядач або глядачка ознайомлюються з інформацією в описі (огляді) фільмів й обирають для перегляду фільм, то часто можуть побачити вказування на декілька жанрів водночас: комедія, пригоди або сімейний, фентезі тощо.

Сучасний кінематограф і мультиплікацію неможливо уявити без музики. Тому в огляді фільмів окрім режисера/режисерки фільму, обов'язково вказують композиторів/композиторок та звукооператорів/звукооператорок.

Українську анімацію знають далеко за межами нашої країни. Найвідомішими в українському кінематографі вважають короткометражні мультфільми про козаків. Автор сценарію й режисер легендарного козацького серіалу — Володимир Дахно. Головними героями мультсеріалу є трое

Поштова марка «Козаки». 2020 рік

Тип мальована анімація
мультсеріалу

Жанр комедія, пригоди

Режисер Володимир Дахно,
Тадеуш Павленко

Композитор Ігор Поклад,
Борис Бусаський,
Мирослав Скорик,
Володимир Губа

Звукооператор Ігор Погон,
Віктор Груздев,
Ізраїль Мойжес,
Леонід Мороз,
Юрій Нечеса

Фрагмент опису
(огляду) з Вікіпедії

запорозьких козаків: Бурмило, Коротун і Силач, які за сценарієм мають імена Грай, Око й Тур. Це своєрідні національні символи, оскільки в їхніх образах відображаються найкращі риси українського народу: сміливість і допитливість, кмітливість і готовність допомогти ближньому, доброта і щирість.

Імена козаків у мультфільмах не звучать, адже згідно зі сценарієм у проєктах відсутні діалоги (за винятком вступного або заключного слова від автора). Проте й без слів усе зрозуміло, оскільки всі сцени та дії легко сприймаються. За сюжетом мультфільмів персонажі потрапляють в різні пригоди, зустрічаються з людьми різних країн та епох: мушкетерами, античними богами й олімпійцями та навіть з прибульцями. Відображати дивні козацькі подорожі й перемоги допомагає музика.

Оскільки персонажі мультфільмів не мають реплік, великого значення набуває музичний супровід. Музику для різних епізодів написали відомі українські композитори: Мирослав Скорик, Борис Буєвський, Володимир Губа, Ігор Поклад. Митці намагалися підкреслити характерні рухи персонажів шляхом зміни ритму, темпу й гучності музики. У всіх фільмах можна почути інтонації українських народних пісень, танців, маршів.

Фрагменти з мультфільмів «Про козаків»:

1. «Як козаки куліш варили» (композитор *Мирослав Скорик*).
2. «Як козаки наречених визволяли» (композитор *Ігор Поклад*).
3. «Як козаки сіль купували» (композитор *Володимир Губа*).
4. «Як козаки олімпійцями стали» (композитор *Борис Буєвський*).

<https://cutt.ly/08KpBtt>

<https://cutt.ly/J8Kp5p7>

1.

2.

3.

4.

<https://cutt.ly/p8Kp2pC>

<https://cutt.ly/08KaeF1>

Як музика «розповіла» про події мультфільмів? За допомогою яких художніх засобів глядачі зрозуміють, що це український мультфільм? Які характерні особливості? До яких жанрів його можна віднести? За бажанням дослідіть історію створення мультфільмів «Про козаків».

Виконайте пісню «Музика рідного дому» (музика *О. Злотника*, слова *О. Вратарьова*) з відповідними почуттями.

У 2013 році найпопулярніша у світі пошукова система Google розмістила на своїй головній сторінці логотип, на якому намальовані герої цих мультфільмів. За бажанням дослідіть, чому.

27

Жанри мультиплікації (пригодницький жанр і фентезі)

Усі ми полюбаємо дивитись мультиплікаційні фільми. А чи замислювались ви над тим, що і в мультиплікації є жанри? Пригадайте улюблені мультфільми. До яких жанрів мультиплікації ви їх віднесли б?

Кадр із мультиплікаційного фільму «Попелюшка й таємниця чарівного каменя»

Мультиплікація виникла на базі образотворчого мистецтва, скульптури, театру. Завдяки синтезу цих мистецтв герої мультфільмів «оживають», а сюжети стають реальними і захопливими.

У мультиплікації, як і в кінематографі, існує дуже багато жанрів. Але, передивляючись той чи інший мультиплікаційний фільм, ми навіть не замислюємося над тим, до якого жанру він належить. Ми тільки відмічаємо для себе, короткометражний це мультфільм чи повнометражний, односерійний чи багатосерійний. А між тим кожен з наших улюблених мультиплікаційних фільмів можна віднести до певного жанру чи навіть до декількох жанрів одночасно.

Кадр із мультиплікаційного фільму «Вікінг Вік»

Кадр із мультиплікаційного фільму «Пригоди Паддінгтона»

Кадр із мультиплікаційного фільму
«Як приборкати дракона»

Кадр із мультиплікаційного
фільму «Дикі предки»

Українські художники-мультиплікатори/художниці-мультиплікаторки також працювали і працюють над створенням цікавих мультиплікаційних фільмів у різноманітних жанрах.

Так, одними з перших пригодницьких мультиплікаційних серіалів, які було випущено на українській студії «Київнаукфільм», стали мультфільми **«Пригоди капітана Врунгеля»** та **«Острів скарбів»** режисера Давида Черкаського. Ці мультфільми пригодницькі, а водночас їх можна віднести до такого жанру, як мюзикл.

Кадр із мультиплікаційного фільму
«Пригоди капітана Врунгеля»

Сьогодні українські мультиплікатори співпрацюють з колективами інших країн. Так, мультфільм «Викрадена принцеса: Руслан і Людмила» режисера Олега Маламужа було створено за підтримки голлівудських спеціалістів.

Кадр із мультиплікаційного фільму
«Викрадена принцеса: Руслан і Людмила»

Як ви вважаєте, що є головним у мультиплікаційних фільмах пригодницького жанру? Які емоції ви переживаєте, коли дивитесь пригодницькі мультфільми? Про які пригоди мрієте ви? Як називався б мультиплікаційний фільм, який зняли б за вашим сценарієм?

Творче завдання

«Мій власний мультфільм». Намалуйте епізод вашого мультфільму. У якому середовищі відбуватимуться ваші пригоди? Якою буде зовнішність головного персонажа?

28

Жанри ігрового кінематографа

Якими є жанри ігрового кінематографа? У чому їхні особливості? Як музика передає події фільму?

Загальноприйнятою в ігровому кінематографі стала система жанрів, яку сформуvalи самі глядачі. До жанру **кінокомедії** належать фільми, які ставлять за мету розсмішити глядачів, викликати посмішку, поліпшити настрій. У **пригодницьких фільмах** головний герой має бути кмітливим, уміти перехитрити злодіїв й оригінально виплутатися зі складних ситуацій. **Сімейний фільм** — це дитячий фільм або фільм, призначений для перегляду всією родиною.

Згадайте балет Джона Ланчбері «Казки Беатрікс Поттер», який дивились у 5 класі. Головний герой балету — кролик Пітер — привернув увагу не лише композиторів і балетмейстерів, а й кінорежисерів. Фільми «Кролик Пітер» і «Кролик Пітер: втеча до міста» створено на основі казок Беатрікс Поттер, англійської дитячої письменниці та художниці.

Фрагмент із фільму «Кролик Петрик» (режисер Вілл Глак, композитор Домінік Льюїс).

<https://cutt.ly/c8KaP7z>

<https://cutt.ly/X8KaYod>

<https://cutt.ly/Q8KaIDK>

<https://cutt.ly/J8KaQQG>

Визначте за переглянутими фрагментами жанр фільму. Як музика відповідає подіям, що відбуваються у фільмі?

Розучіть пісню «Казка» (музика І. Тучака, слова М. Тузик).

<https://cutt.ly/F0hSspb>

КАЗКА

Музика І. Тучака

Слова М. Тузик

Десь на кра-ю ди - тин - ства, у го-лу-бій до - ли - ні,
А^b В⁷ Fm⁶ G⁷

каз-ка жи-ве ще й до-сі в тка-ній з зі-рок ха - ти - ні.
E^b Fm⁷ B⁷ E^b

А тіль-ки мрій-ник - ве - чір две-рі всі від-чи - ня - є,
G⁹ A^{b7} D^b G⁷

знов сво-їх ді-ток каз-ка щед-ро у світ пу - ска - є. Ку -
Cm Fm B⁷ E^b

ди від-лі-та - є каз-ка? Про це тіль-ки ве-чір зна - є. Ку -
D^b Cm Fm⁶ G⁷

ди від-лі-та - є каз-ка? Ку - ди во-на від-лі - та - є? Де

не-бо зем-лі тор - ка - є, ту - ди від-лі-та - є каз-ка. Ми
ду - же те-бе че - ка - ем, при - ходь до нас ще, будь -
лас - ка. ходь до нас ще, будь - лас - ка.

1. Десь на краю дитинства,
У голубій долині,
Казка живе ще й досі
В тканій з зірок хатині.
А тільки мрійник-вечір
Двері всі відчиняє,
Знов своїх діток казка
Щедро у світ пускає.

Приспів:

Куди відлітає казка?
Про це тільки вечір знає.
Куди відлітає казка?
Куди вона відлітає?
Де небо землі торкає,
Туди відлітає казка.
Ми дуже тебе чекаєм,
Приходь до нас ще,
будь ласка.

2. Принци і королеви
Входять у сни малечі,
Дітям дарує казка
Радість на кожен вечір.
Клоуни й добрі феї
Сон беруть дитяти,
Там, де приходить казка,
Можна спокійно спати.

Приспів.

3. І коли знову вечір
Землю імлюю вкриє,
В гості приходить казка,
Дітям дарує мрії.
В мріях тих мами ласка,
Щастя надійні крила.
Хочем, щоб й завтра казка
Двері у світ відкрила.

Приспів.

За допомогою планшета або телефону перевірте свої знання з теми, пограйте у гру «Жанр ігрового кіно».

<https://cutt.ly/08KaJqg>

<https://cutt.ly/n8KTIsX>

<https://cutt.ly/n8KTIsX>

28 Жанри мультиплікації (екранізація літературних творів, розважальне видовище)

**Чи дивились ви мультиплікаційні фільми,
створені за літературними творами?
Що це за мультфільми?**

Мабуть, найвідомішою казкою, яку екранізували на студії Уолта Діснея ще у дуже далекому 1950 році, є «Попелюшка».

До нас дійшли версії цього сюжету у варіантах Шарля Перро та братів Грімм.

[Кадр із мультиплікаційного
фільму «Попелюшка»]

Для допитливих

«Попелюшка» — це сюжет, наявний у різних культурах. Історія, що розповідає про бідну дівчину, яку протягом багатьох років ображали, а потім вона перетворилася на принцесу, існувала ще у Стародавньому Єгипті. Єгиптяни вигадали казку про нещасну рабину Родопис, яка втратила свою витончену маленьку сандалію. Сандалія опинилася в руках фараона, а він був цілком зачарований цією рабинею. У результаті фараон, який доклав великих зусиль, щоб знайти власницю черевичка, одружився з Родопис.

Інший, не менш видовищний повнометражний мультиплікаційний фільм — «Горбань із Нотр-Даму» від студії Walt Disney Pictures. Його було знято на основі роману

Віктора Гюго «Собор Паризької Богоматері», але до сюжету внесли деякі зміни. Є докази, що головний герой роману Квазімодо справді існував — про це свідчать історичні факти. У мемуарах британського скульптора Генрі Сібсона, який працював деякий час у Соборі Паризької Богоматері, є згадки про реального горбатого дзвонаря цього собору.

Як ви вважаєте, що треба знати сценаристу/сценаристці та режисеру/режисерці, щоб зняти мультиплікаційний фільм за певним літературним твором (казкою, оповіданням, поемою тощо)? А що важливо для художника/художниці — мультиплікатора/мультиплікаторки, які будуть працювати над створенням образів героїв майбутнього мультфільму?

Кадр із мультиплікаційного фільму «Горбань із Нотр-Даму»

Кадр із мультиплікаційного фільму «Мулан»

А чи знаєте ви мультиплікаційні фільми, які було знято за мотивами творів українських авторів/авторок? Які ви вже дивились? Чи повністю вони відповідають текстам літературного твору?

Український багатосерійний анімаційний серіал «Лис Микита» було знято за мотивами сатиричної поеми-казки Івана Франка «Лис Микита».

Кадр із анімаційного серіалу «Лис Микита»

Зверніть увагу на персонажів цього мультфільму. У що вони вдягнені? Чи можна за образами зрозуміти, що це українська казка?

Українськими аніматорами/аніматорками було екранізовано багато українських народних казок. Це і «Котик і Півник», й «Івасик-Телесик», і «Кривенька качечка», і «Котигорошко» та інші.

У 2013 році режисерка Ярослава Руденко-Шведова створила історію «Пригоди Котигорошка та його друзів», яка продовжує відому українську казку. В мультиплікаційному серіалі Котигорошко та його вірні друзі — Крутивус, Вернидуб і Вернигора мандрують у пошуках пригод у супроводі балакучого Одуда, який є оповідачем.

Кадр
із мультиплікаційного
фільму
«Пригоди Котигорошка
та його друзів»

Інший цікавий український 3D-мультфільм — «Мавка. Лісова пісня» було знято за мотивами драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня». Чарівні українські ліси, де живуть незвичайні міфічні істоти, віддавна приховують безліч загадок і таємниць.

Кадр із
мультиплікаційного фільму
«Мавка. Лісова пісня»

Творче завдання

«Мій улюблений персонаж». Оберіть цікавий твір з української літератури для створення мультфільму. Уважно прочитайте опис привабливого для вас персонажа. Зобразіть цього персонажа так, як ви його/її уявляєте (приділіть увагу не тільки зовнішньому вигляду, а й емоціям).

29 Жанри ігрового кінематографа

Які особливості кіножанру фентезі?

Що таке саундтрек? Яку роль виконує музика в кіно?

Музика в кіно може ілюструвати дію, грати одну з головних ролей, розкриваючи зміст кінофільму, підкреслювати емоційний стан, настрої героїв.

Фентезі — жанр сучасного ігрового кіно, події фільму відбуваються у вигаданому світі, де дива і вигадки, які є в нашому світі, у фільмі стають реальністю. Цей світ заселяють казкові істоти, він наповнений магією і чаклунством.

«Чарлі та шоколадна фабрика» — це музичний фентезійний фільм, поставлений за одноіменним твором Роальда Дала, з яким ви ознайомилися на уроках зарубіжної літератури. У фільмі розповідається про те, як мультимільйонер і власник великої і найкращої у світі кондитерської фабрики Віллі Вонка оголошує грандіозний конкурс, п'ять переможців якого можуть провести один день на його фабриці, а один з них стане володарем таємничого призу.

У фентезійному фільмі «Хроніки Нарнії: Лев, чаклунка та шафа» розповідається про те, як під час Другої світової війни дітей, яких евакуювали з Лондона, — Пітера, Сюзан, Едмунда, Люсі привезли до великого старовинного замиського будинку, де вони знайшли чарівну шафу, яка виявилася брамою в прекрасний казковий світ Нарнії. Але казкова країна перебувала під чарами злої й підступної Білої Відьми, і діти втягуються у війну з чарівницею, яку веде гордий лев Аслан.

«Чарлі та шоколадна фабрика»,
режисер Тім Бертон

«Хроніки Нарнії: Лев, чаклунка та шафа», режисер *Ендрю Адамсон*

Фільм «Чаклунка» розповідає про історію злої і могутньої чарівниці Малефісенти, яка в юнацтві була чарівною дівчиною з чистим і добрим серцем, жила самотньо в зачарованому лісі, оточеному казковими істотами, але одного разу все змінилося. Армія людей почала загрожувати гармонії її лісового світу. Малефісенті довелося стати на захист своїх підданих, закликавши на допомогу могутні темні сили.

«Чаклунка», режисер *Роберт Стромберг*

1. Фрагмент з фільму «Чарлі та шоколадна фабрика» (режисер *Тім Бертон*, композитор *Денні Ельфман*). Пісня Умпа-Лумп Верука.
2. Фрагмент з фільму «Хроніки Нарнії: Лев, чаклунка та шафа» (режисер *Ендрю Адамсон*, композитор *Гаррі Грегсон-Вільямс*). Колискова Фавна.
3. Музика з кінофільму "Хроніки Нарнії: Лев, чаклунка та шафа" (композитор *Гаррі Грегсон-Вільямс*). Битва (фрагмент).
4. Фільм «Чаклунка» (трейлер) (режисер *Роберт Стромберг*, композитор *Джеймс Ньютон Говард*).

<https://cutt.ly/r823WP0>

<https://cutt.ly/M8KsYDA>

1.

2.

3.

4.

<https://cutt.ly/Z8KsEr3>

<https://cutt.ly/G8KsI9A>

Розкажіть про свої враження від переглянутих уривків з фільмів. Як музика передає події фільму? Згадайте, що таке трейлер. Чи привернув вашу увагу саундтрек до фільму? Яка його роль в трейлері?

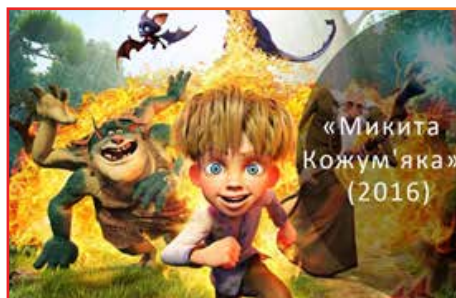
Саундтрек, звукова доріжка — звукове оформлення фільму, мультфільму або комп'ютерної гри.

Виконайте пісню «Казка» (музика *І. Тучака*, слова *М. Тузик*).

Об'єднайтесь у групи. Уявіть, що вас запросили взяти участь в озвучуванні популярних кінофільмів, представлених на афішах. Доберіть музичні композиції або пісні для створення саундтрека фільму або мультфільму.

29 Жанри мультиплікації (навчальні мультфільми)

Чи звертали ви увагу на те, що кожен мультиплікаційний фільм нас чогось навчає?

Кадр із навчального мультиплікаційного фільму «Говоримо українською»

Поміркуйте, чого вас вчать ваші улюблені мультфільми.

А є й мультфільми, які розробляють спеціально для навчання.

Наприклад, мультфільми для зовсім маленьких дітей розповідають про тварин, рослини, транспорт, назви кольорів та багато інших речей, які нас оточують.

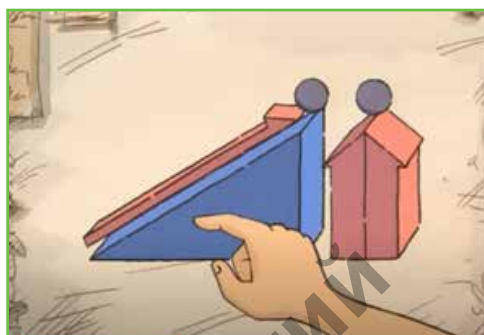

Може, ви пам'ятаєте, які мультфільми дивились раніше? Про що вони розповідали? Чого навчали?

Кінокомпанії різних країн створюють цікаві навчальні мультиплікаційні фільми для дітей за різною тематикою. Це і фільми за темами шкільних навчальних предметів — мови, математики, фізики, образотворчого мистецтва, хімії та інших, і мультфільми, які формують загальнолюдські цінності, зокрема вчать добру, толерантності тощо.

«Бажаємо все знати/The Way Things Work» (Німеччина — Франція — Велика Британія, 2005 р.)

Чи бажаєте ви потрапити на таємничий Острів Мамонтів, де, крім самих мамонтів, живуть спритні мандрівники? Тоді цей мультиплікаційний фільм — для вас. За допомогою доброзичливих доісторичних тварин люди будують мости, поїзди й залізницю, конструюють збільшувальне скло і навіть добувають електрику. Цей мультфільм ознайомить вас з основними законами фізики і механіки.

[Кадри з мультиплікаційного фільму «The Way Things Work»]

«Моя країна Україна» (2014). Цікавим є казково-пізнавальний серіал «Моя країна Україна» для тих, хто цікавиться українським фольклором, захопливими історіями, а не просто хоче передивитись казку. Кожна серія цього пластилінового мультсеріалу — це казка, легенда, міф про певну місцину України (місто, село).

Головні герої мультсеріалу — Сашко Лірник та Кіт Воркіт, які мандрують Україною, дізнаються про різноманітні цікавинки кожного пункту на своєму шляху.

[Кадр із мультиплікаційного фільму
«Моя країна Україна»]

<https://cutt.ly/P8KsG7v>

«Книга-мандрівка. Україна» — це 1200 надзвичайних відкриттів. Переглядаючи ці серії, ви вирушите у найцікавіші подорожі та дізнаєтесь найважливіші факти про Україну та видатних українців. Авторами «Книги-мандрівки» є креативна агенція Green Penguin.

<https://cutt.ly/Y8Ks9mN>

Переглянути цікаві мультфільми можна тут.

Діти також знімають власні мультфільми, які можна переглянути у мережі Інтернет. Одним з таких є мультиплікаційний фільм Тимофія Ланрева з Києва «Україна переможе!»

<https://cutt.ly/x8Kdto2>

Творче завдання

«Мій мультфільм для навчання». Намалуйте кадр власного навчального мультфільму. Про що він буде — про всесвітню історію чи історію України, українську мову або літературу, географію чи, може, мистецтво?

**Яку музику називають популярною?
Які особливості естрадних виступів? Які конкурси
естрадної пісні відомі у світі?**

Щороку в багатьох країнах світу відбуваються різножанрові музичні фестивалі і конкурси, на яких можна почути народні й авторські пісні у виконанні як нових співаків/співачок, так і відомих артистів/артисток. У пісенних конкурсах беруть участь і дорослі, і діти, а журі визначає серед них найкращих. Іноді до цього долучаються глядачі, які шляхом sms-голосування обирають співака/співачку, котрий/котра полонив/полонила їхні серця.

Найпопулярнішими серед конкурсів є конкурси естрадної пісні. Слово «естрада» з французької означає «поміст для виступу артистів/артисток; вид мистецтва». Особливістю естрадних виступів є те, що вони недовготривалі, мають на меті розважити глядачів, подарувати їм гарний настрій і викликають позитивні емоції.

Естрадна пісня — жанр сучасної музики; популярний вокальний твір, призначений для виконання на естраді.

Пісенний конкурс «Євробачення» проводиться щорічно між країнами — членами Європейської мовної спілки. Він був заснований у 50-х роках ХХ століття, але Україна вперше взяла участь у цьому конкурсі у 2003 році. Особливістю проведення міжнародного конкурсу «Євробачення» є те, що всі його етапи (півфінали і фінал) транслюються у єдиній телевізійній програмі одночасно в усіх країнах, які є членами спілки.

Переможниці конкурсу Євробачення
Руслана 2004 р. Джамала 2016 р.

Україна неодноразово ставала країною-переможницею пісенного конкурсу «Євробачення». У 2004 році переможницею стала співачка Руслана з піснею «Дикі танці» («Wild Dances»), у 2016 році — Джамала з піснею «1944», а в 2022 році — український реп-гурт «Kalush Orchestra» з піснею «Стефанія».

Нам є чим пишатися!

Для допитливих

Україна — єдина країна на Євробаченні, яка щоразу виступала у фіналі протягом всіх років її участі в конкурсі. Також Україна є країною, чия пісня набрала рекордну кількість балів у підсумковому голосуванні від телеглядачів — 439, що відбулось на «Євробаченні-2022».

Пісня «Дикі танці» у виконанні *Руслани Лижичко*.

Пісня «1944» у виконанні *Джамали*.

Пісня «Стефанія» у виконанні гурту «*Kalush Orchestra*».

<https://cutt.ly/s8KdaNe>

<https://cutt.ly/28KdhuB>

<https://cutt.ly/L8KdxCk>

У чому особливості виконання номерів? Які особливості в постановці танцювального номера в пісні? Які емоції вас охоплюють під час перегляду виступу учасників нашої країни? Перегляньте зображення емблеми «Євробачення», поміркуйте, що змінюється в логотипі і чому.

EUROVISION
SONG CONTEST

EUROVISION
SONG CONTEST
KYIV 2025

EUROVISION
SONG CONTEST
STOCKHOLM 2016

EUROVISION
SONG CONTEST
ROTTERDAM 2021

Розучіть «Пісню на добро» (музика І. Карабиця, слова Ю. Рибчинського).

<https://cutt.ly/v823880>

ПІСНЯ НА ДОБРО

Музика І. Карабиця

Слова Ю. Рибчинського

Гей, на вид-но-ко - лі — кле-ни і то-по - лі, там виш-не-ва ніч зго-

ра. Там, в про-зо-рій ти-ші, кві-ть вір-ші пи-ше,

тра-вень на со-піл - ці гра. Там ди-тин-ства вес-ни,

рай-дуг пе-ре - вес-ла, там по-ча-ток всіх шля - хів.

Там ме-не спі-ва-ти вчи-ла рід-на ма-ти, бу-ти щед-рим бать-ко

Там ме-не спі-ва-ти вчи-ла рід-на ма-ти, бу-ти щед-рим бать-ко
вчив. Яб - лу - не - ва, со - ло - в'ї - на,
в мо-їм сер-ці Ук-ра - ї - на, в мо-їм сер-ці со-няч-ний Дні-про.
Щи-ра, сві-тла, про-ме-нис - та, хай у - сіх єд-на - є піс - ня,

1. Гей, на видноколі — Там дитинства весни,
Клени і тополі, Райдуг перевесла,
Там вишнева ніч згора, Там початок всіх шляхів.
Там в прозорій тиші Там мене співати
Квітень вірші пише, Вчила рідна мати,
Травень на сопілці гра. Бути щедрим батько вчив.

Приспів:

<https://cutt.ly/a8KdRse>

Яблунева, солов'їна,
В моїм серці Україна,
В моїм серці сонячний Дніпро.
Щира, світла, промениста,
Хай усіх єднає пісня,
Хай лунає людям на добро!

<https://cutt.ly/N8Kdled>

2. Гей, на видноколі — Я дарую людям,
Ранки ясночолі, Щирим, добрим людям
Гори, ріки і поля, В радісний, щасливий день
Роки там ясніють, Зорі України,
Там сади рясніють, Квіти України,
Там співа моя земля. Буйний сад її пісень!

Приспів.

За допомогою планшета або телефону перевірте свої знання з теми, пограйте у гру «Свробачення».

<https://cutt.ly/v8KdFuV>

30

Жанри мультиплікації (аніме)

Зараз багато хто з вас цікавиться мультфільмами аніме. Чи знаєте ви, звідки пішли ці мультиплікаційні фільми? У чому особливість таких мультфільмів?

Аніме — це японський стиль кінематографічної анімації, що характеризується стилізованими зображеннями.

Аніме — це добре розвинений вид мистецтва, який користується популярністю не лише в Японії, а й у всьому світі.

Аніме часто випускається у формі телевізійних серіалів, а також фільмів і вирізняється характерною манерою зображення персонажів та фону. Перевагами аніме є надзвичайне жанрове різноманіття та орієнтація на глядачів різного віку.

Більша частина аніме-серіалів — це екранізація японських коміксів — мангі, втім є й екранізації книжок, а також повністю самостійні роботи.

«*Наруто*» — культова манґа та аніме-серіал, створений і намальований манґакою Масаші Кішімото.

Кадр із мультиплікаційного фільму «Її завітна мрія»

Кадр із мультиплікаційного серіалу «Наруто»

Уперше мангу було опубліковано ще у 1999 році. Том 36 манги «Наруто» розійшовся більше ніж 71-мільйонним тиражем у Японії.

Що ж таке «манга»?

Манга — це комікси, які намальовані в японському стилі.

У 2020 році в Токіо (Японія) відбулися Олімпійські ігри.

Японський проєкт Worldflags розробив аніме-образи країн-учасниць Олімпіади в Токіо, зокрема України.

Уважно роздивіться образ, який створили в Японії. Чи подобається вам такий образ України? Що для вас є цікавим у такому образі України?

Художниця з Японії Нацуме малює війну в Україні в стилі японських коміксів — манга. Вона відвідала Київ для того, щоб подивитись на українців, які так мужньо захищають свою країну. Виявилось, що українці саме такі, якими вона собі їх і уявляла.

<https://cutt.ly/68KdX0q>

Як створити персонажа у стилі аніме?

Як показати рух? Як рухаються ноги і руки під час ходи або бігу?

Творче завдання

1. **«Яким/якою я бачу героя/героїню аніме».** Створіть власного/власну героя/героїню у стилі аніме.
2. **«Мій аніме-мультфільм».** Намалуйте кадр для мультиплікаційного фільму в стилі аніме.
3. Створіть комікс-мангу на тему, яка вас цікавить.

Перевіряємо свої досягнення: я знаю, можу, відчуваю

1. Визначте жанр кіномистецтва за фото.

ФЕНТЕЗИ

СІМЕЙНИЙ

КОМЕДІЯ

ПРИГОДНИЦЬКИЙ

2. Знайдіть відповідники.

звукове оформлення фільму, мультфільму або комп'ютерної гри.	ОПЕРЕТА
музично-театральний жанр; музична вистава або фільм (мультфільм) розважального характеру, основою якого є спів і хореографічні номери, об'єднані єдиним художнім задумом.	САУНДТРЕК, ЗВУКОВА ДОРИЖКА
музично-театральний жанр; вистава, переважно розважального характеру, що поєднує розмовні діалоги, вокальну та інструментальну музику, хореографію й естрадне мистецтво.	НАРОДНИЙ ТАНЕЦЬ
фольклорний танець, який з'являється на певній території і має традиційні для певної місцевості рухи, ритми, костюми, малюнки танцю тощо.	МЮЗИКЛ

3. Об'єднайте танці у групи.

НАРОДНИЙ
ТАНЕЦЬ

ЄВРОПЕЙСЬКІ
БАЛЬНІ ТАНЦІ

ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКІ
БАЛЬНІ ТАНЦІ

ПАСАДОБЛЬ, ТАНГО, МЕТЕЛИЦЯ, САМБА, КВІКСТЕП,
ГОПАК, ВАЛЬС

4. Виконайте пісні, що вчили у другому семестрі.

Куди відлітає казка?
Про це тільки вечір знає.

Понад цвітом-дивоцвітом
Веселка іскриться.

Десь там, за небокраєм,
Країни, наче рай,

Гей, на видноколі —
Клени і тополі

5. За допомогою планшета або телефону перевірте свої знання з тем, пограйте у гру «Музичні ансамблі». Прослухайте фрагменти пісень, визначте, який ансамбль їх виконує.

<https://cutt.ly/H82361H>

6. Створіть програму заключного уроку-концерту. Виконайте улюблені пісні. Запросіть родичів та друзів відвідати ваш урок-концерт.

Перевіряємо свої досягнення: я знаю, можу, відчуваю

1. Доберіть правильні назви до зображень.

1. Джузеппе Арчимбольдо. «Портрет імператора Рудольфа II в образі Вертумна».
2. Кадр із мультиплікаційного фільму «Острів Скарбів».
3. Микола Пимоненко. «Великодня утренья».
4. Анатолій Теленік. «Кавалерійська битва під Берестечком».

2. Картина Іллі Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султанові» належить до

А батального жанру

Б історичного жанру

В побутового жанру

3.

Галузь образотворчого мистецтва, присвячена військовій тематиці, це —

- А** побутовий жанр
- Б** батальний жанр
- В** міфологічний жанр

4.

Визначте жанри мультиплікації

1. «Пригоди капітана Врунгеля»
2. «Холодне серце»
3. «Клара та Чарівний Дракон»
4. «Мавка. Лісова пісня»
5. «Грінч»
6. «Книга-мандрівка. Україна»

5. Роздивляючись картину, дайте відповіді на такі запитання.

Андрій Серебряков. Бій під Крутами

1. До якого жанру належить ця картина?
2. Що зображено на полотні?
3. Які почуття та емоції викликає ця робота?
4. Чи можна щось почути, роздивляючись картину?
5. Про що хотів розповісти автор?
6. Що ти знаєш про ці події?
7. На що надихнула мене ця картина?

6. Склади синквейн до художнього твору.

Синквейн — це вірш, що складається з п'яти рядків. Слово «сенкан» походить від французького слова «п'ять» і позначає вірш у п'ять рядків.

1. Іменник (1 слово).
2. Прикметники (2 слова).
3. Дієслова (3 слова).
4. Фраза (4 слова).
5. Слово-синонім до першого, що повторює суть теми.

Максим Дюшан. Водяні двері

СПИСОК ТВОРІВ ДЛЯ СПІВУ

№	Назва	Автор музики	Автор слів	С.
1	Ой у лузі червона калина	С. Чернецький	Слова народні	12
2	Балада про Крути	М. Коваль	М. Бакай	20
3	Диво-осінь	А. Олейнікова	Л. Ратич	28
4	Колискова майбуття	В. Дроботенко	В. Дроботенко	35
5	Дитинства світ	О. Янушкевич	Н. Погребняк	42
6	Добрий день людям на землі	І. Танчак	І. Танчак	48
7	Щедрувальна	Г. Васіна	О. Клубук	55
8	Добрий вечір, люди	Л. Горова	Л. Горова	61
9	Дитячими долонями	Н. Май	Н. Май	127
10	В нас земля золота	Г. Васіна	Н. Бугай	134
11	Веселкова	О. Жилінський	О. Кононенко	141
12	Мрії збуваються	Л. Бражнікова	Ю. Рибчинський	150
13	Їхав козак за Дунай	Народна	С. Климовський	158
14	Музика рідного дому	О. Злотник	О. Вратарьов	197
15	Казка	І. Тучак	М. Тузик	210
16	Пісня на добро	І. Карабиць	Ю. Рибчинський	223

Порадник для юних шанувальників і шанувальниць мистецтва

Сила мистецтва чи наука? Як впливає на людину класична музика

<https://suspilne.media/182389-spivacka-adel-vipustila-persij-albom-za-6-rokiv/>

Українські мультфільми

<https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/1995422-najkrasi-ukrainski-multfilmi-vshi-casiv.html>

<https://uaifilm.tv/cartoon/>

Гра на музичних інструментах онлайн:

фортепіано — <https://www.musicca.com/piano>

гітара — <https://www.musicca.com/guitar>

ударні — <https://www.musicca.com/drums>

бандура — <https://bandura.ukrzen.in.ua/en>

Від бандури до цимбал. Короткий путівник українськими народними інструментами

<https://theukrainians.org/naoni-guide/>

Обличчя музики. Українська популярна музика. Творчі портрети українських виконавців та гуртів

<http://rock-oko.com/knizhki/oblichchya-muziki/>

Медіапростір. 12 фільмів для дітей, знятих за мотивами відомих книжок

<https://bokmal.com.ua/media-world/12-ekranizatsiy-dytlity/>

Музей театрального, музичного та кіномистецтва України <http://tmf-museum.kiev.ua/>

Інтерактивний музей «Відвідай» <http://old.dailyviv.com/3D/loba/>

Музейний портал. Музеї світу <https://museum-portal.com/ua/museums/>

Музеї України просто неба <https://museums.authenticukraine.com.ua/ua/>

Ольвія. Музей просто неба <https://olbio.com.ua/ua/html/>

«Віртуальні хори» Еріка Вайтекера <http://mus.art.co.ua/virtualni-hory-erika-vajteкера/>

Країна музики. Легенда про троїстих музик

http://domisokal.blogspot.com/2014/06/blog-post_27.html

Історія музики для дітей: від фольку до джазу <https://www.youtube.com/watch?v=bDSqvS9-aN8>

Музична кухня. Арфа <https://www.youtube.com/watch?v=qzoBb3E3Zbw>

Печера Шове (Франція) <https://www.youtube.com/watch?v=MloSZXaWdwo>

Ідемо в музей. Пархомівський художній музей імені Панаса Луньова

<https://www.youtube.com/watch?v=VclxrSOjYk&t=236s>

Музеї. Як це працює. Випуск 1. Музей Ханенків. Європейська колекція

https://www.youtube.com/watch?v=LYpqX_i1Wo0

Найвидатніші музеї світу (віртуальна екскурсія) https://www.youtube.com/watch?v=l_SH5aKBmIM

Витинанка: від традицій до сучасних інтер'єрів · Ukraïner

<https://www.youtube.com/watch?v=T9SeLTFjtVM>

Українські витинанки <https://www.youtube.com/watch?v=R9LmmYWdMWE>

Іщук Олеся (Палітра. Витинанки) <https://www.youtube.com/watch?v=EbhghXbaaR8>

Самчиківський розпис. Друге життя · Ukraïner <https://www.youtube.com/watch?v=e7DRqj82X8s>

Всесвітньо невідома Петриківка · Ukraïner

https://www.youtube.com/watch?v=Vi_UhwPOd44&t=205s

Про що розповідають мурали в Києві <https://www.youtube.com/watch?v=YkymcSvh8pA>

Нові мурали України | #ШоТам <https://www.youtube.com/watch?v=fhkgI4IeV14>

Історія фотографії — Вікторія Бурська (сюжет до програми ТЕМА: Фотографія)

<https://www.youtube.com/watch?v=ez4mRMbK9RI>

Відомості про стан підручника

№	Прізвище та ім'я учня	Навчальний рік	Стан підручника		Оцінка
			на початку року	в кінці року	
1					
2					
3					
4					
5					

Навчальне видання

**АРИСТОВА Людмила Сергіївна
ЧЕН Наталія Володимирівна**

МИСТЕЦТВО

**Підручник інтегрованого курсу для 6 класу
закладів загальної середньої освіти**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Головна редакторка *І. В. Красуцька*
Редакторки *С. В. Корбут, І. В. Красуцька*
Головна художниця *І. П. Медведовська*
Художня редакторка *І. П. Медведовська*
Технічний редактор *Е. А. Авраменко*
Коректорки *Л. А. Еско, О. Долженкова*

Нотний додаток — *І. І. Палкіна*,
кандидат мистецтвознавства, викладач вищої категорії
Комунального мистецького навчального закладу
дитячої музичної школи № 27 (м. Київ)

Художниця *Ольга Колісник*

В оформленні підручника використано матеріали з вільних джерел інтернету
(с. 11, 12, 14, 21, 24–27, 29–33, 37, 40–44, 46–51, 53, 55, 58–63, 68–72, 75–79, 84–86, 88–92,
94–100, 102–104, 111, 121, 123, 127–134, 136, 139–141, 144–147, 149–153, 155–162, 164–174,
176–177, 179–186, 188–190, 192–203, 205, 207–213, 215–222)

Формат 70×100 ¹/₁₆. Ум. друк. арк. 00,000 + 0,000 форзац.
Обл.-вид. арк. 00,00 + 0,00 форзац.

Зам. №

Тираж 000 000 пр.

ТОВ «Український освітянський видавничий центр «Оріон»

Свідоцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції»
Серія ДК № 4918 від 17.06.2015 р.

Адреса видавництва: 03061, м. Київ, вул. Миколи Шепелева, 2